

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Rigorózní práce

**Téma: Trestní odpovědnost a sankcionování
mladistvých**

Konzultant: Doc. JUDr. Jiří Jelínek, CSc.

Mgr. Martina Tvrdková

Květen 2008

Prohlašuji, že jsem tuto rigorózní práci zpracovala samostatně a že jsem vyznačila prameny, z nichž jsem pro svou práci čerpala, způsobem ve vědecké práci obvyklým.

Datum: 19. 5. 2008

Podpis:

Na tomto místě bych ráda poděkovala mému konzultantovi Doc. JUDr. Jiřímu Jelínkovi, CSc., za jeho vstřícnost a cenné rady, které mi při vypracování této práce poskytl.

Obsah:

1. Úvod	str. 6
2. Historie trestního zákonodárství nad mládeží	str. 8
2.1. Světový vývoj	str. 8
2.2. Historický vývoj českého trestního zákonodárství nad mládeží	str. 9
2.3. První samostatný zákon nad mládeží č. 48/1931 sb.	str.11
2.4. Období od roku 1950 do roku 1989	str.16
2.5. Právní úprava soudnictví nad mládeží po roce 1989	str.18
2.6. Přijetí nového zákona č. 218/2003 Sb.	str.19
3. Mezinárodní srovnání	str.23
3.1. Mezinárodní dokumenty	str.27
3.2. Právní úprava v USA	str.28
3.3. Právní úprava v Kanadě	str.30
3.4. Právní úprava v Anglii a Walesu	str.32
3.5. Právní úprava ve Španělsku	str.35
3.6. Právní úprava na Slovensku	str.36
4. Zásady	str.39
4.1. Zásada rychlosti řízení	str.39
4.2. Zásada zvláštního (specifického) přístupu při projednávání trestních věcí mladistvých	str.40
4.3. Zásada spolupráce s orgánem sociálně –právní ochrany dětí, zájmovými sdruženími občanů a osobami realizujícími probační programy	str.42
4.4. Zásada uspokojení zájmů poškozeného	str.43
4.5. Zásada ochrany soukromí mladistvých	str.43
4.6. Nové instituty či postupy, které mnějí či doplňují obsah základních zásad trestního řízení obsažených v trestním řádu	str.46
5. Trestní odpovědnost mladistvých	str.49
5.1. Psychologické zvláštnosti dospívání	str.49
5.2. Relativní a absolutní trestní odpovědnost	str.53
5.3. Diskuze na téma snížení hranice trestní odpovědnost.i.	str.60
5.4. Provinění	str.62
5.5. Zánik trestnosti	str.64
5.5.1. Promlčení trestního stíhání	str.65
5.5.2. Účinná lítost	str.66
6. Reakce na spáchané protiprávní jednání	str.68
6.1. Upuštění od uložení trestního opatření	str.68
6.2. Podmíněné upuštění od uložení trestního opatření	str.70
6.3. Opatření ukládaná mladistvým	str.70
6.3.1. Výchovní opatření	str.72
6.3.1.1. Probační a mediační služba	str.74
6.3.1.2. Dohled probačního úřední	str.76
6.3.1.3. Programy probačního typu ve smyslu zákona o soudnictví ve věcech mládeže	str.76
6.3.1.4. Výchovní povinnosti	str.81
6.3.1.5. Výchovní omezení	str.82
6.3.1.6. Napomenutí s výstrahou	str.83
6.3.2. Ochranná opatření	str.84

6.3.2.1. Ochranné léčení	str.85
6.3.2.2. Zabráni věci	str.86
6.3.2.3 Ochranná výchova	str.86
6.3.3. Trestní opatření	str.88
6.3.3.1. Obecně prospěšné práce	str.89
6.3.3.2. Zákaz činnosti	str.91
6.3.3.3. Vyhoštění	str.92
6.3.3.4 Peněžitě opatření	str.92
6.3.3.5. Odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu	str.94
6.3.3.6. Odnětí svobody nepodmíněně	str.95
6.4. Zvláštní způsoby řízení	str.96
6.4.1. Podmíněně zastavení trestního stíhání	str.98
6.4.2. Narovnání	str.98
6.4.3. Odstoupení od trestního stíhání	str.99
7. Závěr a úvahy de lege ferenda	str.102

1. Úvod

Jako téma své rigorózní práce jsme zvolila „Trestní odpovědnost a sankcionování mladistvých“, a to proto, že se jedná o téma velmi aktuální a zároveň velmi diskutované nejen právní veřejností, ale rovněž ze strany sdělovacích prostředků a široké veřejnosti. Kriminalita mládeže totiž stále představuje velmi závažný problém každé společnosti. Rovněž musím přiznat, že je mi toto téma velmi blízké a v budoucnu bych se ráda na tuto problematiku specializovala.

Předně musím říci, že se budu v celé práci věnovat výhradně problematice mladistvých provinilců, tedy těm, kteří v době spáchání provinění dovršili patnáctý rok a nepřekročili osmnáctý rok svého věku. Problematice dětí mladších patnácti let, trestně neodpovědných, se věnovat nebudu, a to ani okrajově.

Dle mého názoru samostatný zákon o mladistvých po dlouhou dobu na našem území chyběl. Historicky prvním samostatným zákonem byl zákon č. 48/1931 Sb. o trestním soudnictví nad mládeží, který byl vyhlášen dne 11.3.1931. Jedná se o první samostatnou kodifikaci trestního práva mládeže. Tímto zároveň došlo i k vytvoření samostatného trestního systému nad mládeží. Tato právní úprava platila u nás do roku 1950. V devadesátých letech se pak konečně vrátila diskuze na téma samostatného zákona o mladistvých a česká legislativa tak od roku 1992 začala hledat nový model soudnictví nad mládeží. Výsledkem četných diskuzí je zákon č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže (dále jen „ZSM“) s účinností od 1.1.2004. Dle mého názoru tento zákon vyplnil mezeru, kterou náš právní řád již dlouho dobu postrádal.

Samostatný systém justice nad mládeží je tedy velmi mladým a stále aktuálním tématem. Mladiství pachatelé mají svá specifika, kterými se odlišují od dospělých pachatelů, a proto jim musí být rovněž věnována speciální pozornost. Stále diskutované je i snížení věkové hranice trestní odpovědnosti z patnácti na čtrnáct let věku.

Ve své rigorózní práci se pokusím o zařazení samostatného systému nad mládeží do historického kontextu, pozornost bude věnována hlavně historicky prvnímu samostatnému zákonu o mladistvých z roku 1931 a rovněž

nedostatečné úpravě soudnictví nad mladistvými před nabytím účinnosti ZSM. Dále bude pozornost věnována srovnání trestní odpovědnosti mladistvých v jednotlivých zemích a mezinárodním dokumentům, které byly přijaty k ochraně mladistvých, kteří se dopustili trestné činnosti. Stěžejní část práce bude věnována trestní odpovědnosti mladistvých v České republice s výčtem možných reakcí na spáchané provinění mladistvým. Především bude rozebrán pojem relativní trestní odpovědnosti mladistvého a jeho rozdíl od trestní odpovědnosti absolutní a také pojem provinění a na něj navazující opatření. Velká část bude věnována rovněž jednotlivým druhům opatření, tedy výchovným, ochranným a trestním, kde budou rozebrány především rozdíly od obecné úpravy reakcí na spáchaný čin u dospělých pachatelů a také budou rozebrány jednotlivé odklony, především tedy nový druh odklonu označovaný jako odstoupení od trestního stíhání, který je určen speciálně pro mladistvé obviněné.

V průběhu práce se budu rovněž věnovat osobnosti mladistvého a jeho dospívání, kde budou rozebrány jednotlivé faktory, ať už vnější či vnitřní, které mohou ovlivnit jeho budoucí život. Rovněž jsem zařadila kapitolu, kde popisují základní zásady trestního práva hmotného, vztahující se k trestní odpovědnosti mladistvých, ale i obecné principy soudnictví nad mládeží a rovněž základní zásady trestního řízení ve věcech mladistvých. I když se ve své rigorózní práci nebudu věnovat trestnímu řízení ve věcech mladistvých, považovala jsem přesto za důležité se o posledně zmiňovaných zásadách zmínit.

Na závěr se pokusím o stručné zhodnocení současné právní úpravy, kde se zaměřím jednak na přínos samostatného ZSM a rovněž poukážu na jednotlivé nedostatky současné právní úpravy, které se objevily v aplikační praxi.

Při vypracování této rigorózní práce jsem vycházela z komentáře k ZSM, publikovaných knih, ale především z četných článků v odborných časopisech a rovněž ze své dosavadní praxe, kde se velmi často setkávám s problematikou mladistvých provinilců.

2. Historie trestního zákonodárství nad mládeží

2.1.Světový vývoj

Počátky samostatného systému justice nad mládeží je možné spojovat s rokem 1899, a to konkrétně se státem Illinois v USA, kde došlo k založení prvního řádného soudu pro mladistvé (osoby mladší osmnácti let). Z historického hlediska pak vytvoření soudu pro mládež bylo výsledkem snah reformního hnutí Za záchranu dítěte (Child Savers), které hlavně bojovalo o změnu zákonů ve prospěch ohrožené a delikventní mládeže.¹ Toto reformní hnutí Záchranářů dítěte vycházelo z teorie „*parens patriae*“², podle níž stát prostřednictvím soudu zajišťuje dětem řádnou péči a výchovu, jestliže je tato péče nedostačující ze strany rodiny a mladistvý se o sebe nedokáže postarat sám. Proto v tomto systému soudnictví nebylo zpravidla reagováno na kriminalitu mladistvých tresty, ale spíše postupy medicínskými, psychologickými a sociálně - právními. Tyto, i z hlediska dnešní doby humánně znějící myšlenky byly však v praxi uskutečňovány nekompromisním a často tvrdým způsobem. K nápravě mladistvého sloužily tzv. nápravné programy, dlouhodobé pobyty ve výchovných (azylových) domovech, dodržování pracovní kázně a ústavního režimu a disciplinární tresty za jejich porušování.³

Soudy pro mladistvé se více orientovaly na osobu pachatele, než na spáchanou trestnou činnost.⁴ Soudy pro mládež se zejména vyznačovaly jak pravomocí civilněprávní, tak i trestněprávní. Zabývaly se tedy nejen delikventní mládeží, ale i mládeží ohroženou, narušenou či jinak zanedbanou. Tyto soudy se tedy mimo zásady neoddělení delikventní mládeže od mládeže narušené, či jinak zanedbané, vyznačovaly systémem tzv. odděleného slyšení⁵, neformálností trestního řízení a probačním systémem.

¹ Schelleová a kol.: Právní postavení mladistvých, Eurolex Bohemia, Praha, 2004, str. 35.

² Pojem „*parens patriae*“ znamená právo státu (vlády) převzít na sebe péči o nedospělé a další, kteří se o sebe nedovedou sami postarat.

³ Platt, A.M.: The Childsavers: The Invention of delinquency, Chicago, University of Chicago, Press, 1969 In: Válková, H., Dönkel, F.,: Trestní zákonodárství nad mládeží v historické a srovnávací perspektivě, Praha - Fribund, 1991 -1992, str. 11.

⁴ Schelleová a kol.: Právní postavení mladistvých, Eurolex Bohemia, Praha, 2004, str.36.

⁵ Oddělené slyšení neboli „*separate hearings*“ znamenalo, že hlavní líčení se ve věcech osob mladších 18 let konalo před zvláštními soudy, představované buď samostatnou soustavou soudů pro mládež, či vytvořením specializovaných senátů v rámci obecného soudnictví.

Zvláštní soudy mládeže byly zřizovány téměř po celém území USA, ale také v Evropě. V Německu byly první zvláštní soudy mládeže zřízeny již v roce 1908, v tehdejší Rakousku – Uhersku v roce 1909, ve Francii a Belgii v roce 1912, ve Španělsku v roce 1918 a v Holandsku 1921.⁶ V Německu byla patrná dvojkolejnost systému, která se projevila v péči o opuštěnou, zanedbanou a jinak sociálně ohroženou mládež na straně jedné a o mládež delikventní na straně druhé, vedla i k přijetí dvou samostatných zákonů: zákona o péči a blahu mládeže (Reichsjugendwohlfahrtsgesetz – RJWG) z roku 1922 a zákon o soudnictví nad mládeží (Jugendgerichtsgesetz – JGG) z roku 1923.⁷

2. 2. Historický vývoj českého trestního zákonodárství nad mládeží

Čechy, Morava a Slezsko postrádaly dlouhou dobu jednotnou kodifikaci trestního práva. Platilo zde domácí právo obyčejové, zemské, právo církevní, manské, dvorské, městské, vesnické a různá cizí práva. Středověké právo pak znalo jen dva věkové stupně, a to nedospělost a dospělost. V českém zemském právu se tato hranice mezi dospělostí a nedospělostí určovala podle tělesné vyspělosti, která se zajišťovala úředním ohledáním.

Kodifikace v oboru trestního práva se českým zemím dostalo až přijetím řádu císaře Josefa I. (Josephina) z roku 1707, který vycházel z hrdelního řádu Karla V. z roku 1532 (Carolina). Josephina byl koncipován jako procesní předpis, i když se v mnohých souvislostech zabývá i právem hmotným.⁸ Carolina ve svém čl. 179 zakotvuje pravidlo pro mírnější posuzování trestných činů mládeže a v čl. 164 stanoví pravidlo, podle kterého nemá být zloděj do 14 let věku trestán smrtí. Velký význam má v této souvislosti rovněž hrdelní řád císařovny Marie Terezie (Theresiana) z roku 1768, který mladý věk do 16 let určuje jako okolnost zmírňující trest. Tento řád rozděluje pachatele na:

⁶ Schelleová a kol.: Právní postavení mladistvých, Eurolex Bohemia, Praha, 2004, str. 36.

⁷ Váňková, H., Důnkel, F.: Trestní zákonodárství nad mládeží v historické a srovnávací perspektivě, Praha – Frießbünd, 1991–1992, str. 13.

⁸ Adamová, K., Soukup, L.: Prameny k dějinám práva v českých zemích II., Vydavatelství Západočeské univerzity, Plzeň, 1997, str. 79.

- děti - do 7 let věku – nejsou trestně odpovědné,
- nedospělci – do 14 let věku – mají sníženou trestní odpovědnost,
- mladiství – do 16 let věku – mají již plnou trestní odpovědnost.⁹

Trestní odpovědnost se zde určovala podle toho, zda se provinilec blíží sedmému nebo čtrnáctému roku. U dětí a nedospělců blížících se sedmému roku věku je trestní odpovědnost vyloučena. Potrestat je mohou tělesně pouze rodiče a učitelé, příp. soud, pokud se zjistí, že jsou si svého činu vědomi a dopustili se ho „zlovolně“. Osoby, které se blíží věku čtrnácti let již mohou být trestně odpovědné, ale trest smrti je zpravidla vyloučen a ostatní tresty jsou zmírněny. U jedinců do šestnácti let již nastupuje plná trestní odpovědnost, avšak za splnění určitých podmínek, např. pokud je naděje na polepšení, může se trest zmírnit.¹⁰

Po Theresianě stojí za zmínku všeobecný zákoník o zločinech a jejich trestání císaře Josefa II. z roku 1787, který vylučoval trestní odpovědnost u dětí do 12 let. V trestním zákoně z roku 1803 je dále poprvé jako polehčující okolnost uvedeno mládí pachatele do 20 let. Během jeho platnosti byly odstraněny přežitě instituty, jako např. tělesné tresty.¹¹ Dalším důležitým kodexem byl zákon trestní o zločinech, přečinech a přestupcích č. 117/1852 ř.z., který byl vyhlášen jako císařský patent 27.5.1852 a účinnosti nabyl 1.9.1852. Tento zákoník dělil mládí z hlediska odpovědnosti na:

- 1) období úplného vyloučení trestní odpovědnosti (tzv. dětský věk) – do 10 let věku byly děti ponechány domácímu potrestání,
- 2) období zmenšené trestní odpovědnosti (tzv. věk nedospělý) – od 10 let do 14 let věku - zločiny se trestají jako přestupky
- 3) období mírnějšího trestání (věk mladistvý) – od 14 let do 20 let věku.¹²

Dle tohoto rozdělení nebyla osoba ve věku dětském trestně odpovědná, ale pokud spáchala čin, který by byl jinak trestným činem, mohla být

⁹ Válková,H., Dánkel, F.: Trestní zákonodárství nad mládeží v historické a srovnávací perspektivě, Praha – Friebund, 1991 -1992, str. 16.

¹⁰ Válková,H., Dánkel, F.: Trestní zákonodárství nad mládeží v historické a srovnávací perspektivě, Praha – Friebund, 1991 -1992, str. 17.

¹¹ Adamová,K., Soukup,L.: Prameny k dějinám práva v českých zemích II., Vydavatelství Západočeské univerzity, Plzeň, 1997, str. 80.

¹² Adamová,K., Soukup,L.: Prameny k dějinám práva v českých zemích III., Vydavatelství Západočeské univerzity, Plzeň, 1997, str. 141.

podrobena pouze „domácímu kárání“. Zmenšená trestní odpovědnost především znamenala vyloučení trestní odpovědnosti za přečiny a přestupky a vyvození trestní odpovědnosti jenom za zločiny. Trestem pak mohlo být uzavření nedospělce ve zvláštním oddělení věznice na dobu od 1 do 6 měsíců. Po dovršení 14 let věku nastoupila plná trestní odpovědnost. Věk pak již mohl ovlivnit pouze druh a výměr ukládaných trestů. Zároveň byl u kategorie věku mladistvý zakázán trest smrti a doživotního žaláře.

Dne 23.5.1873 byl vyhlášen uvozovací zákon, jímž byl uveden v platnost trestní řád soudní č. 119/1873 ř.z. Tento platil až do vzniku Československa v roce 1918, kdy byl převzat recepční normou č. 11/1918 do právního řádu nového státu. Tento trestní řád se však postavením nedospělého či mladistvého přímo nezabýval.¹³

2.3. První samostatný zákon nad mládeží č. 48/1931 Sb.

Úvahy o vytvoření samostatného zákona o mladistvých započaly koncem 19.století a první reálné kroky byly učiněny začátkem 20.století. Ve dnech 18-20.3.1907 se konal ve Vídni první rakouský kongres pro ochranu dětí. Na tomto základě předložila vláda ještě v témže roce panské sněmovně návrh zákona o trestání a trestní ochraně osob mladistvých. Tento návrh byl následně znovu předložen o dva roky později. Dne 27.6.1910 byl konečně panskou sněmovnou schválen jako zákon o trestním právu mladistvých. Současně s tímto zákonem byl přijat i zákon o ochranné výchově. Poté co se oba zákony dostaly do Poslanecké sněmovny jejich cesta skončila.¹⁴

Začátkem roku 1922 byl na ministerstvu spravedlnosti vypracován nový návrh zákona o trestním právu mládeže.¹⁵ Na toto téma se strhla ohromná diskuse, ale i přesto do konce 20. let nebyl předložen parlamentu. V srpnu roku 1930 se v Praze konal mezinárodní sjezd pro trestní právo a trestnictví. Jedním z bodů byla podpora zákona o trestním soudnictví nad mládeží. Ten se pak projednal v parlamentu a byl vyhlášen 11.3.1931 jako zákon č. 48/1931

¹³ Válková, H., Důnkel, F.: Trestní zákonodárství nad mládeží v historické a srovnávací perspektivě, Praha - Friebund, 1991 -1992, str. 18.

¹⁴ Schelleová a kol.: Právní postavení mladistvých, Eurolex Bohemia, Praha, 2004, str.9.

¹⁵ Připravovaný zákon přihlížel i k zahraničním právním úpravám. V mnohém byl inspirován německou právní úpravou trestního zákonodárství nad mládeží z roku 1923, přihlížel však i k myšlenkám zakotvených v rakouské právní úpravě z roku 1928 a jugoslávské právní úpravě z téhož roku. V určitém smyslu navazoval i na dřívější uherské právní úpravy platné do té doby na Slovensku a Podkarparské Rusi.

Sb. o trestním soudnictví nad mládeží. Tento nabyl účinnosti dnem 1.10.1931.¹⁶ Jedná se o první samostatnou kodifikaci trestního práva mládeže (trestního práva hmotného i procesního). Tímto zároveň došlo i k vytvoření samostatného trestního systému nad mládeží. K obecnému trestnímu právu bylo trestní právo ve věcech mládeže v poměru *lex specialis*, neboť upravovalo jen určité otázky a pro ostatní platily obecné trestněprávní předpisy. Tento zákon jednak komplexně upravil trestní odpovědnost mladistvých, následky jejich činů (tzv. provinění) a rovněž nově koncipoval účel a zvláštní odchylky trestního řízení ve věcech mládeže.¹⁷

Tento zákon z roku 1931 byl členěn do 3 částí:

- a) Hlava I. – o trestání mládeže, pouze hmotněprávní ustanovení.
- b) Hlava II. – o trestním řízení proti mladistvým. Zde byly upraveny procesní postupy a zásady – stěžejní zásadou je dle tohoto zákona zásada specializace, koncentrace, individualizace a kooperace.
- c) Hlava III. – ustanovení závěrečná.

Československý zákon z roku 1931 preferoval výchovnou roli a snažil se chránit mladistvého před škodlivými vlivy okolí, které by mohly ohrozit jeho další vývoj. Zákon předně vycházel z toho, že stát má ohledně mladistvých provinilců ve věku od dovršení čtrnácti let do dovršení osmnácti let jiné úkoly, než ohledně dospělých pachatelů.¹⁸ Tímto zákonem byla zavedena samostatná soudní agenda v trestních věcech mládeže. U každého krajského a okresního soudu bylo zvláštní oddělení, zvané Soud mládeže a u každého okresního soudu působil minimálně jeden soudce mládeže, který zpravidla plnil i funkci poručenského (opatrovníckého) soudce.¹⁹ Charakteristickým rysem soudu mládeže byla skutečnost, že soud disponoval jak pravomocí civilněprávní, kterou vykonával nad mládeží ohroženou, narušenou či jinak zanedbanou, tak pravomocí trestněprávní, kterou naopak vykonával ve věcech mládeže delikventní.²⁰ Mezi další rysy těchto soudů pro mladistvé lze řadit oddělené slyšení, což znamená, že hlavní líčení ve věcech osob mladších

¹⁶ Schelleová a kol.: Právní postavení mladistvých, Eurolex Bohemia, Praha, 2004, str.10.

¹⁷ Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušková, M.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, Komentář, C.H.Beck, Praha, 2004, str.X.

¹⁸ Válková, H.: K 60 výročí čs. zákona o trestním soudnictví nad mládeží a potřebným změnám, Právo a zákonnost 6/1991, str. 359.

¹⁹ Schelle, K., Větrovec, V a kol.: Státní zastupitelství, historie a současnost a perspektivy, Eurolex Bohemia, Praha, 2002, str. 47.

²⁰ Schelleová a kol.: Právní postavení mladistvých, Eurolex Bohemia, Praha, 2004, str.36.

osmnácti let je konáno před zvláštními soudy a také neformálnost řízení.²¹ Upřednostňovaná výchova před represí je patrná i z ustanovení, upravující výběr soudců mládeže, kde je jedním z přednostních hledisek pro ustanovení do funkce soudce mládeže odborné pedagogické vzdělání.²² Kromě specializovaných soudců pro mladistvé byl zřízen i nový institut – žalobce mládeže, který byl specializovaný na trestní věci mladistvých. Soud mládeže využíval spolupráci pomocných zařízení. Pomocná zařízení pro péči o mládež se v Československu vyvinula ve dvou typech:

- a) jako součást úřadů okresních,
- b) jako zvláštní úřadovny s vlastním personálem, působícím přímo u soudu, zřízená některým úřadem okresní péče nebo zemskou organizací pro péči o mládež.²³

Spolupráci pomocných zařízení využíval soud zejména při zjišťování poměrů mladistvého nebo při ustanovování obhájce. Úkolem úřadovny pro mládež bylo především zjišťovat příčiny trestné činnosti mladistvého, zajišťovat jeho psychologické či lékařské vyšetření a být v úzkém kontaktu s odbornými pracovišti, školou a zaměstnavatelem.²⁴ Úřadovna o mladistvém vypracovávala podrobnou zprávu o jeho osobních a rodinných poměrech, kterou pak odevzdávala před konáním hlavního líčení soudu.²⁵ Významnou roli pak úřadovna hrála rovněž při výkonu ochranného dohledu. Tento dohled mohl nařídít soud, ale i samotná úřadovna.

Zákon rozlišoval osoby nedospělé, tj. osoby mladší čtrnácti let a mladistvé, tedy osoby mezi čtrnáctým a osmnáctým rokem věku. Minimální věk pro trestní odpovědnost byl stanoven čtrnáctý rok věku, který byl spojován s ukončením školní docházky. To ovšem ještě neznamenal, že by každý mladistvý musel být za spáchání trestného činu odpovědný. Trestní

²¹ Válková,H., Zezulová,J.: Trestní soudnictví nad mládeží, České vězeňství, 1996, č. 3, str. 33 a násled. In: Schelleová a kol.: Právní postavení mladistvých, Eurolex Bohemia, Praha, 2004, str. 36.

²² Šámal, P., Válková,H., Sotolář,A., Hrušková,M.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, Komentář, C.H.Beck, Praha, 2004, str.X.

²³ Zborník,F., Kotulan,P., Rozum, J.: trestní soudnictví nad mladistvými v ČR a zahraničí, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha, 1996, str. 15.

²⁴ Válková,H.: K 60 výročí čs. zákona o trestním soudnictví nad mládeží a potřebným změnám, Právo a zákonnost 6/1991, str. 358-363.

²⁵ Šámal, P., Válková,H., Sotolář,A., Hrušková,M.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, Komentář, C.H.Beck, Praha, 2004, str.X.

odpovědnost závisela na intelektuální a mravní vyspělosti mladistvého.²⁶ Trestní odpovědnost mladistvého byla konstruována jako trestní odpovědnost relativní neboli podmíněná. Platilo, že počátek trestní odpovědnosti byl spojen s ukončením školní docházky.

Trestný čin spáchaný mladistvým se nazýval proviněním, a to bez ohledu na to, zda byl podle trestního zákona zločinem, přečinem nebo přestupkem. V případě, že byly splněny podmínky k odsouzení mladistvého, byl soud oprávněn upustit od potrestání, odsoudit mladistvého k trestu podmíněně nebo odsoudit mladistvého k trestu nepodmíněně. Tehdejší právní úprava rovněž umožňovala kombinaci trestních opatření s výchovným opatřením. Z ryze trestních sankcí bylo možno mladistvému uložit pouze trest zavření a peněžitý trest.²⁷ Výchovný cíl trestního práva mládeže se odrazil i v trestním řízení, které se oproti formálnímu řízení podle trestního řádu zjednodušilo. Důraz byl kladen především na zjištění osobních vlastností obviněného. Zákon poprvé upravil komplexně i otázky ochranných opatření. Rozeznával 3 stupně:

- ochranný dozor
- ochrannou výchovu rodinnou
- ochrannou výchovu ústavní

Ochranný dozor i výchova byly neurčitého trvání a trvaly tak dlouho, dokud nebylo dosaženo jejich účelu, nejdéle však do dosažení zletilosti, tj. do dovršení 21 let.²⁸

Značná pozornost byla věnována i otázce uvalování a výkonu vazby. Vazbu bylo možno uvalit v případě zákonného důvodu. Musela však být splněna podmínka, že vazby je nezbytně třeba a jejího účelu nelze jinak dosáhnout, zejména nařízením ochranného opatření. Vazba mohla být též vykonávána ve výchově nebo v podobném veřejném či soukromém ústavu.

Výkon trestu odnětí svobody – tzn. trest zavřením se do 6 měsíců vykonával, k tomu účelu určených, soudních věznicích. Měla – li však po

²⁶ Uvedené je patrné přímo z dikce zákona č. 48/1931 Sb, a to z ustanovení § 2 odst. 2, kde bylo uvedeno, že mladistvý je beztrestný, nemohl-li pro značnou zaoštalost v době činu rozpoznat jeho bezprávnost nebo řídit své jednání podle správného rozpoznání.

²⁷ Schelleová a kol.: Právní postavení mladistvých, Eurolex Bohemia, Praha, 2004, str.38.

²⁸ Válková, H., Dánkel, F.: Trestní zákonodárství nad mládeží v historické a srovnávací perspektivě, Praha – Friebund, 1991 -1992, str. 23-24.

takovém trestu následovat ochranná výchova ve výchově, bylo možno vykonat trest zavření také ve výchově. Trest zavření delší než 6 měsíců se pak vykonával v polepšovně. Při výkonu trestu se mělo dbát na tělesnou i duševní výchovu mladistvého a měl být znemožněn styk mladistvého s dospělými.

Zákon dále upravoval i péči o propuštěné mladistvé a ukládal představenému polepšovny, aby podnikl potřebné kroky k vhodnému umístění mladistvého po propuštění.

Lhůty pro promlčení trestního stíhání se u mladistvých zkrátily a nově se zavedlo promlčení výkonu trestu.

Dalším institutem, který nový zákon v roce 1931 do oblasti trestního soudnictví nad mládeží zavedl, je předchůdce, resp. určitá forma probačního dohledu, dobře známého již v minulosti anglosaskému systému. Tímto opatřením byl již shora zmiňovaný ochranný dozor: podle zmíněného zákona jej vyslovil soud tehdy, uznal –li že prospěch mladistvého vyžaduje, aby se dohlíželo na jeho řádnou výchovu v jeho vlastní rodině, v níž žil. Přitom mu mohl uložit omezení, pokud šlo o způsob jeho života. Ochranný dozor v pojetí zákona z roku 1931 nebyl ovšem zdaleka pouhým administrativním opatřením. Ochranný dozorce, zpravidla důvěrník pomocných zařízení pro soudní péči o mládež, nebyl jen referentem, který ohlašuje příslušnému soudu, zda osoba pod dozorem zachovává podmínky uložené soudem, ale i rádcem a podpůrcem mladistvého. Mezi úkoly ochranného dozoru patřilo např. hledání pracovního místa, sjednání honoráře, poskytnutí ošacení, umístění v útulku, intervence u poručenského soudu apod.²⁹ Ačkoliv se jednalo o velmi moderní a progresivní zákon, platil na území tehdejšího Československa pouhých osm let, do 29.9.1938, tj. do okamžiku, kdy došlo na základě tzv. mnichovské dohody k odtržení československého pohraničí a jeho přičlenění k Velkomoravské říši. Poté došlo tzv. Výnosem vůdce k jednostrannému vyhlášení protektorátu Čechy a Morava, kterým bylo obyvatelstvo rozděleno do několika skupin s odlišným právním režimem. Na německé státní příslušníky žijící v Protektorátu se vztahovaly německé právní předpisy. Na ostatní obyvatele protektorátu (rovněž mladistvé protektorátu) se vztahoval dosavadní zákon o trestním soudnictví nad mládeží s výjimkou tzv. židovské

²⁹ Válková, H., Důnkel, F.: Trestní zákonodárství nad mládeží v historické a srovnávací perspektivě, Praha – Friebund, 1991 -1992, str. 31-32.

mládeže, jež podléhala tzv. norimberským rasovým zákonům. Toto rozdělení skončilo až dne 4.5.1945, kdy se shora zmíněný zákon z roku 1931 vztahoval opět na všechny mladistvé, žijící na území Československa. Jeho platnost již ovšem netrvala dlouho, neboť po únorovém komunistickém převratu v roce 1948 byly zahájeny práce na novém trestním zákonu³⁰, kde již nebylo místo pro trestní právo mládeže.³¹

2.4. Období od roku 1950 do roku 1989

Po zrušení tohoto zákona došlo k vřazení celé právní úpravy, týkající se mladistvých v oblasti trestního práva do obecných trestních předpisů, tj. zákona č. 86/1950 Sb. a zákona č. 87/1950 Sb. Tímto zákonem pak došlo rovněž ke zrušení soudu mládeže a úřadoven pro péči o mládež.

V zákoně č. 86/1950 Sb. problematiku mladistvých upravovalo pouze 8 paragrafů koncentrovaných v oddílu III. hlavy IV. s názvem „Zvláštní ustanovení o trestání mladistvých“. Přesně se jednalo o ustanovení § 56 až § 63. Těchto 8 paragrafů však nemohlo zajistit, aby proklamovaný výchovný účel trestu u mladistvých byl v praxi skutečně naplňován. Pouze v ustanovení § 58 upravující podmínky, za kterých mohl soud upustit od potrestání mladistvého, umožňovalo soudu v konkrétním případě preferovat výchovný postup před represí.³²

Výše uvedená ustanovení byla ještě podobně obsažena v novele trestního zákona č. 63 z roku 1956 a v zákoně o trestním řízení č. 64 z roku 1956, avšak již nebyla převzata do nových trestních kodexů z roku 1961. Následnou úpravu tedy obsahoval zákon č. 140/1961 Sb. a zák. č. 141/1961 Sb. Tímto se definitivně zúžila možnost prokuratury a soudu reagovat na trestnou činnost mladistvých v souladu s proklamovaným účelem výchovného působení.

³⁰ Novým trestním zákonem č. 86/1950 Sb. byl pak zákon z roku 1931 o mladistvých bez náhrady k 1.8.1950 zrušen.

³¹ Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušková, M.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, Komentář, C.H.Beck, Praha, 2004, str. XI.

³² Srov. ustanovení § 56 až 63 zákona č. 86/1950 Sb.

Trestní odpovědnost a trestání mladistvých bylo obsaženo v hlavě sedmé, § 74 až 87 zákona č. 140/1961 Sb., trestní zákon (dále jen „TZ“). Řízení proti mladistvým pak upravoval zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád (dále jen „TR“) v hlavě deváté, § 291 až 301. Hlavní rozdíl od obecných ustanovení TZ byl v tom, že trestní odpovědnost mladistvého (15 až 18 let) spočívala v odlišném hodnocení stupně společenské nebezpečnosti jako materiálního znaku trestného činu (vyšší než malý stupeň nebezpečnosti činu pro společnost). Tento TZ rovněž omezoval tresty, které bylo možno mladistvému uložit, a to na odnětí svobody, obecně prospěšné práce, propadnutí věci a vyhoštění, dále za zákonem stanovených podmínek i peněžitý trest a trest zákazu činnosti, přičemž trestní sazby se u mladistvých snižovaly na polovinu. Zvláštní ustanovení pak měl ohledně uložení podmíněného odsouzení mladistvému a ohledně zablazení odsouzení. Dále umožňoval uložit ochrannou výchovu, při níž mohl rovněž upustit od potrestání.

Dle ustanovení TR pak mladistvý musel mít od zahájení trestního stíhání obhájce. Do vazby bylo možno mladistvého vzít jen pokud účelu nešlo dosáhnout jinak.

Za hlavní nedostatky této právní úpravy byla považována především nedostatečná úprava trestního postihu mladistvých pachatelů a nedostatečná diferenciací jejich trestní odpovědnosti. Jak úprava hmotněprávní, tak úprava procesní byly koncipovány pouze jako výjimky z úpravy obecné a byly zakotveny v jejím rámci toliko ve formě samostatných oddílů, což neumožňovalo náležité vymezení odlišné trestní odpovědnosti mladistvých ani formulaci základních zásad a postupů charakterizujících zvláštní řízení proti mladistvým pachatelům. Proto zahraniční právní úpravy stejně jako doporučení Rady Evropy jednoznačně upřednostňují samostatnou právní úpravu trestního soudnictví pro mladistvé. K uvedenému však nutno říci, že v průběhu šedesátých a na počátku sedmdesátých let tehdejší Výzkumný ústav kriminologický prosazoval na základě svých výzkumných prací ustavení samostatného trestního soudnictví nad mládeží a také v hlavním referátu české delegace na III. Mezinárodním sympoziu ke kriminalitě mládeže, které se uskutečnilo v Praze v roce 1971, zazněl jednoznačný požadavek na zřízení

samostatných soudů mládeže. Tyto snahy však v důsledku tehdy nastoupené „normalizace“ nedošly svého legislativního vyjádření.³³

K předchozí úpravě mladistvých nutno ještě poznamenat, že nebylo dostatečně upraveno zacházení s dětmi mladšími patnácti let, které se dopustily činu jinak trestného. Zcela nevyhovující byla rovněž úprava vazby mladistvého. V praxi nebylo téměř vůbec uplatňováno ustanovení § 296 TR, o výjimečnosti společného soudního řízení proti mladistvému a osobě starší osmnáct let. Rovněž nebyla respektována ani kdysi zavedená specializace na trestní věci mladistvých u obecných soudů, zcela nedostatečná byla pak specializace policistů a státních zástupců. Dostatečná nebyla ani spolupráce s Probační a mediační službou (dále jen „PMS“), jakož i dalšími institucemi podílejícími se na práci s mládeží.

Z trestů byl zdaleka nejčastěji, ve zhruba třech čtvrtinách uložených sankcí, ukládán podmíněný trest odnětí svobody. Podíl nepodmíněných trestů odnětí svobody kolísal, v době těsně před přijetím zákona o soudnictví ve věcech mládeže tvořil asi desetinu všech sankcí. Z toho plně dvě třetiny zaujímaly krátkodobé tresty do jednoho roku. Rovněž u jedné desetiny bylo upuštěno od potrestání, výjimečně s uložením dohledu. Z uvedeného je patrné, že téměř devět z deseti pravomocně odsouzených mladistvých odcházelo od soudu s přesvědčením, že se jim nic nestalo.³⁴

Jak je patrné z výše uvedeného výkladu a rovněž z poslední velmi stručně nastíněné sankční politiky, zřízení samostatného zákona o soudnictví ve věcech mládeže již bylo více než žádoucí.

2.5. Právní úprava soudnictví nad mládeží po roce 1989

Reforma trestního práva, která byla prováděna po roce 1989 pomocí jednotlivých novel se legislativní úrovně soudnictví ve věcech mladistvých nikterak významněji nedotkla. Jistou změnu však zaznamenala aplikační praxe, neboť u mladistvých začalo být hojně využíváno nových trestněprávních a trestněprocesních institutů. Jednalo se především o

³³ Důvodová zpráva k návrhu zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Obecná část. (PSP tisk 210/0).

³⁴ Osmančík, O.: K některým kriminologickým a hmotněprávním aspektům zákona o soudnictví ve věcech mládeže, Buletin advokacie, 2004, č. 1, str. 30.

podmíněné upuštění od potrestání, nový alternativní trest obecně prospěšných prací a také o odklony od trestního stíhání ve formě narovnání a podmíněného zastavení trestního stíhání.³⁵ V devadesátých letech se pak konečně vrátila diskuze na téma samostatného zákona o mladistvých a česká legislativa tak od roku 1992 začala hledat nový model soudnictví nad mládeží. Navrhovaná reforma trestního práva v oblasti soudnictví nad mládeží pak byla motivována snahou zakomponovat do nové právní úpravy východiska tzv. restorativní (obnovující) justice.

Na počátku roku 2001 byl předložen návrh nového zákona s názvem „Zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže“ vládě, která jej schválila a postoupila k projednání parlamentu. Poslanecká sněmovna sice návrh zákona koncem roku 2001 přikázala k dalšímu projednávání svým výborům, nakonec ale na jaře roku 2002 před blížícími se parlamentními volbami vyřadila návrh zákona z programu s odůvodněním, že tak zásadní změny, které přináší, by měly být svěřeny k projednání až poslanecké sněmovně, která vzejde z nových voleb.³⁶

Po červencových volbách v roce 2002 se nově vytvořená vláda rozhodla návrh zákona znovu ještě na podzim roku 2002 projednat. Výsledkem četných diskuzí je zákon č. 218/2003 Sb. o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže s účinností od 1.1.2004.

2.6. Přijetí nového zákona č. 218/2003 Sb.

Tento zákon upravuje podmínky odpovědnosti mládeže za protiprávní činy uvedené v TZ, opatření ukládaná za takové protiprávní činy, postup, rozhodování a výkon soudnictví ve věcech mládeže. Zákon se vztahuje na dvě věkové skupiny mládeže – na děti mladší patnácti let (trestně neodpovědné), které se dopustily činu jinak trestného a na mladistvé (tj. na ty, kteří v době spáchání provinění dovršili patnáctý rok a nepřekročili osmnáctý rok svého věku). V poměru k obecnému trestnímu právu (trestnímu právu dospělých) je úprava soudnictví ve věcech mládeže *lex specialis*, a proto neobsahuje veškerou úpravu, týkající se spáchání protiprávních činů trestněprávní povahy

³⁵ Šámal, P., Váňková, H., aj: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, komentář, C.H.Beck, Praha 2004, str. XII.

³⁶ Scheileová a kol.: Právní postavení mladistvých, Eurolex Bohemia, Praha, 2004, str. 42.

a jejich projednávání v následném zvláštním trestním řízení, ale jen ta ustanovení, která obsahují zvláštní právní úpravu oproti uvedeným obecným předpisům.³⁷

Ustanovení § 1 odst. 2 tohoto zákona stanoví, že projednáváním protiprávních činů, kterých se dopustili děti mladší patnácti let a mladiství, se sleduje, aby se na toho, kdo se takového činu dopustil, užilo opatření, které účinně přispěje k tomu, aby se nadále páčání protiprávního činu zdržel a našel si společenské uplatnění odpovídající jeho schopnostem a rozumovému vývoji a podle svých sil a schopností přispěl k odčinění újmy vzniklé jeho protiprávním činem. Řízení dle tohoto zákona tedy musí být vedeno tak, aby přispívalo k předcházení a zamezování páčání protiprávních činů. Zákon klade důraz na společenskou odpovědnost delikventa a na ochranu práv a oprávněných zájmů poškozených a obětí. Uvedené tedy přesně vyjadřuje principy tzv. restorativní (obnovující) justice. Na tomto místě je ještě nutno osvětlit, že restorativní (obnovující) justice je protikladem justice odplatné a vychází z principů:

- zločin nemá být považován za porušení společenského pořádku ani za překročení morálních pravidel, ale má být chápán především jako škoda (újma), která byla způsobena oběti a jako hrozba pro bezpečnost společnosti,
- reakce na zločin má přispět ke snížení (odstranění) této škody a hrozby,
- zpřísnění trestní represe (ukládání přísnějších trestů) je kontraproduktivní, zejména u mladistvých pachatelů,
- pachatel se má aktivně účastnit náhrady škody (na odstranění škodlivých následků trestného činu) a mají mu být přitom zachována všechna práva jako ostatním občanům,
- hlavním účelem reakce na spáchaný čin není jeho potrestání, ale jeho převýchova,
- jestliže pachatel nehodlá participovat na odstranění následků trestného činu, je k tomu donucen soudem,

³⁷ Srov. ustanovení § 1 odst. 3 ZSM.

- klasický trestní proces je subsidiární a nastupuje pouze tehdy, jestliže čistě vyjednávací postup mezi pachatelem a obětí nevede k cíli nebo jestliže spáchaný trestný čin je závažný,
- obět trestného činu nemůže být nucena k vyjednávání s pachatelem o způsobu a rozsahu kompenzace za způsobenou škodu.³⁸

K výše uvedenému je nutno ještě poznamenat, že při přípravě ZSM se původně uvažovalo i o tom, zda by se neměl vztahovat i na mladé dospělé. Často diskutovaná byla především specifika věkové skupiny mládeže, která sice již dosáhla zletilosti a tím i plné trestní odpovědnosti, ale její postavení v životě společnosti je dosud nejisté a provizorní a do nových pro ně nezvyklých sociálních rolí a funkcí se teprve vpravují. Mladí dospělí jsou ti, kteří v době spáchání protiprávního činu dovršili osmnáctý rok, ale nepřekročili ještě dvacátý první rok svého věku. Nakonec ovšem převládl názor, že u této věkové skupiny bude dovršen jejich duševní, mravní a rozumový vývoj natolik, že nesou plnou odpovědnost za své činy. Kromě toho patří tato věková skupina mezi skupiny kriminálně nejproduktivnější. Z toho důvodu bylo nakonec od úvah o jejím zařazení do okruhu působnosti ZSM upuštěno.³⁹

S ohledem na uvedené byla provedena změna v TZ, kdy tento nyní umožňuje, aby v takovýchto případech bylo osobě blízké věku mladistvých uloženo některé z výchovných opatření, za podmínek stanovených pro mladistvé provinilce.⁴⁰ Dále byla nově zavedena možnost snížení sazby trestních sankcí, stanovených zákonem až o jednu třetinu, což se ovšem nevztahuje na pachatele zvláště závažných deliktů.⁴¹

K výše uvedené charakteristice ZSM je pro úplnost ještě nutno dodat, že soudnictví ve věcech mladistvých podle § 4 tohoto zákona vykonávají soudy pro mládež. Řízení pak konkrétně koná soud pro mládež, v jehož obvodu mladistvý bydlí, a nemá-li stále bydliště, soud, v jehož obvodu se zdržuje nebo pracuje. Nelze-li takto soud zjistit, koná řízení soud,

³⁸ Karabec, Z.: Účel trestání, *Kriminalistika*, 2000, roč. 33, č. 2, str. 115-116 in: Zoubková, I.: *Kontrola kriminality mládeže*, vydavatel Aleš Čeněk, Dobrá Voda u Pelhřimova, 2002, str. 51-52.

³⁹ Osmančík, O.: K některým kriminologickým a hmotněprávním aspektům zákona o soudnictví ve věcech mládeže, *Buletin advokacie*, 2004, č. 1, str. 33.

⁴⁰ Srov. ustanovení § 26 odst. 5 trestního zákona.

⁴¹ Srov. ustanovení § 40 odst. 5 trestního zákona.

v jehož obvodu bylo provinění spácháno a pokud ani toto nelze zjistit, soud v jehož obvodu vyšlo provinění najevo. Vyžaduje-li to prospěch mladistvého může soud pro mládež postoupit věc jinému soudu pro mládež, u něhož je konání trestního řízení se zřetelem na zájmy mladistvého nejúčelnější.⁴² Jak jsem zjistila z praxe, problémem se může jevit místní příslušnost soudu pro mládež v případě, kdy mladistvý uprchne z výchovného ústavu, ve kterém byl umístěn a provinění spáchá v místě svého trvalého bydliště. V tomto případě je účelné, aby řízení bylo konáno u soudu, v jehož obvodě se nachází výchovný ústav a nikoliv u soudu, v jehož obvodě má mladistvý trvalé bydliště, neboť je zjevně žádoucí, aby se mladistvý do ústavu vrátil.

Jak je výše uvedeno, řízení ve věcech mladistvých konají specializované soudy pro mládež. Důraz je ovšem kladen i na osobní a odborné předpoklady u osob, které se podílejí na řešení trestních věcí mládeže. Úkony přípravného řízení, kterých se účastní mladistvý, provede zpravidla policejní orgán určený k úkonům v trestních věcech mladistvých osob, státní zástupce specializovaný na věci mládeže nebo soudce soudu pro mládež, ledaže nelze zajistit provedení úkonu takovým orgánem činným podle tohoto zákona a provedení úkonu nelze odložit.

⁴² Srov. Ustanovení § 39 zák. č. 218/2003 Sb.

3. Mezinárodní srovnání

Vysvětlit všechny souvislosti samostatného práva mládeže v jednotlivých zemích by mohlo být předmětem samostatné práce, proto se zaměřím pouze na nejdůležitější a nejvýznamnější otázky, které se zejména týkají trestní odpovědnosti mladistvých v jednotlivých zemích a jejich právních následků. Zaměřila jsem se především na USA, kde můžeme nalézt samé počátky systému justice nad mládeží, velkou část jsem věnovala rovněž velmi dobře propracovanému systému justice nad mládeží v Kanadě a dále jsem se věnovala trestní odpovědnosti mladistvých a jejich sankcionování v Anglii a Walesu, Španělsku a Slovensku.

Dále jsem do své práce zařadila i významné mezinárodní dokumenty, kterými jsme vázáni na základě členství v evropských a jiných mezinárodních strukturách a orgánech.

Nejprve bych se ale ráda zaměřila na obecné srovnání některých styčných bodů v systému justice nad mládeží. V současné době je oblast soudnictví nad mládeží v zahraničních právních úpravách pojata buď jako zcela samostatná soustava organizačně oddělených soudů mládeže („juvenile justice system“), které projednávají nejen trestní věci, ale i věci opatrovnické (příkladem je Francie nebo Polsko), anebo jako soustava trestních soudů mládeže („juvenile criminal courts“) zpravidla začleněných do systému obecných soudů. Příkladem druhého pojetí může být Německo či Rakousko.⁴³

Rozdílné je také pojetí právní úpravy. Samostatnou právní úpravu najdeme např. v Kanadě, Německu, Rakousku, Francii, Anglii či Skotsku.⁴⁴ Naopak na Slovensku je trestní zákonodárství pro mladistvé začleněno do obecných právních předpisů.

Z pohledu srovnávacího lze dodat, že ve většině evropských zemích se pohybuje věk počátku trestní odpovědnosti mezi 14-16 lety. Obecně lze konstatovat, že v těch zemích, kde je počátek trestní odpovědnosti nižší, popř. velmi nízký, je příslušnou právní úpravou vytvořen větší prostor pro rozhodování a výchovné působení specializovaných sociálních pracovníků,

⁴³ Schelleová a kol.: Právní postavení mladistvých, Eurolex Bohemia, Praha, 2004, str. 45.

⁴⁴ Zezulová J.: Řízení v trestních věcech mladistvých ve znění zákona č. 218/2003 Sb., Státní zastupitelství, 2003, č. 4, str. 3.

pedagogů, psychologů a k tomu účelu proškolených dobrovolných spolupracovníků z řad laické veřejnosti než v zemích, kde je sice počátek trestní odpovědnosti posunut výše, avšak rejstřík neformálních opatření, používaných vůči dospívajícím, není tak bohatý.⁴⁵

Jurisdikce minimálního věku jsou v jiných zemích různé. V západní a východní Evropě mají pouze Švýcarsko a Turecko minimální věk nižší než 12 let, v Nizozemí je minimální věk 12 let. Všechny ostatní země Evropy mají minimální věk vyšší, např. Francie 13 let, Německo a Itálie 14 let, Dánsko a Švédsko 15 let a Španělsko dokonce 16 let.⁴⁶ V anglicky mluvících zemích je však minimální věk typicky nižší. V Anglii a Walesu mohou být děti mezi 10 až 13 lety shledány vinnými z trestných činů, pokud je obžaloba schopna prokázat, že dítě vědělo, že to co dělá, je nesprávné. Ve Skotsku a na Novém Zélandu je minimální věk 8 a 10 let. Z osmi australských jurisdikcí je v šesti minimální věk 10 let, ve dvou zbývajících je minimální věk stanoven na 7 a 8 let. Ve Spojených Státech je nejběžnější minimální věk 12 let (16 států) a 13 let ve třech státech, sedm států dokonce nemá stanoven žádný minimální věk.⁴⁷

Naopak maximální věková hranice pro trestní odpovědnost je ve většině západoevropských i východoevropských zemí 18 let a více. Ve Skotsku je však maximální věk 16 let, na Novém Zélandu 17 let. V Spojených státech je typický maximální věk 18 let, rovněž tak čtyři australské jurisdikce mají maximální věk 18 let, zbylé čtyři pak 17 let.⁴⁸

⁴⁵ Schelleová a kol.: Právní postavení mladistvých, Eurolex Bohemia, Praha, 2004, str. 53. – to Válková, H., Věk a jeho význam pro stanovení dolní hranice trestní odpovědnosti, Právní rozhledy, č. 6/1997, s. 293.

⁴⁶ Lortie, S., Polanski, M., Sotolář, A., Válková, H.: Soudnictví pro mladistvé v Kanadě a ČR, Praha, Příručka Ministerstva spravedlnosti ČR, svazek 59, 2000, str. 56.

⁴⁷ Lortie, S., Polanski, M., Sotolář, A., Válková, H.: Soudnictví pro mladistvé v Kanadě a ČR, Praha, Příručka Ministerstva spravedlnosti ČR, svazek 59, 2000, str. 56.

⁴⁸ Lortie, S., Polanski, M., Sotolář, A., Válková, H.: Soudnictví pro mladistvé v Kanadě a ČR, Praha, Příručka Ministerstva spravedlnosti ČR, svazek 59, 2000, str. 59.

Tabulka⁴⁹

Stát	Hranice trestní odpovědnosti
Severní Irsko	7 let
Švýcarsko	7 (15)* let
Velká Británie (Skotsko)	8 (16)** let
Malta	9 (14) let
Velká Británie (Anglie a Wales)	10 let
Turecko	11 let
Kanada	12 let
Kypr	12 let
Nizozemí	12 let
Estonsko	13 (16) let
Francie	13 let
Řecko	13 let
Albánie	14 let
Bělorusko	14 (16)*** let
Bosna a Hercegovina	14 let
Bulharsko	14 let
Chorvatsko	14 (16)*** let
Itálie	14 let
Litva	14 (16)*** let
Lotyšsko	14 (16)*** let
Maďarsko	14 let
Makedonie	14 let
Moldávie	14 (16)*** let
Rakousko	14 let
Rumunsko	14 (16)**** let
Rusko	14 (16)*** let
Slovinsko	14 let
Německo	14 let
Ukrajina	14 (16)*** let
Dánsko	15 let
Finsko	15 let
Norsko	15 let
Švédsko	15 let
Slovensko	15 let
Belgie	16 (18)***** let
Polsko	16 let
Portugalsko	16 let
Španělsko	16 let

* Je uplatňován sociálně – opatrovnícký model. Proti dítěti ve věku 7 až 15 let lze vést řízení pouze prostřednictvím právních zástupců mládeže. Až po 15. roku věku je možno vést trestní řízení před soudními orgány.

** Děti ve věku 8 – 16 let lze stíhat jen výjimečně na základě zvláštního povolení

⁴⁹ Tabulka převzata z: Zoubková, J.: Kontrola kriminality mládeže, Aleš Čeněk, Dobrá Voda u Pelhřimova, 2002, str. 106.

*** Jsou trestně odpovědné jen za nejzávažnější trestné činy jako je vražda, znásilnění, loupež aj.

***** V Rumunsku se posuzuje zralost mladistvého – relativní trestní odpovědnost.

***** Mezi 16 a 18 lety mohou být odpovědní pouze za dopravní delikty.

Některé státy při posuzování trestní odpovědnosti mladistvého vychází nejen z dovršení určitého věku v době spáchání trestného činu, ale hodnotí i dosažený stupeň jeho rozumové a mravní zralosti. Příkladem takových právních úprav, vycházejících u mladistvého z pojetí trestní odpovědnosti relativní, jsou např. zákony o soudnictví v trestních věcech mládeže v Rakousku a Německu. Podle rakouského zákona o soudnictví v trestních věcech mládeže z 20.10.1988 mladistvého (tj. toho, kdo dovršil 14 let věku, ale nepřekročil 18 let věku) nelze trestat, i když je zásadně trestně odpovědný za své trestné jednání, pokud není z určitých důvodů dostatečně zralý, aby rozpoznal protiprávnost svého činu nebo podle toho jednal. Obdobně formulované ustanovení obsahuje německý zákon o soudnictví v trestních věcech mládeže (JGG), podle něhož mladistvý je trestně odpovědný, jestliže v době činu je podle svého mravního a duševního vývoje dost zralý, aby rozpoznal protiprávnost činu a podle tohoto rozpoznání jednal. V Anglii a Walesu lze považovat dítě ve věku 10 let a starší za trestně odpovědné, pokud se prokáže, že vzhledem k okolnostem případu byl pachatel schopen rozlišit správné jednání od nesprávného.⁵⁰

K výše uvedenému srovnání mohu ještě dodat, že celkově můžeme rozlišovat 2 základní modely trestněprávních systémů zacházení s delikventní mládeží:

- 1) sociálně – opatrovnický model, který klade větší prostor pro rozhodování konkrétních vychovatelů, sociálních pracovníků, psychologů a pedagogů. Je typický svým individuálním zacházením s mladistvými delikventy.

⁵⁰ Schelleová a kol.: Právní postavení mladistvých, Eurolex Bohemia, Praha, 2004, str. 58.

- 2) Justiční model naopak používá namísto výchovy více trestu a preferuje více sankcí a opatření přiměřených spáchanému deliktu.⁵¹

Dnes jsou k vidění spíše smíšené typy a čistý justiční či sociálně – opatrovnický model již téměř nenajdeme.

3.1. Mezinárodní dokumenty

Jak jsem již uvedla shora, pokládám za velmi důležité do této kapitoly začlenit rovněž nejvýznamnější mezinárodní dokumenty, které byly přijaty k ochraně mladistvých, kteří se dopustili trestné činnosti. Těmito dokumenty jsou:

- mezinárodní standardní pravidla soudnictví nad mládeží (Pekingská pravidla, rezoluce OSN 40/33 z 29.11.1985),
- směrnice OSN pro prevenci kriminality mládeže (Riyadské směrnice, rezoluce OSN 45/112 z 14.12.1990),
- pravidla OSN k ochraně mladistvých zbavených osobní svobody (rezoluce OSN 45/113 z 14.12.1990),
- doporučení Rady Evropy č. R (87)20, týkající se společné reakce na kriminalitu mládeže,
- doporučení Rady Evropy č. R (88)6, týkající se reakce na kriminalitu mládeže z řad mladých lidí pocházejících z přistěhovaleckých rodin.⁵²

ZSM také plně respektuje Úmluvu o právech dítěte (rezoluce OSN 44/25 z 20.11.1989). Článek 37 této Úmluvy uznává práva dětí jako obviněných osob a klade důraz na právo, na okamžitý přístup k právní a jiné odpovídající pomoci, stejně jako na právo, aby obviněné dítě zbavené svobody, bylo umístěno odděleně od dospělých. Dle tohoto článku nesmí být žádné dítě podrobeno mučení nebo jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání. Za trestné činy spáchané osobami mladšími osmnácti let nebude ukládán trest smrti a trest odnětí svobody na doživotí bez možnosti

⁵¹ Válková, H., Důrka, F.: Trestní zákonodárství nad mládeží v historické a srovnávací perspektivě, Praha – Friebund, 1991 – 1992, str. 89-90.

⁵² Zborník, F., Kotulan, P., Rozum, J.: Trestní soudnictví nad mladistvými v ČR a v zahraničí, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha, 1996, str. 74.

propuštění na svobodu.“ Článek 40 odst. 2 dále klade důraz na právo obviněného dítěte na presumpci nevinu, právo na informace o obviněních proti němu vznesených a právo na právní a jinou pomoc, právo na vyřešení případu v souladu se zákonem a bez odkladu a právo nebýt nuceno k výpovědi nebo k přiznání viny. Úmluva rovněž ukládá smluvním státům stanovit minimální věk, před jehož dosažením se děti považují za nezpůsobilé porušit trestní právo.⁵³

Instrukce dokumentu Organizace spojených národů nazvaného Standardní minimální pravidla jsou ještě mnohem podrobnější. Můžeme zmínit např. pravidlo 8 ohledně soukromí, které stanoví, že právo mladistvého na soukromí je třeba respektovat ve všech fázích, aby se předešlo škodě jemu způsobené nevhodnou publicitou nebo nálepkováním. Zásadně pak nesmí být uveřejněna žádná informace, která by mohla vést k identifikaci mladistvého provinilce. Standardní minimální pravidla dále obsahují požadavek, aby mládež ve vězení nebo ve vazbě byla oddělena od dospělých pachatelů a vyžaduje rovněž časté a rychlé podání žádosti o podmíněné propuštění.

Společným jmenovatelem těchto dokumentů je pravidlo, že trestů, spojených s odnětím svobody, má být použito jen ve výjimečných a závažných případech. Ve všech uvedených rezolucích je zdůrazňován význam alternativ trestů a opatření ve vztahu k mladistvým pachatelům.

3.2. Právní úprava v USA

Od konce 19. století se ve Spojených státech Amerických (dále jen USA) prosazoval koncept „*parens patriae*“ tedy, že stát je otcem dítěte a zajišťuje mu řádnou péči a výchovu, jestliže vlastní rodiče selhávají. Až do 19. století se s mladými pachateli zacházelo v podstatě stejně jako s dospělými. Reforma započala v prvních desetiletích, postupovala však pomalu a jen v několika jurisdikcích. Historicky významným se stal Newyorský útulek založený v roce 1825 jako první systematický pokus o oddělení mladistvých pachatelů od dospělých zločinců.⁵⁴

⁵³ Lortie,S., Polanski,M., Sotolář,A., Válková,H.: Soudnictví pro mladistvé v Kanadě a ČR, Praha, Příručka Ministerstva spravedlnosti ČR, svazek 59, 2000, str. 16.

⁵⁴ Inciardi, J.A. Trestní spravedlnost, Praha: Victoria publishing, 1994, str. 721.

Prvotní reformu spravedlnosti pro mladistvé silně podporovali penologové, filantropové a ženské organizace, kterým se později začalo říkat „zachránci dětí“. Hnutí za záchranu dětí vykrytalizovalo do přijetí zákona o Soudní soustavě pro mladistvé v Illinois v roce 1899, kterým byl založen první státní soudní systém pro mladistvé v USA.⁵⁵

V roce 1945 existoval soudní systém pro mladistvé ve všech státech USA. Postupy a organizace se však do dnešní doby velmi liší. Jurisdikce soudů pro mladistvé je vymezena věkem a proviněním. Nejvyšší věková hranice je obvykle 18 let, v některých státech 16 let.

Za počátek obratu k formálnějšímu procesu v USA je třeba považovat rozsudek ve věci *Faulx*, který měl velký vliv na vývoj procesu mladistvých. V souvislosti s ním byla přijata standardní pravidla soudního rozhodování. Od 80. let 20. století se proto i v řízení proti mladistvým v USA začaly uplatňovat zásady řádného zákonného procesu, jako je právo na písemnou obžalobu, právo na obhájce, právo na konfrontaci a protivýslech, právo nevypovídat a nutnost prokázat vinu mimo rozumnou pochybnost. Naopak se zde zpravidla neuplatňovala zásada veřejnosti.

Pokud je mladistvý uznán vinným, vynese soud pro mladistvé nález a nikoliv rozsudek, že se dopustil trestného činu. Na rozdíl od dospělého pachatele nemá mladistvý právo na porotní proces. Opatření, která jsou mu ukládána, spočívají především ve stanovení povinnosti nejrůznějšího druhu, aby v součinnosti s rodinou, školou a popř. pracovištěm byla zajištěna jeho sociální reintegrace. Na tom se ve značné míře podílí též velmi dobře organizovaný systém probační služby.⁵⁶

Propracovanost probační a mediační služby vychází nepochybně z historie, neboť za zakladatele probace jako alternativy trestu odnětí svobody je považován právě americký obuvník John Augustus, který se dobrovolně staral o pachatele trestných činů. V roce 1841 složil poprvé kauci za muže, který byl obviněn z opilství a přesvědčil soudce, aby s vynesením rozsudku počkal pár týdnů a dal obviněnému možnost dodržet svůj slib, že bude vést spořádaný život a bude se dostavovat k soudu. Do roku 1858 John Augustus

⁵⁵ Inciardi, J.A. *Trestní spravedlnost*, Praha: Victoria publishing, 1994, str. 724.

⁵⁶ Inciardi, J.A. *Trestní spravedlnost*, Praha: Victoria publishing, 1994, str. 718.

složil takto aukci za více než 2000 lidí. V roce 1878 svým úsilím dospěl k přijetí prvního probačního zákona ve státě Massachusetts.⁵⁷

Inspirací by nám mohly být některé programy, které se uplatňují na území USA. Jde např. o program HOMEBULDERS, kde profesionální sociální pracovníci poskytují intenzivní podporu a pomoc rodinám s dětmi, kde dětem permanentně hrozí, že budou umístěny do ústavní výchovy. Tento program trvá max. 6 týdnů (20 hodin za týden), pracovník pracuje v terénu s max. 1 -2 rodinami najednou. Minimálně v 70 % případů se dosáhlo toho, že po dobu min. prvního následujícího roku od ukončení programu rodina dobře fungovala a zůstala pohromadě, tj. že děti nebylo nutné z rodin odebrat a umístit do ústavních zařízení.⁵⁸

3.3. Právní úprava v Kanadě

Významnou normou byl v Kanadě zákon o mladistvých delikventech z roku 1908, který byl založen na doktríně *parens patriae*. O tomto zákonu se mluví jako o významném zákonodárném přechodu, s jeho přijetím nastalo obrovské zlepšení přísného zacházení, kterého se dostávalo dětem a mladistvým. Dalším zákonem byl zákon o mladistvých provinilcích z roku 1984, který byl navržen tak, aby napravil mnoho nedostatků v zacházení s mladistvým.⁵⁹ Ústředním článkem kanadského systému soudnictví pro mladistvé byl tedy po dlouhou dobu federální Zákon o mladistvých provinilcích. Tento zákon o mladistvých provinilcích se týkal osob, kterým bylo 12 a více let v době údajného spáchání trestného činu, ale méně než 18 let. Pro určení, zda měl soud pro mladistvé pravomoc nad obžalovaným, bylo nutné zvažovat skutečný fyzický věk obžalovaného. Mentální věk osoby byl irelevantní.⁶⁰

⁵⁷ Inciardi, J.A. *Trestní spravedlnost*, Praha: Victoria publishing, 1994, str. 669.

⁵⁸ Štern, P.: *Vyjádření k analýze útěků dětí a mladistvých ze zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy*, dopis adresovaný odboru legislativy, Ministerstva spravedlnosti ČR, 2004.

⁵⁹ Lortie, S., Polanski, M., Sotolář, A., Váňková, H.: *Soudnictví pro mladistvé v Kanadě a ČR*, Praha, Příručka Ministerstva spravedlnosti ČR, svazek 59, 2000, str. 34.

⁶⁰ Lortie, S., Polanski, M., Sotolář, A., Váňková, H.: *Soudnictví pro mladistvé v Kanadě a ČR*, Praha, Příručka Ministerstva spravedlnosti ČR, svazek 59, 2000, str. 52.

S dítětem, kterému bylo v době spáchání trestného činu méně než 12 let, bylo jednáno v souladu s příslušnou legislativou, týkající se péče o dítě v dané provincii. Naopak s osobou, která v době spáchání trestného činu dosáhla věkové hranice 18 let bylo jednáno jako s dospělým.

Před přijetím zákona o mladistvých provinilcích v roce 1984 zákon o mladistvých delikventech nedefinoval minimální věk trestní odpovědnosti. Tento byl určen v trestním zákoníku, kde byl určen jako minimální věk 7 let.

Jedním ze základních rozdílů mezi systémem pro dospělé a systémem soudů pro mladistvé byl proces vyměřování trestů, který se v případě mladistvých provinilců nazývá proces odsouzení nebo jiného konečného vyřízení trestní věci. Před rozhodnutím soudu o věci je soud oprávněn vyžadovat zdravotní nebo psychologický posudek na mladistvého.

Soud ukládá opatření v rozmezí od upuštění od potrestání až po dobu odnětí svobody v takzvané vazbě s dohledem. Běžně tato vazba netrvá déle než 3 roky, avšak maximální délka trestu pro mladistvého, usvědčeného z vraždy prvního stupně v systému pro mladistvé, je 10 let s maximem 6 let ve vazbě a zbytkem na svobodě pod podmíněným dohledem. Za vraždu druhého stupně je maximum 7 let s maximem 4 let ve vazbě. V případě, že existuje riziko závažné osobní újmy jiných, může v obou případech mladistvý vykonat celou délku trestu.⁶¹

Kromě výše uvedených trestů existuje řada alternativních opatření pro konečné vyřízení trestní věci. Je jím např. pokuta, při které ovšem soud musí brát ohled na schopnost mladistvého tuto částku zaplatit nebo si na ni vydělat v zaměstnání.

Vhodným trestem je rovněž výkon obecně prospěšných prací, které ovšem nemohou narušovat jeho práci nebo vzdělání. Maximum hodin obecně prospěšných prací je 240. Soudce může rovněž uložit podmíněný trest s náležitými podmínkami, jehož délka nesmí přesahovat 2 roky.

Dalším typem opatření je tzv. otevřená vazba, což znamená pobyt na jistém místě např. v ubytovacím středisku, skupinovém domově, lesním či přírodním táboře, kde mladistvý bude žít pod kontrolou a dohledem, ale zároveň není vystaven přímému vězení.

⁶¹ Lortie, S., Polanski, M., Sotolář, A., Váľková, H.: Soudnictví pro mladistvé v Kanadě a ČR, Praha, Příručka Ministerstva spravedlnosti ČR, svazek 59, 2000, str. 65.

Dne 11.3. 1999 předložila federální vláda první verzi nového trestního zákonodárství pro mladistvé. Návrh zákona byl znovu představen v roce 1999 jako návrh C – 3. Následně po mnoha dalších úpravách předložila vláda návrh zákona ještě v roce 2001 jako návrh C -7. Tento návrh byl již schválen, královský souhlas mu byl udělen dne 19.2.2002. Youth Criminal Justice Act neboli zákon o trestním soudnictví pro mladistvé se stal platným od 1.3.2003.⁶² Přijetím zákona došlo k snížení trestní odpovědnosti na čtrnáct let. Jinak zákon v podstatě navazuje na předchozí normu, novinkou však je, že mladistvému může být uložen trest pro dospělého, pokud o to požádá státní prokuratura a soud to uzná za vhodné. Podle předešlé právní úpravy pak bylo možné mladistvého, který dovršil šestnáctý rok věku a spáchal závažný trestný čin jako je např. vražda, přesunout k potrestání před soud pro dospělé. Podle nové právní úpravy je tak možno učinit již od 14 let. Vazba je nově upravena a je pro mladistvého, který spáchal násilnou trestnou činnost, či se dopustil trestné činnosti opakovaně. Nový zákon také přinesl větší škálu alternativních trestů. Zavedl možnost přístupu oběti trestného činu ke spisu mladistvého a nově rovněž zavedl sledování mladistvého, který byl podmíněně propuštěn z výkonu trestu odnětí svobody.⁶³

3.4. Právní úprava v Anglii a Walesu

Hranice trestní odpovědnosti je v Anglii a Walesu 10 let. Systém trestní justice mládeže se však týká věkové kategorie 10 až 17 let. Děti do 15 let mohou být umísťovány pouze do nápravných dětských domovů, do výkonu trestu odnětí svobody jsou pak umísťováni pachatelé od 15 do 17 let. Za závažnou a opakovanou trestnou činnost však mohou být do výkonu trestu odnětí svobody umístěny i děti ve věku 12 až 14 let a naprosto výjimečně i děti ve věku 10 a 11 let, které se dopustily velmi závažné trestné činnosti.⁶⁴

Nový trestní zákon z roku 1998 (Crime and Disorder Act) odstartoval zásadní reformu systému soudnictví mládeže. Reforma zavedla

⁶² The evolution of juvenile justice in Canada, Youth Criminal Justice Act, Statutes of Canada, 2002, Chapter I.

⁶³ Youth Criminal Justice Act: Changing the law on youth criminals: <http://www.cbc.ca/news/background/crime/ycja.html>

⁶⁴ Pokrupová, A. Středisko PMS Havířov: Zpráva ze zahraniční pracovní cesty, Velká Británie – Londýn, Transition Facility – Parole, materiál zapůjčilo středisko PMS.

nový systém trestání, který by se dal nazvat 3x a dost. Při prvním porušení zákona bývá mladistvému uloženo napomenutí (reprimand), při druhém konfliktu se zákonem dostává mladistvý tzv. poslední varování (Final Warning), při třetím porušení zákona bude už mladistvý postaven před soud pro mládež.

Na prevenci kriminality mládeže především pracuje Rada pro soudnictví mládeže (Youth Justice Board). Tato je nezávislou státní institucí, která na národní úrovni koordinuje systém řešení trestné činnosti mládeže. Definiuje národní standardy, zaměřuje se na poradenskou činnost, monitoruje funkčnost systému a formuluje principy tzv. efektivní praxe v oblasti práce s delikventní mládeží. Rada rovněž rozhoduje o umístění mladistvého do konkrétního zařízení. Soud tedy v Anglii a Walesu rozhoduje pouze o délce trestu, nikoliv o typu zařízení. Nápravná zařízení mají tři základní typy:

- Věznice pro mladistvé – jsou určeny pro chlapce ve věku 15 – 17 let a dívky ve věku 17 let.
- Nápravně – vzdělávací centra – jsou určena pro výkon příkazu k detenci a vzdělávání u chlapců ve věku 12 – 16 let a u dívek ve věku 17 let.
- Nápravné dětské domovy – jsou určeny pro děti ve věku 10-15 let.⁶⁵

Velmi zajímavé jsou týmy pro mladistvé pachatele, které vznikly rovněž na základě reformy trestního práva z roku 1998 a jsou tzv. multidisciplinárním seskupením odborníků z různých oblastí práce s delikventní mládeží. Činnost týmů sleduje především čtyři základní cíle:

- a) podpora rodičovské zodpovědnosti,
- b) odškodnění obětí,
- c) aplikace principů restorativní justice,
- d) rychlost řízení.

Týmy pro mladistvé pachatele fungují na lokální úrovni a celkem jich v Anglii a Walesu najdeme 157.⁶⁶

⁶⁵ Pokrupová, A., Středisko PMS Havířov: Zpráva ze zahraniční pracovní cesty, Velká Británie – Londýn, Transition Facility – Parole, materiál zapůjčilo středisko PMS.

⁶⁶ Pokrupová, A., Středisko PMS Havířov: Zpráva ze zahraniční pracovní cesty, Velká Británie – Londýn, Transition Facility – Parole, materiál zapůjčilo středisko PMS.

V Anglii a Walesu existuje řada konkrétních programů a opatření pro mladistvé pachatele. Zajímavým je např. „Program pro začleňování mládeže“, který je zaměřený na nejrizikovější mládež v dané lokalitě. Program je dobrovolný a účastníkům nabízí vzdělávání, zvyšování kvalifikace, volnočasové aktivity, poradenství v oblasti drogových závislostí, práci s rodinami. Cílem tohoto programu je nabídnout mladistvým konstruktivní trávení volného času a tím snížit riziko páchané trestné činnosti.

Naproti výše uvedenému je „Program intenzivního dohledu a dozoru“ určen mladistvým pachatelům závažných trestných činů a recidivistům a představuje nejpřísnější alternativní sankci nahrazující odnětí svobody. Program je zároveň určen i pro osoby propuštěné z vazby na slib. Cílem tohoto programu je snížit frekvenci a závažnost trestných činů, zaměřit se na individuální problémy pachatelů a zajistit ochranu komunity. Dohled v tomto programu zahrnuje pravidelný kontakt s pracovníkem týmu pro mladistvé, intenzivní vzdělávání a pracovní přípravu, řešení trestné činnosti, náhradu škody vůči oběti i komunitě a práci s rodinou. Dozor je pak zajištěn buď 24hodinovým elektronickým monitorováním, prostřednictvím náramku umístěného na noze nebo hlasovým ověřováním, kdy se minimálně 2x denně ověřuje, zda se mladistvý v daném čase zdržuje doma.⁶⁷

Soud pro mladistvé může nově od 1.3.2002 ukládat tzv. příkaz k postoupení. Jedná se o formu odklonu, která je určena mladistvým, kteří dosud nebyli trestáni a ke spáchanému skutku se doznali. Soud může uložit příkaz k postoupení na dobu 3-12 měsíců. Do 20 pracovních dnů od soudního rozhodnutí pak musí proběhnout tzv. panel pro mladistvé, který je součástí příkazu k postoupení. Tento panel pak tvoří 2 vyškolení dobrovolníci z komunity a zástupce týmu pro mladistvé. Panelu se účastní mladistvý delikvent a jeho rodina, může se dostavit i poškozený a oběť. Panel projedná celý případ především s ohledem na dopad trestného činu na oběť. Jednání panelu je zakončeno uzavřením kontraktu o náhradě škody vůči oběti a aktivitách, zaměřených na prevenci recidivy, kterých se mladistvý bude muset

⁶⁷ Tyto programy vybrány z: Pokrupová, A., Sředitisko PMS Havřfov: Zpráva ze zahraniční pracovní cesty, Velká Británie – Londýn, Transition Facility – Parole, materiál zapůjčilo sředitisko PMS.

po dobu trvání příkazu k postoupení zúčastnit. O splnění či nesplnění kontraktu nerozhoduje soud, ale opět panel.

3.5. Právní úprava ve Španělsku

První zákon o mladistvých delikventech byl vydán v roce 1918 a první soud pro mladistvé byl ustaven v Bilbao v roce 1919, poté v Katalánsku, v roce 1920 v Tarragoně a v roce 1921 v Barceloně.⁶⁸

Od 13. ledna roku 2001 platí ve Španělsku zákon „Ley Orgánica 5/2000“, který upravuje trestní odpovědnost dětí a mladistvých.

Dítě do 13 let je dle španělského práva trestně neodpovědné. Při spáchání trestného činu takto trestně neodpovědným dítětem se postupuje podle norem o ochraně nezletilých.

Mladistvým je podle zákona 5/2000 ten, který již dovršil 14. rok věku, ale nepřekročil 18. rok věku. Rozhodnutí o vině či nevinně mladistvého a popřípadě i o výši trestu nezávisí pouze na biologických předpokladech, ale rovněž na společenských kritériích.

Osoba, která již dovršila 18. rok věku, ale ještě nepřekročila 20. rok věku je dle španělského práva mladým dospělým.⁶⁹

Soudy pro mladistvé mohou uložit trest uvěznění, a to buď do uzavřeného výchovného ústavu nebo do tzv. polootevřeného typu, kdy mladistvý žije v ústavu, ale vykonává určité činnosti mimo ústav. Dále může soud pro mládež uložit ambulantní léčení nebo léčení v ústavu, dále denní docházení do výchovného centra, víkendový pobyt, dohled, život s rodinou nebo výchovnou skupinou, veřejně prospěšné práce a varování. Jelikož je ale hlavním cílem tohoto zákona především působení na mladistvé pachatele a pomoci jim se začlenit zpátky do společnosti, existuje za tímto účelem řada výchovných programů, které mohou být uplatňovány jak ve vězení, tak na svobodě. Existují i centra pro převýchovu, ve kterých je mladistvý umístěn.

⁶⁸ Project Best (Alternatives for Juveniles), Concise presentatum of juvenile justice in Spain, publikována na www.best.spj.cz.

⁶⁹ Project Best (Alternatives for Juveniles), Concise presentatum of juvenile justice in Spain, publikována na www.best.spj.cz.

Maximální doba pobytu v takovém centru je 10 let, přičemž tato doba je rozdělena na dvě etapy:

1. etapa – mladistvý může být po dobu max. 5 let umístěn ve výchovném centru a nesmí jej opustit.
2. etapa – dalších 5 let je mladistvý pod dozorem na svobodě, přičemž způsob dozoru je stanoven soudem.

3.6. Právní úprava na Slovensku

Právní postavení mladistvých na Slovensku upravují nové právní kodexy č. 300/2005 Z.z. a 301/2005 Z.z. (trestný zákon a trestný poriadok). Dle věku rozděluje trestní právo na Slovensku delikventní mládež do dvou, resp. tří kategorií s odlišným právním postavením. Do první skupiny řadí děti, které v době spáchání činu nedovršily 14 let, a v případě trestného činu pohlavního zneužívání 15 let⁷⁰. Tyto děti nejsou trestně odpovědné a v případě, že se dopustí činu jinak trestného, lze jim ukládat výchovná opatření zakotvená v příslušných předpisech rodinného práva. Druhou skupinou jsou mladiství, tj. osoby, které dovršily 14 let věku, ale nepřekročily 18 let věku a třetí skupinou jsou osoby blízké věku mladistvých, tedy konkrétně osoby, které dovršily 18. rok věku, ale nepřekročily 21. rok věku.⁷¹

Jak již bylo uvedeno, tyto předpisy přinesly snížení věkové hranice trestní odpovědnosti mladistvého z patnácti na čtrnáct let. Dle ustanovení § 94 odst. 1 zák. č. 300/2005 Z.z. osoba, která v době spáchání trestného činu dovršila čtrnáctý rok a nepřekročila osmnáctý rok svého věku, se považuje za mladistvého.⁷² Snížení věkové hranice trestní odpovědnosti bylo vyústěním neustále se snižující věkové hranice těch, kteří se podílejí na páchaní trestné činnosti. Při stanovení dolní hranice trestní odpovědnosti má být zohledněna emoční, mentální a intelektuální zralost osoby. Trestní odpovědnost

⁷⁰ Na Slovensku došlo k zajímavé situaci, kdy sice byla obecně snížena hranice trestní odpovědnosti z 15. na 14. let, avšak u trestného činu pohlavního zneužívání byla ponechána zvýšená ochrana dětí před pohlavním zneužíváním na 15. letech a zároveň byla dle § 22 odst. 2 sl.TyZ vyloučena trestní odpovědnost pro tento trestný čin u osob, které dosud nedovršily 15. rok věku.

⁷¹ Hulmáková, J.: Nad slovenským trestním právem mládeže, *Trestněprávní revue*, 2007, č. 4, str. 93-94.

⁷² Srov. ustanovení § 94 odst. 1 zák. č. 300/2005 Z.z. trestný zákon.

mladistvého je tedy závislá na stupni rozumového a mravního vývoje a nikoli pouze na dosažení stanovené věkové hranice.⁷³

Podle slovenského trestního zákona, mladistvý mladší patnácti let, který v době spáchání trestného činu nedosáhl takové úrovně rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný.⁷⁴

V praxi je orgánům činným v trestním řízení uložena obligatorní povinnost zkoumat u mladistvého, který nepřekročil patnáctý rok svého věku, zda byl způsobilý rozpoznat protiprávnost činu a zda byl způsobilý ovládat své jednání. Pokud tedy tento nebude schopen rozpoznat protiprávnost svého jednání nebo své jednání ovládat, nebude trestně odpovědný. K zjištění zda mladistvý věděl, že hrubě porušuje hodnoty, akceptované společností, či byl schopen usměrňovat své jednání zpravidla postačí vyjádření školy, vyžádat si zprávy o jeho chování v dětském domově, výchovném zařízení nebo provést výslech učitele či vychovatele. Nevyhnutelný je potom výslech mladistvého a osoby, kterým byl svěřen do péče. Pokud následně vzniknou pochybnosti o schopnosti mladistvého rozpoznat protiprávnost jednání a ovládat ho, obdobně jako je tomu u jeho přičetnosti, přibere orgán činný v trestním řízení dva znalce z oboru psychiatrie.⁷⁵

Jako právní následek trestné činnosti mladistvého trestní zákon předpokládá uložení trestu, ochranného opatření a výchovného opatření.

Trestní zákon pak umožňuje soudu u mladistvého, na rozdíl od dospělého pachatele, podmíněně upustit od potrestání, jestliže považuje za nutné po určitý čas sledovat chování mladistvého. Při tomto podmíněném upuštění od potrestání soud stanoví zkušební dobu až na jeden rok.

Dále lze mladistvému uložit výchovné opatření. Toto může být uloženo při upuštění od potrestání, podmíněném upuštění od potrestání, u uložení ochranné výchovy či uložení trestu. V případě, že se prokáže, že mladistvý nemůže úplně či včas výchovné opatření splnit, soud uložené výchovné opatření zruší nebo změní.

⁷³ Madliak, J., Drozdík, P.: Trestnoprávne postavenie mladistvých podľa nových trestných kódexov, Buletín advokacie. 2003, č. 3, str. 60.

⁷⁴ Srov. ustanovení § 95 odst. 2 zák. č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon.

⁷⁵ Madliak, J., Drozdík, P.: Trestnoprávne postavenie mladistvých podľa nových trestných kódexov, Buletín advokacie. 2003, č. 3, str. 60.

Alternativu k nepodmíněnému trestu odnětí svobody představuje na Slovensku tzv. trest povinné práce. Při uložení trestu povinné práce mladistvému nesmí horní hranice tohoto trestu převyšovat 150 hodin. Soud může tento trest uložit pouze se souhlasem mladistvého.

Nepodmíněný trest odnětí svobody může soud mladistvému uložit jen za podmínky, že by vzhledem k okolnosti případu, osobě mladistvého nebo s ohledem na předtím uložené opatření, uložení jiného trestu zjevně nevedlo k dosažení účelu trestního zákona. Uložení nepodmíněného trestu odnětí svobody je tak posledním nástrojem postihu mladistvého delikventa, přičemž tento trest lze uložit až na sedm let. Při spáchání závažného trestného činu, převážně násilné povahy, je možné uložit mladistvému nepodmíněný trest v rozmezí sedm až patnáct let, a to za zvláště závažné zločiny. Z hlediska modifikací trestních sazeb pro mladistvé platí pravidlo, že horní i dolní hranice trestu odnětí svobody se snižují na polovinu. Došlo však oproti předchozí úpravě ke zvýšení maximální dolní hranice na 2 roky a horní na 7 let.⁷⁶

⁷⁶ Hulmáková, J.: Nad slovenským trestním právem mládeže, *Trestněprávní revue*, 2007, č. 4, str. 95.

4. Zásady

Základní zásady trestního práva hmotného, vztahující se k trestní odpovědnosti mladistvých, obecné principy soudnictví nad mládeží a také základní zásady trestního řízení ve věcech mladistvých, jsou upraveny v ustanovení § 3 ZSM. Tyto principy a zásady vycházejí především ze zahraničních trestněprávních předpisů a zkušeností a navazují na tradice prvního československého zákona o trestním soudnictví nad mládeží. Zásady vycházejí z principu, že všechna opatření, postupy a prostředky upravené v ZSM je třeba využívat k obnově narušených sociálních vztahů, ke znovuzачlenění mladistvého do jeho sociálního prostředí a k prevenci trestné činnosti.

ZSM mění a doplňuje základní zásady trestního řízení ve věcech mládeže několikerým způsobem. Jednak sám stanoví zvláštní zásady trestního řízení v ustanovení § 3 ZSM a dále zakotvuje nové instituty či postupy, které mění či doplňují obsah základních zásad trestního řízení obsažených v TR.⁷⁷

V již zmíněném ustanovení § 3 ZSM jsou výslovně zakotveny zásady rychlosti řízení, zvláštního (specifického) přístupu při projednávání trestních věcí mladistvých, zásada spolupráce s orgánem sociálně – právní ochrany dětí, zájmovými sdruženími občanů a osobami realizujícími probační programy, zásada ochrany soukromí mladistvého a zásada uspokojení zájmů poškozeného. Dále jsou zmíněným zákonem formulovány obecné zásady uplatňované v trestním právu. Nejprve se budu věnovat první kategorii, tedy zásadám výslovně stanoveným tímto zákonem.

4.1. Zásada rychlosti řízení

Zásada rychlosti řízení v obecné rovině znamená projednat věci v řízení dle ZSM v časově únosných mezích bez zbytečných průtahů. Tato zásada nabývá u dospívajícího jedince na zvláštním významu, neboť v důsledku neukončeného rozumového, mravního a sociálního vývoje mladistvých je zde

⁷⁷ Jelínek, J.: Soudnictví ve věcech mládeže a změny v trestním řízení, Praha, Bulletin advokacie, č. 11-12, str. 36.

velká naděje na to, že pohotová a spravedlivá reakce na jejich protiprávní čin bude nejlepší prevencí dalšího delikventního jednání.⁷⁸

Požadavek na co nejrychlejší projednání věci vychází z Listiny základních práv a svobod, a to z článku 38 odst. 2, který stanoví právo každého na projednání jeho věci bez zbytečných průtahů. Uvedený požadavek je dále obdobně stanoven v § 5 odst. 2 zák. č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a o státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů.

Zásada rychlosti řízení se v trestních věcech mladistvých promítá v různých souvislostech. Mimo obecná ustanovení v TŘ, stanoví ZSM speciální lhůty pro provedení procesních úkonů, odlišné od obecní právní úpravy. K takovým ustanovením patří například lhůta pro pozorování duševního stavu obviněného, která nemá trvat déle než jeden měsíc a jen na odůvodněnou žádost znalců může být prodloužena nejvýše o jeden měsíc. Další odchylky od obecné právní úpravy obsahují zejména ustanovení o trvání vazby ve věcech mladistvých. ZSM výrazně omezuje délku trvání vazby a stanoví zvláštní způsob rozhodování o jejím prodlužování.⁷⁹

Tato zásada patří bezpochyby k nejdůležitějším, a proto by jí měla být ze strany orgánu činných v trestním řízení věnována dostatečná pozornost. Kontrolu rychlého projednání trestních věcí mladistvých u soudů mládeže zajišťuje odbor dohledu na Ministerstvu spravedlnosti ČR, které k tomu účelu provádí prověrky na náhodně zvolených soudech.⁸⁰

4.2. Zásada zvláštního (specifického) přístupu při projednávání trestních věcí mladistvých

Z této zásady vyplývá obecný požadavek na speciální přístup při projednávání trestních věcí mladistvých, kdy je třeba postupovat s přihlédnutím k věku, zdravotnímu stavu, rozumové a mravní vyspělosti mladistvého, aby jeho další vývoj byl co nejméně ohrožen. Tato zásada

⁷⁸ Šámal, P., Válková, H., aj.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, komentář, C.H.Beck, Praha 2004, str. 34.

⁷⁹ Jelínek, J.: Kriminální právo, č. 3 - 4, r. 2003.

⁸⁰ V prosinci roku 2005 jsem jako zaměstnanec Ministerstva spravedlnosti ČR osobně vykonala prověrku trestního řízení ve věcech mládeže podle zákona o soudnictví nad mládeží č. 218/2003 sb. Výsledky prověrky jsou zaznamenány ve zprávě o výsledcích prověrky trestního řízení ve věcech mládeže.

prakticky navazuje na § 1 odst. 2 ZSM, podle něhož se sleduje, aby se na mladistvého užilo opatření, které účinně přispěje k tomu, aby se nadále páchaní protiprávního činu zdržel, našel si společenské uplatnění, odpovídající jeho schopnostem a podle svých schopností a sil odčinil újmy vzniklé jeho protiprávním činem.⁸¹

Dle této zásady je třeba každou trestní věc mladistvého řešit individuálně se zřetelem na všechny okolnosti provinění, osobnost dospívajícího a jeho zdravotní stav a zároveň respektovat potřeby poškozeného a zájmy jejich blízkého sociálního okolí s cílem obnovit narušené sociální a právní vztahy.⁸²

Již zmíněná zásada se promítá v řadě konkrétních institutů ZSM. Příkladem je specializace osob, provádějících úkony v trestních věcech mladistvých. Tento požadavek je stanoven v § 3 odst. 8 ZSM jako další zásada. Dle uvedeného ustanovení soudci, státní zástupci, úředníci PMS ČR, působící v trestních věcech mladistvých, mají být vybíráni z osob, které mají dostatek znalostí a životních zkušeností, které zaručí splnění výchovného účelu řízení. Ač se zákon výslovně nezmiňuje o specializaci advokátů, kteří jsou obligatorně ustanovováni v řízení ve věcech mladistvých, předpokládá se i jejich odborná způsobilost a průprava v zacházení s mládeží. Skutečnost, že advokáti však nejsou výslovně uvedeni mezi osobami s požadovanou zvláštní odbornou způsobilostí vede ovšem k paradoxním situacím, kdy jsou na jednotlivých úkonech, včetně soudních jednání, účastní advokátní koncipienti, kteří bezpochyby nemohou být oněmi specialisty, které požaduje zákon.⁸³

Speciální vzdělávání soudců, státních zástupců a úředníků PMS působících v oblasti soudnictví ve věcech mladistvých zajišťuje Ministerstvo spravedlnosti ČR prostřednictvím Justiční akademie. Justiční akademie zajišťuje pro tyto specializované osoby, provádějící úkony v trestních věcech mladistvých, zprostředkování poznatků především z oboru vývojové psychologie, dětské psychiatrie, speciální pedagogiky, sociální práce a kriminologie.⁸⁴

⁸¹ Jelínek, J.: Kriminologie, č. 3 - 4, r. 2003.

⁸² Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní, 5. aktualizované vydání, Linde Praha, Praha, 2007, str. 159.

⁸³ Kovářová, D.: Obhájce mladistvého, opatrovník dítěte (podruhé nad zákonem č. 218/2003 Sb.), Buletin advokacie, 2004, č. 10, str. 40.

⁸⁴ Šámal, P., Váňková, H., aj: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, komentář, C. H. Beck, Praha 2004, str. 36.

4.3. Zásada spolupráce s orgánem sociálně – právní ochrany dětí, zájmovými sdruženími občanů a osobami realizující Probační programy

Tato zásada rovněž zabezpečuje individuální přístup k řešení jednotlivých věcí tak, aby bylo včas reagováno na potřeby a zájmy mladistvých, poškozených a dalších subjektů dotčených trestnou činností a také, aby bylo tímto způsobem trestné činnosti předcházeno. Spolupráce se uskutečňuje především při rozhodování o nejvhodnějším opatření vůči mladistvému nebo při jeho převýchově, kdy orgán sociálně – právní ochrany dětí (dále jen OSPOD), popřípadě PMS zjišťuje poměry mladistvého, vypracovává zprávy o osobních, rodinných a sociálních poměrech mladistvého a jeho aktuální životní situaci, následně musí být vyrozuměn o hlavním líčení a veřejném zasedání, v hlavním líčení pak může OSPOD činit návrhy, dávat vyslychaným otázky a má také právo na závěrečnou řeč a právo podání opravného prostředku ve prospěch mladistvého, a to i proti jeho vůli. Spolupráce pak rovněž probíhá při zajišťovacích úkonech směřujících proti mladistvému, kdy OSPOD a PMS jsou vyrozumívány o zadržení, zatčení a vzetí do vazby. OSPOD či PMS jsou rovněž činní při převýchově a výkonu rozhodnutí, kdy tito mohou podat návrh na změnu nebo zrušení výchovných opatření, na upuštění od výkonu ochranné výchovy, na propuštění z ochranné výchovy, na podmíněné umístění mladistvého mimo výchovné zařízení, na prodloužení ochranné výchovy a na změnu ochranné výchovy na ústavní výchovu a naopak. Konečně OSPOD spolupracuje při výkonu rozhodnutí a při nápravě mladistvých a dále spolupůsobí při vytváření vhodného sociálního zázemí mladistvému.⁸⁵

Do řešení jednotlivých provinění podle ZSM jsou zapojována rovněž zájmová sdružení občanů a jiné subjekty působící ve společenském prostředí mladistvého a blízké sociální okolí obviněného a poškozeného.⁸⁶

⁸⁵ Jelínek, J.: Kriminální právo, č. 3-4, r. 2003.

⁸⁶ Jelínek, J.: Soudnictví ve věcech mládeže a změny v trestním řízení, Buletin advokacie, č. 11-12, str. 37.

4.4. Zásada uspokojení zájmů poškozeného

Poškozený je bezpochyby osobou, která je proviněním mladistvého nejvíce dotčena. Ačkoliv postavení poškozeného nebylo v minulosti nikterak příznivé, situace se postupně začala měnit. Významnou změnou v tomto směru byla velká novela trestního řádu provedená zákonem č. 265/2001 Sb. Stejným směrem potom pokračoval i ZSM, který reaguje na oprávněný požadavek toho, komu byla způsobena trestným činem majetková či jiná újma, aby dosáhl náhrady majetkové újmy či jiného zadostiučinění. Zajímavé, leč v praxi naprosto nepoužívané, je ustanovení § 45 odst. 2 ZSM, dle kterého musí být poškozený, jehož adresa je známa, vyrozuměn, jestliže mladistvý prohlásí, že je připraven škodu vzniklou činem nahradit, nebo odčinit nebo přispět k narovnání škodlivých následků činu. Ačkoliv jsem se jako referent Ministerstva spravedlnosti - odbodu dohledu - účastnila prověrky řízení ve věcech mladistvých, setkala jsem s využitím tohoto paragrafu pouze ve dvou případech.

4.5. Zásada ochrany soukromí mladistvých

ZSM představuje oproti předchozí úpravě v TR, nově zakotvenou striktní ochranu soukromí mladistvých. Zákon zde klade důraz na důsledné uplatnění ústavní zásady presumpce neviny, kterou spojuje výslovně i s ochranou osobních údajů a soukromí nezletilého jedince v zájmu odstranění škodlivých vlivů na jeho další život.⁸⁷ Tento obecný princip stanovený v § 3 odst. 5 ZSM je pak podrobně rozveden v § 52 – 54 ZSM upravující řízení ve věcech mladistvých.

U mladistvých tedy obecně platí, že (s výjimkami výslovně stanovenými zákonem) nesmí nikdo zveřejnit informaci, obsahující jejich jméno a příjmení, ani žádnou jinou informaci, která by je umožňovala identifikovat. Tento zákaz není časově omezen, vztahuje se nejen na celé řízení u soudu, ale i na období po něm následující. Platí pro soudce pro mládež, státní zástupce, policejní

⁸⁷ Váľková, H.: Ochrana soukromí a osobnosti mladistvého versus právo na informace, svoboda projevu a zásada veřejnosti, *Trestněprávní revue*, 2006, č. 4, str. 97.

orgány a pro všechny další osoby, které měli k dispozici informace o trestním stíhání mladistvého, jeho průběhu či výsledku.

S výše uvedeným souvisí i zúžený okruh osob, které se mohou účastnit soudního projednání věci. Podle § 54 odst. 1 ZSM se hlavního líčení a veřejného zasedání mohou účastnit pouze obžalovaný mladistvý, jeho dva důvěrníci, jeho obhájce, zákonní zástupci a příbuzní v pokolení přímém, sourozenci, manžel nebo druh, poškozený a jeho zmocněnec, svědci, znalci, tlumočníci, příslušný orgán sociálně – právní ochrany dětí, úředníci PMS a zástupce školy nebo výchovného zařízení. Na návrh mladistvého může být hlavní líčení nebo veřejné zasedání konáno veřejně. I zde však soud může omezit přítomnost veřejnosti z důvodů použitelných v řízení vedeném proti dospělému obviněnému.⁸⁸ Jedná se o případy, kdy by mohlo veřejným projednáním dojít k ohrožení utajované informace chráněné zvláštním zákonem, mravnosti, nerušeného průběhu jednání, anebo bezpečnosti či jiného důležitého zájmu svědků.

Z výše uvedeného je patrné, že veřejnost je z projednávání trestních věcí zásadně vyloučena, až na výjimky shora uvedené. Toto vyloučení je přitom obligatorní, tzn., že veřejnost je vyloučena z těchto soudních jednání přímo ze zákona a není proto třeba o jejím vyloučení jednotlivě rozhodovat. Jedná se o výjimku z ústavní zásady veřejného projednávání věcí před soudem, které je zakotvené v čl. 96 odst. 2 Ústavy a v čl. 38 odst. 2 LZPS. Obdobně to platí i ohledně ústavně zaručené zásady zakotvené v čl. 17 LZPS, který zakotvuje svobodu projevu a právo na informace, včetně možnosti je svobodně vyhledat a šířit, kde zákonodárcem zvolený režim představuje rovněž výjimku.⁸⁹ Právní úprava v trestních věcech mladistvých je tedy podřízena zájmům jejich ochrany před možnými nevhodnými zásahy do jejich soukromí, neboť zveřejňování již zmíněných informací by mohlo mít značně negativní dopad na aktuální psychický stav mladistvého a způsobit i psychický otřes trvalejšího rázu, který se nepříznivě projeví v jeho dalším životě.⁹⁰ Toto pojetí vychází z Úmluvy o právech dítěte z roku 1989, v jejímž čl. 40 odst. 2 je

⁸⁸ Srov. ust. § 200 a 201 zák. č. 141/1961 Sb.

⁸⁹ Hrušáková, M.: Ochrana soukromí mladistvých a dětí v řízení dle zákona o soudnictví ve věcech mládeže a publikace obrazových snímků, *Trestněprávní revue*, 2006, č. 6.

⁹⁰ Válková, H.: Ochrana soukromí a osobnosti mladistvého versus právo na informace, svoboda projevu a zásada veřejnosti, *Trestněprávní revue*, 2006, č. 4, str. 98.

připomínáno, aby ve všech stádiích trestního řízení bylo plně uznáváno soukromí dítěte.⁹¹

Zákonem č. 253/2006 Sb. byla provedena změna dosavadního znění § 54 odst. 3 ZSM tak, že nově od 1.7.2006 je upraveno, že rozsudek se vyhlašuje veřejně v hlavním líčení v přítomnosti mladistvého. Pravomocný odsuzující rozsudek může být uveřejněn ve veřejných sdělovacích prostředcích jen bez uvedení jména, popřípadě jmen a příjmení mladistvého, při přiměřené ochraně mladistvého před nežádoucími účinky jeho uveřejnění. Nově je pak koncipován odstavec 4 § 54 ZSM, kde se stanoví, že předseda senátu může s přihlédnutím k osobě mladistvého, povaze a charakteru provinění, rozhodnout o dalších omezeních spojených s uveřejněním pravomocného odsuzujícího rozsudku neuvedených v odstavci 3 za účelem přiměřené ochrany zájmů mladistvého nebo o uveřejnění pravomocného odsuzujícího rozsudku s uvedením jména, popřípadě jmen a příjmení mladistvého, jakož i o uveřejnění jeho dalších osobních údajů, jde-li o zvlášť závažné provinění a takové uveřejnění je potřebné z hlediska ochrany společnosti. Předseda senátu tedy může rozhodnout jak o zveřejnění odsuzujícího rozsudku za zpřísněných podmínek, tedy ještě s větším vymezením okruhu údajů než jen jména, či jmen a příjmení, jež nesmějí být o mladistvém zveřejněny, např. vymezením určitých částí rozsudku, tak i za podmínek zmírněných tj. s uvedením jména, popř. jmen, a příjmení mladistvého, jakož i o zveřejnění dalších osobních údajů o mladistvém potřebných k ochraně společnosti, tj. např. o zveřejnění jeho fotografie. Samotné uveřejnění jména a příjmení totiž nemusí být dostatečnou zárukou ochrany veřejnosti, kdy v místech vzdálených od místa spáchání provinění nikdo nebude vědět o koho se jedná a je proto důležité znát i vizuální podobu mladistvého.⁹² Ponechává se tedy zcela na předsedovi senátu, aby v konkrétních případech posoudil všechny potřebné okolnosti případu a rozhodl o nejvhodnějším způsobu uveřejnění rozsudku a případně o dalších osobních údajích. Okruh případů, kdy soudce pro mladistvé může rozhodnout o zveřejnění totožnosti mladistvého je však omezen na zvlášť závažná provinění, kterými jsou jednání vymezená v § 41 odst. 2 TZ (úmyslná

⁹¹ Srov. čl. 40 odst. 2 Úmluvy o právech dítěte.

⁹² Důvodová zpráva k zákonu č. 253/2006 Sb.

provinění, na které zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně osm let a jednání uvedená v § 62 TZ – např. vražda, kvalifikovaná loupež nebo krádež, kvalifikované znásilnění apod.), neboť pouze v takových případech připadá v úvahu prolomení zásady ochrany soukromí mladistvého. Zákon však již neřeší situaci, kdy se jedná o publikaci jiné formy rozhodnutí nebo rozsudku zprošťujícího, např. pokud v průběhu řízení došlo k úniku informací a došlo tak k poškození pověsti mladistvého.⁹³

4.6. Nové instituty či postupy, které mění či doplňují obsah základních zásad trestního řízení obsažených v trestním řádu

Mimo zvláštních základních zásad výslovně stanovených v ustanovení § 3 ZSM, které byly rozvedeny výše, zavádí ZSM ještě nové instituty či postupy, které mění či doplňují obsah základních zásad trestního řízení obsažených v trestním řádu.

Bezpochyby důležitá je zásada presumpce neviny. Tato zásada je obecně upravena v ustanovení § 2 odst. 2 TŘ. Atributem presumpce neviny je ochrana cti a dobré pověsti mladistvého.⁹⁴ Ze samotné skutečnosti, že je mladistvý trestně stíhán tedy nelze vyvozovat jeho vinu. V ZSM je tato zásada zajištěna rozšířením ochrany osoby, proti níž se řízení vede (mladistvý nebo dítě mladší patnácti let) a jejího soukromí. Při poskytování informací o trestním řízení sdělovacími prostředky musí být tato zásada důsledně respektována.

V trestních věcech mladistvých podle ZSM jsou rozšířeny výjimky ze zásady veřejnosti, a to v souvislosti s již shora zmiňovanou zásadou ochrany soukromí mladistvého. Hlavní líčení a veřejné zasedání v řízení proti mladistvému jsou na rozdíl od obecné právní úpravy neveřejná. Připuštna je pouze omezená účast v zákoně vyjmenovaných osob. Na návrh mladistvého však může být hlavní líčení nebo veřejné zasedání konáno veřejně.

ZSM velmi široce koncipuje institut nutné obhajoby mladistvého. Mladistvý podle tohoto zákona musí mít obhájce od okamžiku, kdy jsou proti němu použita opatření podle ZSM nebo provedeny úkony podle TŘ, včetně

⁹³ Hrušáková, M.: Ochrana soukromí mladistvých a dětí v řízení dle zákona o soudnictví ve věcech mládeže a publikace obrazových snímků, *Trestněprávní revue*, 2006, č. 6.

⁹⁴ Jeřábek, J.: Soudnictví ve věcech mládeže a změny v trestním řízení, *Buletin advokacie*, č. 11-12, str. 40.

úkonů neodkladných a neopakovatelných. Výjimkou je, pokud není možno provedení úkonu odložit a obhájce mladistvého o něm vyrozumět.⁹⁵ Nutná obhajoba je u mladistvých stanovena i pro vykonávací řízení, řízení o stížnosti pro porušení zákona, v řízení o dovolání a v řízení o návrhu na povolení obnovy řízení s tím, že věková hranice této nutné obhajoby se zvyšuje na devatenáct let. Obsahem této zásady, která je zároveň i pravidlem ústavněprávní úrovně, je jednak právo hájit se sám a prostředky podle vlastního rozhodnutí, tzv. obhajoba materiální a jednak právo mít obhájce a radit se s ním o způsobu obhajoby, tzv. obhajoba formální.⁹⁶

Zásada zákazu retroaktivity zákona k tíži pachatele vychází především z požadavku stanovit v zájmu právní jistoty předem zákonné podmínky viny pachatele, právních následků jeho chování a kritérií pro jeho soudní postih, tj. dříve než dojde ke spáchání provinění.⁹⁷ Obecně to tedy znamená, že je zakázáno zpětné působení trestního zákona, které by zhoršovalo postavení pachatele. Na spáchání provinění se tedy použije toho zákona, který byl účinný v době jeho spáchání. Pokud bylo dříve spáchané provinění beztrestné, nemůže být nyní mladistvý trestán podle nového zákona. Pokud je to ovšem pro pachatele příznivější, použije se zákon nový, i když bylo provinění spáchané za účinnosti starého.⁹⁸ Tato zásada je velice důležitá, zejména pro zachování právní jistoty občanům, kteří si mohou být jisti, že nemohou být trestáni za čin, který nebyl v zákoně označen za trestný v době, kdy byl spáchán.

Další zásadou je *nullum crimen sine lege* a *nulla poena sine lege*, tedy, že jedině zákon stanoví, která činnost je trestná a jakým trestem se postihuje.⁹⁹ Tyto zásady jsou předně formulovány ústavněprávními zákony v článku 39 L LZPS a v článku 40 odst. 6 LZPS. V článku 39 LZPS je uvedeno, že „jen zákon stanoví, které jednání je trestným činem a jaký trest, jakož i jiné újmy na právech nebo majetku, lze za jeho spáchání uložit.“ Článek 40 odst. 6 LZPS stanoví, že „Trestnost činu se posuzuje a trest se ukládá podle zákona

⁹⁵ Srov. § 42 odst. 2 zák. č. 218/2003 Sb.

⁹⁶ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní, 5. aktualizované vydání, Linde Praha, Praha, 2007, str. 154.

⁹⁷ Šámal, P., Váňková, H., aj.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, komentář, C.H.Beck, Praha, 2004, str. 28.

⁹⁸ Jelínek, J., Melicharová, D.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže s poznámkami a judikaturou, Linde, Praha, 2004, str. 10.

⁹⁹ Jelínek, J., Melicharová, D.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže s poznámkami a judikaturou, Linde, Praha, 2004, str. 10.

účinného v době, kdy byl trestný čin spáchán. Pozdějšího zákona se použije, jestliže je to pro pachatele příznivější.“ ZSM tedy vymezuje provinění, jako jednání naplňující znaky uvedené v tomto zákoně a v TZ, dále pak sankce a jejich ukládání.¹⁰⁰

Další zásadou výslovně stanovenou v ZSM je, že trestní opatření budou aplikována jen tehdy, jestliže zvláštní způsoby řízení a opatření, zejména obnovující narušené sociální vztahy a přispívající k předcházení protiprávním činům, by nevedly k dosažení účelu tohoto zákona.¹⁰¹ Tato zásada vychází z ekonomie trestní represe, kterou pro účely zákona specifikuje výslovným příkazem preferovat alternativní postupy a opatření zaměřené na sociální integraci a prevenci.¹⁰² Trestní opatření jsou zde tedy chápána jako ultima ratio.

Důležitá je rovněž zásada přiměřenosti neboli adekvátnosti uloženého opatření, vycházející ze zásady individualizace odpovědnosti dospívajícího, s přihlédnutím k jeho osobnosti a povaze a stupni nebezpečnosti spáchaného činu. S ohledem na uvedené ukládá ZSM orgánům činným dle tohoto zákona povinnost zjišťovat poměry mladistvého, tedy objasňovat a dokazovat skutečnosti významné pro posouzení jeho osobních, rodinných a jiných poměrů a rovněž provádět šetření pro poznání osobnosti a dosavadního způsobu života mladistvého.¹⁰³ Orgány činné podle ZSM zjišťují poměry mladistvého zpravidla prostřednictvím OSPOD a PMS.

¹⁰⁰ Sankcemi podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže se rozumí opatření ukládaná mladistvým za provinění, která se podle § 10 dělí na výchovná opatření, ochranná opatření a trestní opatření.

¹⁰¹ Srov. ustanovení § 3 odst. 2 zák. č. 218/2003 Sb.

¹⁰² Šámal, P., Váilková, H., aj: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, komentář, C.H.Beck, Praha 2004, str. 28.

¹⁰³ Šámal, P., Váilková, H., aj: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, komentář, C.H.Beck, Praha 2004, str. 30.

5. Trestní odpovědnost mladistvých

5.1. Psychologické zvláštnosti dospívání

Jednou z nejdůležitějších otázek, kterou se zabývá ZSM je trestní odpovědnost mladistvých, která ovšem není absolutní, ale podmíněná, což znamená, že se přihlíží k duševnímu stavu i z hlediska stupně rozumové a mravní vyspělosti. S ohledem na uvedené, považují za nezbytné poukázat ve stručnosti na některé psychologické zvláštnosti dospívání, neboť právě na tomto základě je postavena trestní odpovědnost uvedená v ZSM. Kdy je mladistvý trestně odpovědný bude rozebráno až v následující kapitole. Nyní se pouze omezím na nastínění specifík jeho vývoje a faktorů, které jeho vývoj ovlivňují.

Příčiny sociálně delikventního chování se obecně dělí do dvou základních kategorií, na tzv. příčiny vnitřní a vnější. První bývá spojována s osobou pachatele, s faktory biologickými, psychologickými a fyziologickými, které tkví v dědičnosti a vrozených vlastnostech jedince a jeho fyzické a psychické konstituci. Souhrnně je nazýváme endogenní faktory.¹⁰⁴ Druhou kategorií pak tvoří tzv. vnější příčiny, které spočívají v sociálním prostředí, v němž jedinec vyrůstá a žije. Sociální prostředí z hlediska socializačních činitelů tvoří rodina, škola, skupiny vrstevníků a rovněž trávení volného času. Na šíření sociálně patologických jevů u mládeže má nepochybně vliv i rychlost kulturních, politických a sociálních změn v naší zemi, které předstihují přirozený generační posun v řadě postojů a zkušeností a přinášejí tzv. „nový životní styl“, který je mládeží mnohdy chápán jako soubor hmotných statků, jichž je třeba dosáhnout, byť za cenu nelegitimních hodnot. Tyto faktory nazýváme exogenní faktory.¹⁰⁵

Zkoumaným znakem osobnosti delikventa bývá často impulzivita, neboť delikventně se chovající osoby často dávají přednost okamžitému uspokojení před vzdáleným. Sledováno bývá rovněž sebehodnocení. Většina delikventů má sebehodnocení negativní. Vyskytuje se ovšem mezi nimi jakási

¹⁰⁴ Schelleová a kol.: Právní postavení mladistvých, Eurolex Bohemia, Praha, 2004, str. 22.

¹⁰⁵ Schelleová a kol.: Právní postavení mladistvých, Eurolex Bohemia, Praha, 2004, str. 22.

podskupina těch, u nichž je naopak zjišťováno sebehodnocení nerealisticky zvýšené. Téměř všechny osobnostní vlastnosti i většina lidských postojů, a dokonce i zájmů je dědičná.¹⁰⁶ Dědičnost je ovšem jen jedním z mnoha faktorů, které ovlivňují chování, respektive zvyšují pravděpodobnost toho, že chování ovlivní další činitele, bez nichž by se delikventní jednání neuskutečnilo. Setkáváme se i s podílem tzv. hyperaktivních jedinců na trestné činnosti. Jedná se o jedince, u nichž se již v dětství projevily znaky trvalého neklidu a velkého kolísání pozornosti. Patří k nim změny nálad, impulzivní chování a neobratnost. Potíže u těchto jedinců ovšem nemizí ani v dospívání a dospělosti. Často je pak syndrom hyperaktivity spojován s impulzivitou, agresivitou, záchvaty vzteku a se sníženým sebehodnocením.

Ke konstitučním faktorům jsou řazeny též vrozené osobnostní dispozice. U pachatelů trestné činnosti bývá velmi často diagnostikována psychopatie, trvalá vrozená osobnostní dispozice, stavějící člověka mimo normu.¹⁰⁷ Dědičností je determinována rovněž úroveň rozumových schopností. Některé studie uvádějí, že úroveň těchto schopností bývá u jedinců, porušujících zákon, snížena. Rozumové schopnosti navíc ovlivňují utváření takových sociálních dovedností, jako jsou smysl pro morální hodnoty, schopnost empatie, řešení konfliktů aj. V neposlední řadě je konstitučním faktorem také příslušnost jedince k pohlaví. Dle statistik se trestných činů dopouštějí častěji muži než ženy, a to nezávisle na době, příslušnosti k etnické menšině, či na druhu trestné činnosti.¹⁰⁸ Toto je připisováno zejména vyšší agresivitě mužů a odlišnému stylu výchovy chlapců a děvčat.

Jako dalšího činitele, ovlivňujícího kriminální jednání je u mladistvých jejich zdravotní stav. Určitá vrozená dispozice sice nevede přímo k delikvenci, ale zvyšuje riziko problémového chování. Do této oblasti patří také osoby s duševními poruchami nebo chorobami, osoby s psychopatickým vývojem osobnosti. Faktorem, souvisejícím se zdravotním stavem, je inteligence, která je podmíněna především geneticky. Právě úroveň rozumových schopností je často jednou z diskutovaných příčin vzniku kriminálního jednání.

¹⁰⁶ Matoušek, O., Kroftová, A.: *Mládež a delikvence*, Praha: Portál, 1998, str. 21.

¹⁰⁷ Matoušek, O., Kroftová, A.: *Mládež a delikvence*, Praha: Portál, 1998, str. 30.

¹⁰⁸ Matoušek, O., Kroftová, A.: *Mládež a delikvence*, Praha: Portál, 1998, str. 34.

Z kriminologických výzkumů vyplývá, že průměrná inteligence pachatelů trestných činů či provinění je nižší, než u ostatní populace. O skutečném vztahu inteligence a delikvence je však možné pochybovat, neboť některé druhy trestné činnosti a způsob jejího spáchání předpokládají vyšší úroveň rozumových schopností.

Vnější příčiny delikventního chování jednotlivých pachatelů spočívají v oblasti sociální. Souvisí se sociálním prostředím, v němž jedinec žije, bydlí, pracuje a komunikuje. Tyto příčiny ovlivňují proces socializace, proces, v němž si člověk osvojuje určité poznatky, vzory chování, normy a hodnoty, které mu umožňují začlenit se do společnosti. Než uvedu konkrétní faktory, které ovlivňují kriminální jednání mladistvého, je nutno charakterizovat období věku mezi patnácti a osmnácti lety. Toto je charakterizováno dokončeným rozumovým vývojem, tj. dospělostí rozumovou, pohlavní a naopak nedospělostí sociální a povětšinou i ekonomickou. Nedospělost sociální je dána převážně nedostatkem osobních zkušeností.¹⁰⁹

Za hlavního činitele, který ovlivňuje kriminální jednání mladistvých je považována rodina. V rodině každý dostává základ hodnotového systému. Po roce 1989 se u nás začíná objevovat nový trend, jako ostatně ve všech západoevropských zemích. Klesají počty sňatků a porodnost, zvyšuje se věk, v němž lidé uzavírají manželství a plodí první potomky. Rovněž se zvyšuje počet nezadaných lidí a počet rodin, kde o dítě pečuje pouze jeden z rodičů.¹¹⁰ Stále silněji se prosazuje emancipace žen. Ženy přechází od dobré a starostlivé hospodyně a matky k ženě, která se chce realizovat především v rámci své profese. Při téměř masovém trendu rozvodovosti, či jiného typu neúplnosti rodin, vyrůstá mnoho potenciálních snoubenců bez odpovídajícího vzoru rodiče. Funkční rodina, která má význam pro vytváření podmínek prevence kriminality, by v sobě měla zahrnovat azyl pro své členy, měla by být místem, kde se setkávají lidé, které svazuje pouto kladného a emotivního vztahu. Úkolem rodiny, která chce působit preventivně, je interpretace světa, v němž dítě žije a vyrůstá. Někteří rodiče však mají tendence přesouvat odpovědnost

¹⁰⁹ Schelleová a kol.: Právní postavení mladistvých, Eurolex Bohemia, Praha, 2004, str. 27.

¹¹⁰ Matoušek, O., Kroftová, A.: Mládež a delikvence, Praha: Portál, 1998, str. 39.

za interpretaci světa na někoho jiného, např. na školu. Funkce rodičů je ale nenahraditelná.

Za dalšího činitele, který může ovlivnit kriminální jednání je považována škola. Škola by měla děti vzdělávat, kvalifikovat je pro budoucí povolání a vychovávat je ve spolupráci s rodinou. Některé školy se v souvislosti se společenskými změnami po roce 1989 začaly aktivně věnovat rozvoji tvořivosti a dovedností dětí, aplikují projektová a kooperační vyučování, realizují programy spolupráce rodiny a školy a v nemalé míře se věnují aktivnímu využití volného času svých žáků a primární prevenci sociálně patologických jevů.

Období dospívání přináší specifické zvláštnosti, jak biologické, tak psychosociální. Hovoří se dokonce o tzv. syndromu rizikového chování dospívajících a o rizikových a ochranných faktorech. Během dospívání mladí lidé hledají svoji identitu, své vlastní já a prostředkem tohoto hledání se stává vrstevnická parta. Jedná se především o vliv, zejména starších osob s narušeným chováním, a to jak z řad mládeže, tak i dospělých. V období dospívání je dítě náchylné nekriticky přijímat negativní vlivy starších, neboť jeho psychická stránka není ještě, v porovnání s tou fyzickou, dostatečně rozvinuta. Značnou roli zde hraje nevyužití volného času, převaha pasivních činností a stále se zvyšující finanční náročnost volnočasových aktivit, které přímo souvisí s delikvencí mládeže. Mládež se rovněž velmi často zdržuje v partách, kde se objevuje alkohol a drogy. Parta většinou vystupuje protispolečensky, agresivně, prosazuje rasovou nesnášenlivost apod. Některé party pak přivede ke kriminální činnosti nedostatek finančních prostředků na herny, diskotéky, kde mladiství tráví většinu svého volného času.¹¹¹

Další faktor, ovlivňující kriminální jednání, je nedostatečné či neúplné vzdělání. Tito delikventi se tím dostávají do složité situace na trhu práce, kde jsou určitým způsobem znevýhodněni a možnosti získání pracovního poměru jsou omezené.

Rovněž drogová závislost a alkoholismus mohou ovlivňovat kriminální jednání. Toxikomanie představuje v současné době celospolečenský problém, jehož řešení je záležitostí řady odborníků.

¹¹¹ Matoušek, O., Kroftová, A.: Mládež a delikvence, Praha: Portál, 1998, str. 85.

Z výše uvedeného je tedy patrné, že relativně častý výskyt „kriminality“ mládeže, zejména pak v oblasti bagatelních majetkových deliktů, lze na základě poznatků z psychologie vysvětlit vlivem specifík psychologického, mravního a sociálního vývoje jedince v období dětství a dospívání. Můžeme říci, že delikvence dětí a mladistvých má většinou epizodický charakter. Společným charakteristickým rysem chování dětských delikventů je jejich mravní a rozumová nezralost, která je však podle poznatků vývojové psychologie právě pro období dětství a dospívání příznačná. Velmi důležité pro posouzení trestní odpovědnosti mladistvého je tedy stanovit jeho tzv. biopsychosociální zralost, tedy okamžik, kdy je již spravedlivé po něm žádat, aby za své chování nesl odpovědnost.¹¹²

Významným je také psychologický poznatek, že mravní vývoj dítěte se nevyvíjí pouze v závislosti na dosaženém věku a nabytých zkušenostech, ale je též podmíněný sociálním a kulturním prostředím, ve kterém dítě vyrůstá a které mu předává, resp. nepředává určité morální hodnoty. Logickým projevem takového nedostatečného nebo zcela absentujícího mravního vývoje jsou pak asociální, až delikventní projevy dítěte či mladistvého vůči okolí.¹¹³

5.2. Relativní a absolutní trestní odpovědnost

Obecně lze říci, že pachatelem provinění může být podle našeho trestního práva pouze osoba fyzická, která je v době činu přičetná, dovršila patnáctý rok věku, je rozumově a mravně vyspělá a podle okolností je charakterizována zvláštními znaky.¹¹⁴

Trestní zákon spojuje začátek trestní odpovědnosti, jak již uvedeno shora, s dovršením jeho patnáctého roku věku.¹¹⁵

¹¹² Válková, H., Sotolář, A.: Čin jinak trestný a možné reakce na něj v systému soudnictví ve věcech mládeže. *Trestněprávní revue*, 2004, č. 7, str. 198.

¹¹³ Válková, H., Sotolář, A.: Čin jinak trestný a možné reakce na něj v systému soudnictví ve věcech mládeže. *Trestněprávní revue*, 2004, č. 7, str. 199.

¹¹⁴ Jelínek, J., Melicharová, D.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže s poznámkami a judikaturou. Linde, Praha, 2004, str. 13.

¹¹⁵ Schelleová a kol.: Právní postavení mladistvých, Eurolex Bohemia, Praha, 2004, str. 54. – V České republice bylo dovršení uvedeného věkového stupně jako dolní věkové hranice trestní odpovědnosti poprvé upraveno zákonem č. 86/1950 Sb. Tímto zákonem došlo na jedné straně ke zvýšení dolní věkové hranice počátku trestní odpovědnosti ze čtrnáctého na patnáctý rok věku, na straně druhé bylo upuštěno od zkoumání dosažení stupně vývoje (zralosti) mladistvého.

Do přijetí nové právní úpravy, tedy konkrétně do 31.12.2003 jsme tedy mohli hovořit o trestní odpovědnosti absolutní, která byla spojována s dovršením patnáctého roku věku (§ 89 odst. 11 TZ). Dovožovalo se, že od tohoto věku je mladistvý dostatečně rozumově a mravně vyspělý, aby nesl trestněprávní odpovědnost za své jednání.¹¹⁶ ZSM přinesl průlom do tzv. absolutní trestní odpovědnosti, která nedovoluje zohlednit opožděný vývoj jako důvod vylučující trestní odpovědnost mladistvého, pokud nemá povahu duševní poruchy a vzápětí i nepřičetnosti.

ZSM v § 5 odst. 1 reflektuje skutečnost, že stupeň rozumové a mravní vyspělosti, zejména okolo 15. roku věku je u jednotlivých mladistvých velmi rozdílný a proto stanoví, že mladistvý, který v době spáchání trestného činu nedosáhl takové rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat jeho nebezpečnost pro společnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný.

Koncepce trestní odpovědnosti mladistvých vychází tedy nově z pojetí trestní odpovědnosti relativní, tzn., že mladiství by měli být za své jednání trestně odpovědní na základě jejich dosaženého stupně mravní vyspělosti a nikoli pouze pouhým dovršením určitého věku.¹¹⁷ Z uvedeného tedy vyplývá, že je velmi důležité posoudit i mentální věk, který vyjadřuje celkovou vyspělost jedince, tzn. jeho biologickou, psychickou a sociální úroveň, jež podmiňuje rozpoznávací a určovací schopnost pachatele. Konkrétně zjištěný nesoulad mezi matrikovým a mentálním věkem může vyvolat důsledky, které má jinak nepřičetnost jedince.¹¹⁸

Nejvyšší soud ČR ve věci R 19/2007 judikoval, že rozumová a mravní vyspělost má dvě složky, které se vzájemně ovlivňují a tvoří z hlediska vývoje mladistvého nedílný celek.¹¹⁹ Rozumová vyspělost zahrnuje postupně individuální nabývání schopností pojmového myšlení, přičemž stupeň tohoto vývoje je určován dosaženou úrovní tohoto myšlení. Za mravní vývoj se pak považuje proces, v němž si osobnost mladistvého v průběhu individuálního rozvoje osobnosti osvojuje normy chování, které platí v daném období rozvoje

¹¹⁶ Jelínek, J.: K trestní odpovědnosti mladistvých (Několik poznámek k ustanovení § 5 zákona o soudnictví ve věcech mládeže), *Kriminalistika*, 2005, č. 2.

¹¹⁷ Schelleová a kol.: *Právní postavení mladistvých*, Eurolex Bohemia, Praha, 2004, str. 54.

¹¹⁸ Zezulová, J., Růžička, M.: *Aktuální problémy zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže*, *Státní zastupitelství*, 2005, č. 7-8, str. 7.

¹¹⁹ Rozhodnutí NS ČR ze dne 27.9.2006, sp. zn. 8 Tdo 1069/2006.

společnosti a tyto pak přeměňuje na osobní a morální kvality.¹²⁰ Lze tedy říci, že rozumová vyspělost je schopnost rozpoznávací, tj. takový stupeň intelektu, aby pachatel mohl chápat potřebný stupeň nebezpečnosti činu pro společnost. Zralost či způsobilost mravní je pak schopností určovací, tj. pachatel je způsobilý svou vůlí přizpůsobit takovému správnému jednání, tedy aby byl schopen klást účinný odpor pohnutkám vedoucím jej k činům, jejichž stupeň nebezpečnosti pro společnost je mu znám.¹²¹

Otázkou je, zda trestní odpovědnost mladistvého je při naplnění podmínek uvedených v § 5 odst. 1 ZSM samostatným důvodem vylučujícím trestní odpovědnost mladistvého, a to mimo úpravu přičetnosti nebo jde naopak o zvláštní případ nepřičetnosti, tedy o tzv. podmíněnou, pochybnou či relativní přičetnost.

Autoři komentáře Šámal a kol. odkazují na důvodovou zprávu k vládnímu návrhu ZSM a uvádějí, že pojem duševní poruchy nahrazuje pojem rozumové a mravní vyspělosti. Za podmínku přičetnosti v širším slova smyslu je pokládán určitý věk, a proto se citovaná úprava chápe jako speciální důvod nepřičetnosti a nikoliv jako samostatný důvod vylučující trestní odpovědnost. Obecná přičetnost (resp. nepřičetnost) je vázána na duševní poruchu jako projev chorobného stavu, pojem relativní trestní odpovědnosti je však vázán na rozumovou a mravní vyspělost.

Šámal pak k výše uvedenému ještě uvádí, že podle jeho názoru je třeba § 5 odst. 1 ZSM chápat jako speciální důvod nepřičetnosti a nikoliv jako samostatný důvod vylučující trestní odpovědnost. Toto odůvodňuje dikcí zmíněného ustanovení zákona, která je obdobou § 12 TZ, ale i důvodovou zprávou k vládnímu návrhu ZSM. Dále uvádí, že pro výše uvedený názor svědčí i skutečnost, že ZSM neupravuje zvláštní důvod zastavení trestního stíhání nebo zprošťujícího rozsudku, a proto se použijí obecná ustanovení TŘ, které se vztahují k přičetnosti. Pokud tedy pachatel není trestně odpovědný z důvodu nedostatku rozumové a mravní vyspělosti, bude tato okolnost v předsoudním stadiu trestního řízení důvodem pro zastavení trestního stíhání z důvodu uvedeného v ustanovení § 172 odst. 1 písm. e) TŘ. V řízení před

¹²⁰ Jelínek, J.: K trestní odpovědnosti mladistvých (Několik poznámek k ustanovení § 5 zákona o soudnictví ve věcech mládeže, Kriminallistika, Praha, 2005, č. 2.

¹²¹ Šámal, P.: K podmíněné či relativní odpovědnosti mladistvého, Právní rozhledy, 2004, č. 2, str. 51.

soudem se pak uplatní důvod zprošťujícího rozsudku obsažený v ustanovení § 226 písm. d) TŘ.¹²²

Značně diskutabilními se pak jeví názory některých autorů straší nauky trestního práva, jak je v literatuře stručně zhodnotil Šámal. Prušák ve své učebnici rakouského práva trestního uvádí, že důvody nepřičetnosti jsou naprostý nedostatek rozumu, střídavé šílenství, pomatení smyslů a nedostatek věkový.¹²³ Milota zase uvádí, že přičetnost je vyloučena při poruše vědomí, při poruše mysli (duševní chorobě) a při nedostatku věku.¹²⁴ Mířička dále uvádí, že přičetný je člověk, u kterého jsou v době činu obě schopnosti – rozpoznávací i určovací dostatečně vyvinuty a presentní, tj. každý člověk duševně zralý a duševně zdravý za neporušeného vědomí. Nepřičetný je pak ten, u jehož uvedené schopnosti nejsou dostatečně vyvinuty (nedostatečný věk, opožděný vývoj) nebo u něhož jsou potlačeny trvale nebo dočasně (duševní choroba, porucha vědomí).¹²⁵ K uvedenému mohu konstatovat, že z výše uvedeného je patrné, že autoři starší nauky trestního práva považovali nedostatek věku za zvláštní důvod nepřičetnosti nebo zvláštní druh nepřičetnosti. Nemohu však souhlasit s názory, že opožděný vývoj mladistvého je zde zjevně stavěn na roveň duševní chorobě a jak uvádí Prušák střídavému šílenství a pomatení smyslů. Vývojové opoždění mladistvého, dle mého názoru, tedy rozhodně není chorobné povahy, i když jím může být, ale pouze důsledkem procesu dospívání, které neprobíhá u každého dítěte ve stejném časovém období.

Říha pak rovněž říká, že je zcela zřejmé, že v § 5 odst. 1 ZSM je upravena nepřičetnost mladistvého a jde pouze o speciální důvod nepřičetnosti a nikoliv o jiný důvod vylučující trestní odpovědnost. Dále k uvedenému konstatuje, že děti jsou absolutně trestně neodpovědné, absolutně nepřičetné. Uvádí, že jde o zákonnou nevyvratitelnou domněnku nepřičetnosti, tedy neschopnosti viny. Avšak u dospělých bychom měli také mluvit spíše o relativní přičetnosti, neboť i dospělí mohou být nepřičetní, avšak z omezených

¹²² Šámal, P.: K podmíněné či relativní odpovědnosti mladistvého, *Právní rozhledy*, 2004, č. 2, str. 50.

¹²³ Prušák, J.: Rakouské právo trestní. Díl všeobecný, Praha, Všeohr, 1912, str. 73. In Šámal, P.: K podmíněné či relativní odpovědnosti mladistvého, *Právní rozhledy*, 2004, č. 2, str. 49.

¹²⁴ Milota, A.: Učebnice obecního práva trestního, platného v Československé republice, Právo hmotné, Kroměříž, 1926, str. 19. In: Šámal, P.: K podmíněné či relativní odpovědnosti mladistvého, *Právní rozhledy*, 2004, č. 2, str. 49.

¹²⁵ Mířička, A.: Trestní právo hmotné, Část obecná a zvláštní, Praha, Všeohr, 1934, str. 42. In Šámal, P.: K podmíněné či relativní odpovědnosti mladistvého, *Právní rozhledy*, 2004, č. 2, str. 49.

důvodů – pouze z důvodu duševní poruchy.¹²⁶ Konstatuje, že problematické se bude pouze jevit rozlišení, kdy jde ještě o zaostalý vývoj jedince a kdy již o ukončený vývoj jedince s vyvinutou duševní poruchou – mentální retardaci, neboli slabomyslnost, kdy je tedy na místě posuzovat nepřičetnost mladistvého podle § 12 TZ a kdy podle § 5 odst. 1 ZSM.¹²⁷

K autorům, kteří považují trestní odpovědnost mladistvého ve smyslu ust. § 5 odst. 1,2 ZSM za zvláštní případ nepřičetnosti patří rovněž Kůrková, Šámalová a Bláha, kteří společně s Šámalem opět výslovně uvádějí, že pojem duševní poruchy je v ZSM nahrazován pojmem rozumové a mravní vyspělosti. Uvádějí, že nepřičetnému mladistvému lze ukládat zákonem předpokládaná opatření v závislosti na tom, zda jde o nepřičetnost podle § 12 TZ či nepřičetnost podle § 5 odst. 1 ZSM, kdy zatímco nepřičetnému mladistvému podle § 12 TZ lze uložit ochranné léčení podle § 72 odst. 1 TZ a za splnění dalších zákonných předpokladů zabrání věci nebo jiné majetkové hodnoty podle § 73 odst. 1 TZ, mladistvému nepřičetnému dle § 5 odst. 1 ZSM je možné uložit za splnění dalších zákonných předpokladů § 73 odst. 1 TZ zabrání věci nebo jiné majetkové hodnoty, ale nikoliv ochranné léčení, které je výslovně vázáno na duševní poruchu.¹²⁸

Jiný názor zastává Jelínek, který uvádí, že i když formulace § 5 odst. 1 ZSM připomíná formulaci o nepřičetnosti uvedenou v TZ v § 12 TZ, domnívá se, že rozumová a mravní vyspělost je samostatným znakem trestného činu, který stojí vedle věku a přičetnosti jako další obligatorní podmínka trestní odpovědnosti. Svůj názor opírá o vztah speciality ZSM k TZ, kdy tento je vyjádřen v § 1 odst. 3 ZSM a říká, že pokud ZSM nestanoví jinak, užije se na toho, kdo v době spáchání trestného činu nepřekročil osmnáctý rok věku obecných právních předpisů. Pokud tedy ZSM stanoví jako zvláštní podmínku trestní odpovědnosti rozumovou a mravní vyspělost mladistvého v § 5 odst. 1 ZSM, potom s ohledem na vztah speciality je patrné, že tato podmínka se uplatní jako další, zvláštní podmínka vedle obecných podmínek trestní odpovědnosti pro dospělého pachatele, kterými jsou věk a

¹²⁶ Říha, J.: Ještě k nepřičetnosti podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže (zejména ke vztahu § 5 odst. 1,2 ZSM a § 12 TZ), *Trestněprávní revue*, 2006, č. 10, str. 294.

¹²⁷ Říha, J.: Ještě k nepřičetnosti podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže (zejména ke vztahu § 5 odst. 1,2 ZSM a § 12 TZ), *Trestněprávní revue*, 2006, č. 10, str. 296.

¹²⁸ Šámal, P., Kůrková, V., Šámalová, M., Bláha, J.: K možnosti ukládat ochranná opatření nepřičetnému mladistvému podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže, *Trestněprávní revue*, 2007, č. 6, str. 166

příčetnost. Dále svůj názor autor opírá o vymezení nepřičetnosti v ustanovení § 12 TZ, ve kterém se uvádí, že není pro nepřičetnost trestně odpovědný, kdo pro duševní poruchu nemohl v době činu rozpoznat jeho nebezpečnost pro společnost nebo ovládat své jednání. Pokud tedy pachatel trpí duševní poruchou, jedná ve stavu nepřičetnosti. Je tedy zbaven schopnosti rozpoznat nebezpečnost činu pro společnost nebo ovládat své jednání, přičemž ztráta rozpoznávací nebo ovládací schopnosti u pachatele je dána v době činu. Obligatorním znakem nepřičetnosti je tedy duševní porucha. Bez ní pak nemůžeme hovořit o nepřičetnosti. Z uvedeného tedy vyplývá, že rozumová a mravní vyspělost je samostatným znakem charakterizujícím pachatele trestného činu, který stojí vedle dvou dalších znaků – věku a přičetnosti.¹²⁹

Dostatečnou rozumovou a mravní vyspělost chápou jako samostatnou podmínku trestní odpovědnosti mladistvých také autoři Sotolář a Augustinová, kteří nad rámec již shora uvedeného ještě uvádějí, že v pojetí spojujícím úroveň rozumové a mravní vyspělosti s přičetností jde při jejím posuzování primárně o medicínskou záležitost, protože v principu platí, že posuzování okolností, z hlediska přičetnosti pachatele, spadá do oboru zdravotnictví - odvětví psychiatrie. Přijetím ZSM ovšem posuzování rozpoznávacích a ovládacích schopností získalo u mladistvých nový aspekt, totiž nezbytnost vyjadřovat tuto úroveň jejich rozpoznávacích a ovládacích schopností i ve spojitosti s úrovní jejich rozumové a mravní vyspělosti. V praxi se pak k úrovni rozumové a mravní vyspělosti mladistvých vyjadřují znalci z oboru psychologie, zatímco k jejich duševnímu stavu znalci z oboru psychiatrie. Často se pak stává, že psychiatrii nezjistí z hlediska zdravotního žádný defekt, tedy žádnou duševní poruchu, či jen nevýznamnou a psycholog pak zjistí u téhož mladistvého, že úroveň jeho rozumové a mravní vyspělosti je výrazně pod úrovní patnáctého roku věku a s ohledem na jeho vývojovou opožděnost odpovídá např. věku deseti let.¹³⁰

U mladistvých pachatelů hraje také podstatnou roli fyzická a mentální vyspělost, která však často nekoresponduje s jejich psychologickou zralostí a může vést sociální okolí ke klamné představě o jejich již dostatečném

¹²⁹ Jelínek, J.: K trestní odpovědnosti mladistvých (Několik poznámek k ustanovení § 5 zákona o soudnictví ve věcech mládeže), Praha, Kriminálnístka, č. 2.

¹³⁰ Sotolář, A., Augustinová, P.: K trestní odpovědnosti mladistvých a k možnostem reakce na činy jinak trestně spáchané trestně neodpovědnými mladistvými, Trestněprávní revue, 2007 č. 7, str. 198.

sociálním vývoji a tím i k požadavku reagovat nekompromisně na jejich případné kriminální selhání.¹³¹ Aby tedy mohl mladistvý nést důsledky trestní odpovědnosti, musí nabýt takového stupně dospělosti biologické i sociálně – psychické, aby byl schopen rozpoznat nebezpečnost svého činu pro společnost a ovládat své jednání. Přitom ale sociální zralosti nenabývá člověk narozením, ale postupným procesem dospívání biologického, psychického i sociálního. Potom je ale obtížné určit, kdy je určitá osoba sociálně zralá vzhledem k individuálnímu vývoji každého jedince.

Dle důvodové zprávy k § 5 odst. 1 ZSM je mladistvý zásadně odpovědný podle tohoto zákona. Tato koncepce trestní odpovědnosti mladistvých navazuje na úpravu československého zákona o trestním soudnictví nad mládeží z roku 1931, která obdobně vycházela z tzv. podmíněné přičetnosti, závislé na dosaženém stupni intelektuálního a mravního vývoje mladistvého v době činu. Znamenalo to, že mladistvý byl trestně odpovědný pouze tehdy, pokud dosáhl takového stupně vývoje po stránce intelektuální (schopnost rozpoznávací) a po stránce mravní (schopnost určovací), jaký je obvyklý u jeho vrstevníků, a umožňoval mu rozpoznat bezprávnost svého jednání a podle toho toto jednání usměrnit. Beztrestným pak dle ustanovení § 2 odst. 2 zákona o trestním soudnictví nad mládeží z roku 1931 byl ten, který přes značnou zaostalost v době činu nemohl rozpoznat jeho bezprávnost nebo řídit své jednání podle správného rozpoznání. Zaostalým byl přitom mladistvý, který nedosáhl již shora uvedeného stupně vývoje po stránce intelektuální nebo po stránce mravní, jakého zpravidla dosahuje mládež, která dovrší čtrnáctý rok svého věku.

Dle již zmíněné důvodové zprávy k vládnímu návrhu ZSM se koncepce tzv. relativní trestní odpovědnosti uplatní především v případech méně závažných deliktů jako je neoprávněné užívání cizí věci nebo výtržnictví. V těchto případech nemusí být vždy mladistvému vzhledem ke stupni jeho duševní zralosti jasné, že svým jednáním překročil hranice stanovené trestním zákonem. Naopak u klasických trestních jednání, jako je vražda, znásilnění, loupež, krádež aj. bude zpravidla mladistvému jasné, že jedná v rozporu se zákonem.

¹³¹ Šámal, P.: K podmíněné či relativní odpovědnosti mladistvého, *Právní rozhledy*, 2004, č. 2, str. 48.

V prvně uvedeném případě však musí být nezralost mladistvého podstatná, tj. musí být zřejmé, že mladistvý v době spáchání činu nedosáhl po stránce intelektuální nebo mravní takového stupně vývoje, jakého zpravidla dosahují jeho vrstevníci.¹³²

V trestních věcech mladistvých není obecně praktikováno plošné opatřování znaleckých posudků za účelem posouzení trestní odpovědnosti mladistvých. Naopak je uplatňován striktně individuální přístup, kdy při řešení otázky, zda je na místě vyžádání takového znaleckého posudku u konkrétního mladistvého, se vychází jednak z osobních poznatků policejního orgánu při kontaktu s mladistvým, ze zpráv OSPOD a jiných podkladů, přičemž je přihlíženo též k charakteru konkrétního protiprávního jednání.¹³³ Znalec z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie pak bude v praxi přibrán jen tehdy, pokud budou na základě dokazování pochybnosti o jeho duševní zralosti. Institut podmíněné trestní odpovědnosti by však neměl vést k tomu, že u všech mladistvých delikventů bude vyžadován znalecký posudek ohledně jejich duševního stavu. Bude především záležet na soudu samém, aby zejména u mladších delikventů, kteří teprve nedávno dosáhli 15 let, věnoval pozornost, zda jsou již schopni rozpoznat dobro a zlo, jinými slovy skutečnost, že jejich čin je pro společnost nebezpečný.¹³⁴

5.3. Diskuze na téma snížení hranice trestní odpovědnosti

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže nepřinesl snížení věkové hranice trestní odpovědnosti, kterou zachovává na hranici patnácti let. Podle § 89 ZSM dítě mladší patnácti let není trestně odpovědné. Toto ustanovení navazuje na § 11 TZ, podle kterého ten, kdo v době spáchání činu nedovršil patnáctý rok svého věku, není trestně odpovědný.

Zastánci snížení věkové hranice trestní odpovědnosti poukazovali na nárůst kriminality páchané dětmi do patnácti let, její zvyšující se brutalitu a také závažnost trestné činnosti páchané mládeží.

¹³² Důvodová zpráva k návrhu zákona o soudnictví ve věcech mládeže. Zvláštní část. K § 5 ZSM. (PSP tisk 210/0).

¹³³ Zvláštní zpráva obsahující vyhodnocení postupu státních zastupitelství při aplikaci zákona č. 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže zpracovaná analytickým a legislativním odborem Nejvyššího státního zastupitelství ČR, str. 20.

¹³⁴ Osmančík, O.: K některým kriminologickým a hmotněprávním aspektům zákona o soudnictví ve věcech mládeže, Buletin advokacie, 2004, č. 1, str. 31.

Oproti výše uvedenému však stojí i opačné názory, poukazující na nadměrnou kriminalizaci a nebezpečí stigmatizace této věkové kategorie dětí. Rovněž však je stále poukazováno na praktické problémy spojené s takovým snížením trestní odpovědnosti, jako např., že trestní odpovědnost dětí zasahuje do povinné školní docházky, s čímž by bylo nutno počítat zejména při ukládání nepodmíněných trestů odnětí svobody. Nelze tedy nevidět, že dítě ve věku 14 let je v této době sociálně nesamostatné, závislé na rodině, či na určitém společenství, bez možnosti samostatné obživy.

Snížení hranice trestní odpovědnosti by rovněž přineslo další specifické problémy, jako např. související snížení věkové hranice pro „legální“ sexuální život, což by v jeho důsledku mohlo přinést větší množství těhotných dívek v tomto věku a následně nezaopatřených dětí, o které by se tyto dívky nedokázaly v tak útlém věku postarat.

Nutno je rovněž poukázat na to, že v současné době jsou děti do patnácti let dle TZ více chráněny než osoby straší patnácti let, tj. pachatel, který spáchá trestný čin, jehož obětí je dítě do 15. roku věku, bude přísněji potrestán. Se snížením věkové hranice z 15 na 14 let věku by došlo i v tomto případě k tomu, že by takto byly chráněny pouze děti do 14 let věku. Zajímavou se pak v tomto ohledu jeví situace na Slovensku, kde sice došlo k snížení trestní odpovědnosti z 15 na 14 let, ale u trestných činů pohlavního zneužívání byla ponechána zvýšená ochrana dětí před pohlavním zneužíváním na 15. letech a zároveň byla dle § 22 odst. 2 sl. TrZ vyloučena trestní odpovědnost pro tento trestný čin u osob, které dosud nedovršily 15. rok věku.

Důvodová zpráva k ZSM však říká, že je lepší celková reforma trestního soudnictví ve věcech mládeže, která umožní použít některých specifických výchovných a ochranných opatření stanovených ZSM i vůči kategorii trestně neodpovědných dětí, které se dopustily činu jinak trestného, než snížit věkovou hranici trestní odpovědnosti.¹³⁵

Téma snížení hranice trestní odpovědnosti dosud nepřestalo být aktuálním. Velká diskuze se rozpoutala s návrhem nového trestního zákoníku. Ministerstvo spravedlnosti ČR v této souvislosti předložilo návrh nového trestního zákoníku a návrh doprovodného zákona tj. zákona, který

¹³⁵ Šámal, P. K podmíněné či relativní trestní odpovědnosti mládežnického, *Právní rozhledy*, 2004, č. 2, str. 47

v souvislosti s přijetím trestního zákoníku mění některé zákony (např. zák. č. 218/2003 Sb.), laické veřejnosti pro informaci a vyjádření ještě před ukončením meziresortního připomínkového řízení. Z toho pak vyplynulo, že více než třetina došlých připomínek souhlasila se snížením hranice trestní odpovědnosti na 14. let.

I když je pravdou, že vyspělost současné generace mladistvých je mnohem vyšší, než tomu bylo v minulosti, domnívám se, že by snížení trestní odpovědnosti z patnácti na čtrnáct let věku nepřineslo snížení kriminality mládeže, či větší ochranu společnosti před nimi. Více účinné se mi jeví již shora zmíněné důsledné uplatňování výchovných a jiných opatření i vůči trestně neodpovědným dětem, neboť i toto můžou tito delikventi chápat jako určitý druh trestu a jen projednání takové věci před soudem jim do budoucna může být odstrašujícím příkladem. Doufám, že argumenty, poukazující na zvyšující se kriminalitu dětí a mládeže, nakonec neuspějí, neboť situace, kdy dojde ke snížení hranice trestní odpovědnosti, ale nedojde ke snížení kriminality této věkové kategorie, by mohla v příštích letech vyvolat požadavek na další snížení trestní odpovědnosti, tentokrát na 13 let věku. Uvedené by dle mého názoru vedlo pouze k větší kriminalizaci dětí, ale pokles kriminality by nenastal. Závěrem musím říci, že mne dosud ani vzdorovité, chladnokrevné a bezcitné dítě, s chladnou hlavou před soudem vypovídající o svém činu, nepřesvědčilo, že je nutno jej trestat ve smyslu trestního práva, ale pouze utvrdilo v tom, že je nutno na něm a na celé jeho rodině a okolí soustavněji pracovat a reagovat na jím spáchané činy jinými postupy než trestními.

5.4 Provinění

Podle § 6 ZSM se trestný čin spáchaný mladistvým nazývá proviněním. Nejde však o novou kategorii trestného činu, provinění je chápáno jako speciální a jediný, dále nekategorizovaný trestněprávní delikt, jehož pachatelem je pouze mladistvý. Stejně tak jako u dospělého pachatele musí i tento čin vykazovat znaky uvedené v zákoně, tzv. formální znak a současně musí být tento čin nebezpečný pro společnost. Stupeň nebezpečnosti musí být v tomto případě vyšší než malý. Jde tedy pouze o jiné označení

trestného činu spáchaného mladistvým a nikoliv o odlišnou konstrukci trestného činu. Nejde tedy o samostatnou kategorii deliktů.¹³⁶

Můžeme si klást otázku, z jakého důvodu se u mladistvých užívá jiného označení pro trestný čin. Osmančík uvádí, že termín „provinění“ má oslabit poněkud stigmatizující termín „trestný čin“. Uvádí, že vychází ze známé kriminologické teze, že žádný protiprávní čin, spáchaný dítětem nebo mladistvým, by sice neměl zůstat bez včasné společenské reakce ve smyslu zákona, ale na druhé straně by neměl stigmatizovat delikventa. Bude-li totiž považován za zločince, časem se začne jako zločinec chovat.¹³⁷ Autoři komentáře k ZSM uvádějí, že nevhodnost použití termínu trestný čin u mladistvých vyplývá z toho, že nevyjadřuje přesně podstatu jednání mladistvého, když společnost je za toto jeho chování přinejmenším spoluodpovědná, když se jí nepodařilo vytvořit vhodné náhradní výchovné prostředí v případě, kdy mladistvý musel vzhledem k nefunkční rodině vyrůstat v ústavním prostředí, které bohužel mnohdy také přispělo k jeho delikventním projevům nebo chyběly vhodné a včasné výchovné zásahy do jeho narušeného rodinného prostředí. Z toho důvodu autoři odůvodňují, že se u mladistvého jedná o pouhé provinění, které v sobě neobsahuje tak výrazné odsouzení, jako je tomu u termínu trestný čin.¹³⁸ Válková k tomu uvádí, že z této analýzy vycházel rovněž i zákonodárce v roce 1931, když ve svém zákoně o trestním soudnictví nad mládeží důsledně označuje všechny činy spáchané mladistvými za provinění, bez ohledu na to, zda byly v tehdejší terminologii označeny u dospělých jako přestupky, přečiny či zločiny.¹³⁹

Pojmovým znakem provinění je tedy jednak formální stránka provinění, která je charakterizována objektem, objektivní stránkou, subjektem, subjektivní stránkou a protiprávností, které nazýváme tzv. typovými znaky a dále pak stanoveným věkem a přičetností, které řadíme pod tzv. obecné znaky, shodné pro všechny provinění. ZSM pak obsahuje další požadavek, a to aby mladistvý v době spáchání činu dosáhl takové rozumové a mravní vyspělosti,

¹³⁶ Jelínek, J., Melicharová, D.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže s poznámkami a judikaturou, Linde, 2004, str. 15.

¹³⁷ Osmančík, O.: K některým kriminologickým a hmotněprávním aspektům zákona o soudnictví ve věcech mládeže, Buletin advokacie, 2004, č. 1, str. 32.

¹³⁸ Šámal, P., Válková, H., aj: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, komentář, C.H.Beck, Praha 2004, str. 52.

¹³⁹ Válková, H.: Proč byla reforma trestního soudnictví ve věcech mládeže oddálena a jaké byly její cíle, Trestněprávní revue, 2002, č. 5, str. 137.

aby mohl rozpoznat jeho nebezpečnost pro společnost nebo ovládat své jednání. U mladistvého tedy není dostačující, že dosáhl věku 15 let a byl příčetný.

Materiální stránkou provinění je pak nebezpečnost činu pro společnost vyšší než malá, na rozdíl od dospělého pachatele, kde musí být nebezpečnost trestného činu pro společnost vyšší než nepatrná. Stupeň nebezpečnosti činu se u mladistvého při posuzování jeho viny bude určovat stejně jako u dospělých pachatelů vzhledem k významu chráněného zájmu, který byl činem dotčen, způsobu provedení činu a jeho následkům, okolnostem, za kterých byl čin spáchán, osobě pachatele, míře zavinění a jeho pohnutce.

Formální i materiální stránka provinění musí být splněny současně.

5.5. Zánik trestnosti

Důvodem zániku trestnosti resp. zániku trestní odpovědnosti jsou skutečnosti, které nastaly po spáchání trestného činu, ale před pravomocným rozhodnutím. Tyto skutečnosti pak představují zánik práva na potrestání pachatele, a to jednou provždy. Není tedy možné zahájit trestní stíhání pro daný trestný čin a v již zahájeném trestním stíhání není možné pokračovat.

Dle ZSM jsou obecnými důvody zániku trestnosti účinná lítost a promlčení trestního stíhání. Jelikož je právní úprava u mladistvých speciální k právní úpravě u dospělých pachatelů, uplatní se také u mladistvých obecné důvody zániku trestnosti, kterými jsou zánik nebezpečnosti činu pro společnost, zánik trestnosti přípravy a pokusu trestného činu, milost prezidenta republiky a můžeme k tomu analogicky zařadit rovněž zánik trestnosti účastenství a smrt pachatele, které ovšem nejsou v trestním zákoně výslovně uvedeny.¹⁴⁰

¹⁴⁰ Jelínek, J., Melicharová, D.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže s poznámkami a judikaturou, Linde, 2004, str. 20.

5.5.1. Promlčení trestního stíhání

Zánik trestnosti činu může nastat promlčením trestního stíhání, neboť uplynutím času slábne a nakonec postupně zaniká potřeba trestněprávní reakce na provinění. Důvody pro promlčení nejsou však pouze hmotněprávní, ale i procesní, neboť s delším uplynutím času jsou spojené obtíže s dokazováním, kdy důkazy pozbývají spolehlivosti nebo je dokonce vůbec nelze opatřit.¹⁴¹ Při promlčení je zánik trestnosti spojen s uplynutím doby stanovené zákonem. Trestnost činu zaniká uplynutím promlčecí doby, jež činí 10 let, jde-li o provinění, na který zákon stanoví výjimečný trest. Pokud se jedná o provinění, u něhož činí horní hranice trestní sazby odněti svobody nejméně deset let, trestnost činu zaniká uplynutím promlčecí doby, jež činí 5 let. Tříletá promlčecí doba je určena pro všechna ostatní provinění. Ustanovení o promlčení se vztahuje na všechny trestné činy s výjimkou trestných činů uvedených v § 67a TZ. Nutno ještě poznamenat, že u provinění spáchaného mladistvým se délka promlčecí doby určuje podle trestní sazby uvedené ve zvláštní části TZ a nikoliv v návaznosti na sazbu odněti svobody sníženou podle § 31 odst. 1 ZSM.

Promlčecí doba začíná zásadně běžet od spáchání provinění, tedy od jeho dokonání. Rozhodující je ukončení jednání, avšak tam, kde je znakem skutkové podstaty činu účinek nebo kde těžší účinek charakterizuje skutkovou podstatu kvalifikovanou, začíná promlčecí doba plynout až od účinku nebo těžšího účinku.¹⁴² U účastenství počíná promlčecí doba od ukončení jednání hlavního pachatele, u pokusu a přípravy od okamžiku ukončení jednání. U pokračujícího provinění počíná promlčecí doba běžet od ukončení trestné činnosti, tedy od posledního dílčího útoku. Zkrácení promlčecí doby u mladistvých provinilců není možné, naopak ale k jejímu prodloužení dochází v případech stavení a přerušení promlčení. Stavení promlčení trestního stíhání znamená, že je tu překážka, pro kterou promlčení neběží a doba, která plyne při stavení promlčení se do promlčecí doby nezapočítává. Po odpadnutí

¹⁴¹ Šámal, P., Váňková, H., aj.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, komentář, C. H. Beck, Praha 2004, str. 74.

¹⁴² Jellínek, J., Melicharová, D.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže s poznámkami a judikaturou, Linde, 2004, str. 23.

překážky promlčecí doba pokračuje.¹⁴³ Důvody přerušení promlčení mají za následek, že dosud proběhlá promlčecí doba ztrácí z hlediska promlčení význam a promlčecí doba tak počíná běžet znovu.¹⁴⁴

5.5.2. Účinná lítost

Zvláštním důvodem zániku trestnosti u mladistvých je účinná lítost. K zániku trestnosti v důsledku účinné lítosti dojde za splnění těchto podmínek:

- 1) jde o provinění, které bylo spácháno mladistvým, na které zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let,
- 2) mladistvý po spáchání činu dobrovolně odstranil nebo napravil způsobený následek, anebo se o to pokusil, zejména nahradil způsobenou škodu, učinil opatření potřebná k její náhradě nebo se jinak pokusil odčinit způsobené následky,
- 3) mladistvý svým chováním po spáchání činu projevil účinnou snahu po nápravě a
- 4) čin neměl trvale nepříznivých následků pro poškozeného nebo pro společnost.¹⁴⁵

Dle zvláštní zprávy Nejvyššího státního zastupitelství ČR by nemělo být jediným kritériem, resp. nejdůležitějším kritériem to, že mladistvý podnikl kroky ve smyslu § 7 ZSM před zahájením trestního stíhání nebo až v jeho průběhu. Splnění uvedených podmínek je nutno posuzovat přísně individuálně. Dále zpráva uvádí, že jestliže pachatel napravil škodlivý následek činu v době, kdy mu z jeho hlediska trestní stíhání bezprostředně ještě nehrozilo, pak dobrovolnost jeho jednání ve smyslu podmínek účinné lítosti není vyloučena, i když jednal obecně z obavy před trestním stíháním, avšak nikoli pod vlivem již hrozícího nebo zahájeného trestního stíhání. Rozhodnutí však není dobrovolné, jestliže pachatele k němu vede vědomí, a to

¹⁴³ Ohledně stavení promlčecí doby platí obecná úprava obsažená v trestním zákoně. Do promlčecí doby se tedy dle § 67 odst. 2 tr. zák. nezapočítává 1) doba, po kterou nebylo možno pachatele postavit před soud pro zákonnou překážku, 2) doba po kterou se zdržoval v cizině, 3) zkušební doba podmíněného zastavení trestního stíhání.

¹⁴⁴ Promlčení trestního stíhání se přerušuje dle § 67 odst. 3 tr. zákona. Platí zde tedy rovněž obecná úprava obsažená v trestním zákoně. Dle uvedeného ustanovení se tr. stíhání přerušuje 1) sdělením obvinění pro provinění o jehož promlčení jde, jakož i po něm následujícími úkony policejního orgánu, státního zástupce nebo soudu, které směřují k trestnímu stíhání pachatele, 2) spáchal-li mladistvý pachatel v promlčecí době provinění nové, na které trestní zákon stanoví trest stejný nebo přísnější.

¹⁴⁵ Srov. ustanovení § 8 zák. č. 218/2003 Sb.

i mylné, že je jeho čin již prozrazen, nebo jedná-li pod tlakem již bezprostředně hrozícího trestního stíhání, vedeného již jen proti určité osobě. Dobrovolné rovněž není jednání, vyčká – li pachatel s odstraněním škodlivého následku na to, zda příslušný orgán jeho čin odhalí, resp. oznámí orgánům činným v trestním řízení.¹⁴⁶

¹⁴⁶ Zvláštní zpráva obsahující vyhodnocení postupu státních zastupitelství při aplikaci zákona č. 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže, zpracoval analytický a legislativní odbor Nejvyššího státního zastupitelství ČR, Brno, 2005.

6. Reakce na spáchané protiprávní jednání

Na spáchané provinění u mladistvého může soud pro mladistvé reagovat jednak ukládáním výchovných, ochranných a trestních opatření, ale rovněž specifickou formou reakce na provinění mladistvých v podobě upuštění od uložení trestního opatření, zastavením trestního stíhání s ohledem na nedostatek veřejného zájmu na jeho pokračování a ukončení trestního řízení v důsledku zániku trestnosti stíhaného činu. Další z právních forem reakce na trestnou činnost mladistvých je bezpochyby podmíněné zastavení trestního stíhání, narovnání a odstoupení od trestního stíhání, které řadíme mezi zvláštní, neboli alternativní způsoby řízení.

Ovšem nejlepší zárukou toho, že společnost bude ochráněna před protiprávní činností mládeže stále zůstává výchova dětí v rodině. O zdárný duševní, mravní, rozumový i tělesný vývoj mládeže by se měli zajímat všichni občané a instituce. Nejde přitom pouze o kontrolu chování a výchovné vedení, což vždy nese určitý nádech represe, ale hlavně o poradenství a pomoc.

Nejprve se v této kapitole budu věnovat specifickým formám reakce na provinění mladistvých v podobě upuštění od uložení trestního opatření, ať už definitivního nebo podmíněného a následně teprve jednotlivým druhům výchovných, ochranných a trestních opatření. Závěrem budou rozebrány alternativní procesní postupy – zvláštní způsoby řízení, tzv. odklony od standardního soudního řízení.

6.1. Upuštění od uložení trestního opatření

Dle § 11 odst. 1 ZSM soud pro mládež může upustit od uložení trestního opatření mladistvému, který spáchal provinění menší nebezpečnosti činu pro společnost, jeho spáchání lituje a projevuje účinnou snahu po nápravě. Mimo těchto třech základních podmínek pro upuštění od uložení trestního opatření, které jsou stejné jako u dospělých pachatelů¹⁴⁷, musí k uvedeným podmínkám přistoupit současně alespoň jedna ze tří alternativ. Takto se tedy rozhodne, jestliže vzhledem k povaze spáchaného činu a k dosavadnímu životu

¹⁴⁷ Srov. ustanovení § 24 zák. č. 140/1961 Sb.

mladistvého lze důvodně očekávat, že již projednání věci před soudem pro mládež postačí k jeho nápravě, pokud se mladistvý dopustil provinění z neznalosti předpisů, která je vzhledem k jeho věku a rozumové vyspělosti omluvitelná nebo v souvislosti s přijetím záruky za nápravu mladistvého s přihlédnutím k výchovnému vlivu toho, kdo nabídku záruky předložil a s přihlédnutím k povaze spáchaného činu a osobě mladistvého. Trestní opatření se v tomto případě nebude jevit nutným.¹⁴⁸ Zajímavá je zejména druhá alternativa zohledňující tzv. negativní právní omyl. Negativní právní omyl znamená, že pachatel nezná nebo mylně vykládá normy trestního práva hmotného nebo normy mimotrestní, na které trestní zákon odkazuje.¹⁴⁹ Na rozdíl od dospělých pachatelů, kde se praxe řídí zásadou, že neznalost práva neomlouvá a pachatel bude potrestán podle skutkové podstaty trestného činu, kterou svým jednáním naplnil, u mladistvého se může jednat o okolnost, která v konkrétním případě může snížit nebezpečnost činu pro společnost pod stupeň, který je potřebný pro trestný čin, a proto by se mohlo jednat o jednání beztrestné.¹⁵⁰ Musí se však jednat o neznalost právních předpisů, která je s ohledem na věk, rozumovou vyspělost mladistvého a také prostředí, ve kterém žije, omluvitelná, což bude samozřejmě předmětem dokazování.

Soud pro mládež může současně při upuštění od uložení trestního opatření mladistvého napomenout nebo přenechat postižení mladistvého jeho zákonnému zástupci, škole, jíž je mladistvý žákem nebo školskému zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy, v němž mladistvý žije.¹⁵¹

Dle § 12 zák. ZSM pak soud rovněž může upustit od uložení trestního opatření v případě, že mladistvý spáchal provinění ve stavu vyvolaném duševní poruchou a soud pro mládež má za to, že ochranné léčení, které zároveň ukládá, zajistí nápravu mladistvého lépe, než trestní opatření nebo je vůči němu užito ochranné nebo výchovné opatření a k dosažení účelu tohoto zákona není třeba uložit opatření trestní. Okolnost, že mladistvý spáchal provinění ve stavu vyvolaném duševní chorobou, je třeba dokazovat znalecky, přičemž duševní porucha zde musí být vždy v době spáchání provinění.

¹⁴⁸ Srov. ustanovení § 11 odst. 1 písm. a) b) c) zák. č. 218/2003 Sb.

¹⁴⁹ Jelínek, J., Melicharová, D.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže s poznámkami a judikaturou, Linde, 2004, str. 28.

¹⁵⁰ Jelínek, J., Melicharová, D.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže s poznámkami a judikaturou, Linde, 2004, str. 28. In Soltař, V.: Základy trestní odpovědnosti. 1. vydání, Praha, Academia, 1992, str. 245-246.

¹⁵¹ Srov. ustanovení § 11 odst. 2 zák. č. 218/2003 Sb.

Upustí-li soud pro mládež od uložení trestního opatření hledí se na mladistvého jako by nebyl odsouzen.¹⁵²

6.2. Podmíněné upuštění od uložení trestního opatření

Jak již bylo zmíněno shora, je soud oprávněn upustit od uložení trestního opatření. Toto ovšem nemusí učinit vždy definitivně, ale i podmíněně. V tomto případě opět platí podmínka, že tak soud může učinit, pokud se jedná o provinění menší společenské nebezpečnosti činu pro společnost, mladistvý projevil lítost nad spáchaným činem a účinnou snahu po nápravě. V tomto případě považuje soud za potřebné po stanovenou dobu sledovat chování mladistvého, kdy od trestního opatření podmíněně upustí a stanoví zkušební dobu až na jeden rok. Zároveň mladistvému může uložit ochranné opatření nebo výchovné opatření směřující k tomu, aby vedl řádný život, zpravidla mu též uloží, aby podle svých sil nahradil škodu, kterou spáchaným proviněním způsobil. V případě, že mladistvý zavinil uložení trestního opatření, je soud pro mládež oprávněn ponechat podmíněné upuštění od uložení trestního opatření v platnosti a stanovit nad mladistvým dohled, pokud již nebyl uložen, přiměřeně prodloužit zkušební dobu¹⁵³ nebo stanovit dosud neuložená výchovná opatření, směřující k tomu, aby mladistvý vedl řádný život. Jestliže mladistvý, u něhož bylo podmíněně upuštěno od uložení trestního opatření, vedl ve zkušební době řádný život a vyhověl uloženým opatřením, vysloví soud pro mládež, že se mladistvý osvědčil. V tomto případě platí zákonná fikce –zahřazení odsouzení, tedy, že se na mladistvého hledí, jako by nebyl odsouzen. Jinak rozhodne o uložení trestního opatření, a to popřípadě již během zkušební doby.¹⁵⁴

6.3. Opatření ukládaná mladistvým

Na rozdíl od obecné právní úpravy pro dospělé pachatele obsažené v trestním zákoně, která rozlišuje mezi tresty a ochrannými opatřeními jako

¹⁵² Srov. ustanovení § 13 zák. č. 218/2003. Sb.

¹⁵³ ne více než o jeden rok.

¹⁵⁴ Srov. ustanovení § 14 zák. č. 218/2003. Sb.

dvěma druhy trestněprávních sankcí, ZSM používá pro možné právní následky provinění mladistvého termín opatření. Jedná se o tzv. monistický systém sankcí.¹⁵⁵ Trestní zákon tedy vychází z dualismu trestních sankcí, neboť rozlišuje relativně samostatné typy trestněprávních sankcí, a to tresty a ochranná opatření. Lze je tedy ukládat samostatně, ale mohou být ukládány i vedle sebe, tj. jak trest, tak ochranné opatření.¹⁵⁶ ZSM naopak vytváří ucelený systém hmotněprávní reakce na protiprávní činy. Jde o odstupňovaný a vnitřně provázaný široký systém opatření jako právních následků provinění. Jak již bylo uvedeno, tzv. monistický systém.¹⁵⁷

a řadí mezi ně:

- a) výchovná opatření
- b) ochranná opatření
- c) trestní opatření

Z obdobných důvodů, ze kterých byl termín „trestný čin“ nahrazen termínem „provinění“ se upouští od termínu trest, který se nahrazuje termínem „opatření“. Termín „trest“ má v sobě zakódovány prvky odplaty, zatímco termín „opatření“ je bližší jeho poslání jako nástroje nápravy. S tímto souvisí i okolnost, že ustanovení TZ o zvlášť nebezpečném recidivistovi se u mladistvých neužije.¹⁵⁸

Další rozdíl oproti trestním kodexům pro dospělé pachatele spočívá v tom, že tyto kodexy jsou zaměřeny do minulosti, ke spáchanému trestnému činu a okolnostem, které zde byly především v době jeho spáchání, avšak trestní právo pro mladistvé je zaměřeno zejména do budoucnosti a jeho těžiště spočívá v přijímání takových opatření, prostřednictvím kterých lze předejít recidivě.¹⁵⁹

Prioritou je zájem na ochraně mládeže před škodlivými vlivy, na vytvoření podmínek pro jejich zdravý sociální a duševní rozvoj a dosažení toho, aby v budoucnu bylo co nejvíce omezeno páchaní protiprávních činů. Účelem opatření vůči mladistvým je tedy zejména vytvoření podmínek pro

¹⁵⁵ Jelínek, J., Melicharová, D.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže s poznámkami a judikaturou, Linde, 2004, str. 26.

¹⁵⁶ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné, Obecná část, zvláštní část, Linde, Praha, 2005, str. 369.

¹⁵⁷ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo hmotné, Obecná část, zvláštní část, Linde, Praha, 2005, str. 413.

¹⁵⁸ Osmančík, O.: K některým kriminologickým a hmotněprávním aspektům zákona o soudnictví ve věcech mládeže, Buletin advokacie, 2004, č. 1, str. 32.

¹⁵⁹ Schelleová a kol.: Právní postavení mladistvých, Eurolex Bohemia, Praha, 2004, str. 60.

sociální a duševní rozvoj mladistvého se zřetelem k jím dosaženému stupni rozumového a mravního vývoje, osobním vlastnostem, k rodinné výchově a k prostředí mladistvého, z něhož pochází a také jeho ochrana před škodlivými vlivy a předcházení dalšímu páchaní provinění.¹⁶⁰

6.3.1. Výchovná opatření

Výchovnými opatřeními jsou:

- 1) dohled probačního úředníka,
- 2) probační program,
- 3) výchovné povinnosti,
- 4) výchovná omezení,
- 5) napomenutí s výstrahou.¹⁶¹

Výchovnými opatřeními lze nejučinněji reagovat na aktuální životní poměry mladistvého, na skutečnosti charakterizující jeho osobu a na příčiny stíhané trestné činnosti. Základním účelem výchovných opatření je vytvoření podmínek pro vhodné společenské uplatnění mladistvého a ochrana před dalším páchaním trestné činnosti. Současně je ovšem žádoucí, aby uplatňovaná výchovná opatření usměrňovala způsob života mladistvého a tím podporovala a zajišťovala jeho výchovu. Velkou předností těchto opatření je jejich velká variabilita, umožňující přistupovat ke každému mladistvému individuálně, navazovat na jeho hodnotový systém a stavět na pozitivních složkách jeho osobnosti.¹⁶² Z výše uvedeného však nelze vyvodit závěr, že se jedná pouze o výchovný účel těchto opatření, ale naopak řada z nich je spojena s podstatným omezením běžného způsobu života mladistvého. Zcela nepochybně to platí o dohledu probačního úředníka či vykonání určitého probačního programu.

Je možné uložit jedno výchovné opatření nebo jejich kombinaci podle aktuální potřeby. Výchovná opatření se mohou uložit vůči mladistvému při

¹⁶⁰ srov. ustanovení § 9 zákona č. 218/2003 Sb.

¹⁶¹ Tento výčet výchovných opatření uvedených v ustanovení § 15 odst. 2 je taxativní, tj. v trestních věcech mladistvých tedy není možné uplatnit žádné jiné výchovné opatření, než zde uvedené. Možná je ovšem jejich kombinace.

¹⁶² Šámal, P., Váňková, H., aj.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, komentář, C.H.Beck, Praha, 2004, str. 190

upuštění od uložení trestního opatření (definitivního či podmíněného) a dovoluje – li to jejich povaha, tak i vedle uloženého ochranného nebo trestního opatření nebo v souvislosti se zvláštními způsoby řízení (odklony od standardního řízení). V rámci odklonů od standardního řízení mohou být výchovná opatření uložena při podmíněném zastavení trestního stíhání, schválení narovnání, odstoupení od trestního stíhání.¹⁶³

Výchovná opatření ukládá soud pro mládež, v přípravném řízení státní zástupce. Lze mladistvému uložit s jeho souhlasem již v průběhu řízení u soudu pro mládež nebo již v průběhu trestního řízení, tedy ještě před zahájením trestního stíhání. Mladistvý je však oprávněn svůj souhlas kdykoliv v průběhu řízení, až do jeho pravomocného skončení, odvolat. Tímto prohlášením, adresovaným soudu pro mládež, či v přípravném řízení státnímu zástupci, výchovné opatření končí.¹⁶⁴ Výslovný souhlas mladistvého je s ohledem na uložení výchovného opatření, již v průběhu trestního řízení, nutný z důvodu zásady presumpce nevinny.¹⁶⁵ Nutno ještě podotknout, že u všech výchovných opatření je nutný souhlas mladistvého a nikoli jeho zákonného zástupce. Z uvedeného rovněž vyplývá, že výchovná opatření lze uložit jednak v průběhu řízení před rozhodnutím ve věci¹⁶⁶ a jednak při rozhodnutí ve věci.¹⁶⁷

Výchovná opatření lze uložit nejdéle na dobu současně stanovené zkušební doby u podmíněného odsouzení nebo podmíněného odložení peněžitého opatření. Jsou-li však ukládána samostatně nebo vedle jiného ochranného nebo trestního opatření, lze je uložit nejdéle na dobu 3 let.

Soud či státní zástupce v přípravném řízení, který ukládá výchovné opatření je povinen přihlídnout zejména k účelu opatření, jakož i k tomu, že výchovná opatření usměrňují způsob života mladistvého a tím podporují a zajišťují jeho výchovu. Při úvaze o vhodném ukládání druhu výchovného opatření soud, či státní zástupce, spolupracuje s OSPOD, zájmovými sdruženími občanů a osobami realizujícími probační programy a v odůvodněných případech tyto orgány mohou požádat i o vypracování zprávy

¹⁶³ Šámal, P., Válková, H., aj.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, komentář, C.H.Beck, Praha, 2004, str. 195

¹⁶⁴ Srov. ustanovení § 10 odst. 2 a § 15 odst. 3 zák. č. 218/2003 Sb.

¹⁶⁵ Schelleová a kol.: Právní postavení mladistvých, Eurolex Bohemia, Praha, 2004, str. 63.

¹⁶⁶ Srov. ustanovení § 15 odst. 3 ve spojení s ustanovením § 10 odst. 2 zák. č. 218/2003 Sb.

¹⁶⁷ Srov. ustanovení § 15 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb.

o osobních, rodinných a sociálních poměrech a aktuální životní situaci mladistvého.¹⁶⁸ Jedním rozhodnutím soudce nebo státního zástupce, pak může být uloženo jedno, ale i více výchovných opatření vedle sebe. Ukládány mohou být v různých kombinacích s cílem dosažení účelu zákona.

Pokud by se následně ukázalo, že úplné nebo včasné plnění výchovného opatření je pro mladistvého nemožné nebo je na něm nelze spravedlivě požadovat, soud nebo v přípravním řízení státní zástupce, nařízené výchovné opatření zruší nebo změní.¹⁶⁹ Ke změně nebo zrušení výchovného opatření může dojít jak před započítáním jeho výkonu, tak i v průběhu jeho výkonu, nikoliv však po ukončení jeho výkonu.

Výkon výchovných opatření uložených v řízení před soudem nebo v přípravném řízení zajišťuje soud pro mládež či státní zastupitelství, které ovšem rovněž můžou tímto úkolem pověřit PMS.

Výchovné opatření končí následujícími způsoby:

- 1) uplynutím doby, na kterou bylo uloženo,
- 2) splněním nebo provedením výchovného opatření, plní-li se nebo provádí-li se jednorázovým úkonem,
- 3) zrušením výchovného opatření,
- 4) odvoláním souhlasu mladistvého před pravomocným skončením věci meritorním rozhodnutím,
- 5) pravomocným skončením trestního stíhání.

6.3.1.1. Probační a mediační služba

Již z výše uvedeného obecného výkladu je patrné, že jednotlivé druhy výchovných opatření jsou realizovány převážně pomocí PMS, a proto pokládám za nutné se na tomto místě PMS věnovat.

Nejprve bych ráda osvětlila samotný pojem probace a její význam. Slovo probace vychází z latinského slova probare, což znamená zkoušet, ověřovat. Probace je alternativa k nepodmíněnému trestu odnětí svobody. Je tedy první skutečnou alternativou k vězeňským trestům. Její podstatou není ovšem jen náhrada trestu odnětí svobody jinou formou postihu, jimž je dohled

¹⁶⁸ Schelleová a kol.: Právní postavení mladistvých, Eurolex Bohemia, Praha, 2004, str. 63.

¹⁶⁹ Srov. § 15 odst. 5 zák. č. 218/2003 Sb.

nad pachatelem, ale jedná se především o způsob, jak přispět k nápravě pachatele.

„Probací se obecně rozumí organizace a výkon dohledu nad obviněným, jeho pozitivní motivování, individuální pomoc a kontrola povinnosti a omezení, uložených mu soudem nebo státním zástupcem, v rámci výkonu alternativního trestu nebo opatření, dále určité formy právní pomoci oběti a opatrování informací o osobě obviněného případně oběti jeho trestného činu významných pro rozhodnutí soudu nebo státního zástupce.“¹⁷⁰ Inciardi zase uvádí, že musíme mít na paměti, že probace je především trest. Asociace amerických právníků definuje probaci jako trest vykonávaný na svobodě, který ukládá podmínky a zachovává soudu právo měnit podmínky trestu nebo stanovit trest nový, jestliže pachatel podmínky poruší.¹⁷¹ Jelínek v učebnici trestního práva procesního definuje probaci jako instacionalizovaný dohled nad chováním pachatele trestného činu, spojený s určitými prvky pomoci, usnadňující resocializaci pachatele.¹⁷²

K realizaci probace ve výše uvedeném smyslu byl v roce 2000 přijat zákon č. 257/2000 o Probační a mediační službě, který nabyl účinnosti 1. ledna 2001. Následně přijatý ZSM výrazně posiluje roli PMS v trestním řízení proti mladistvému. Účelem posílení role PMS v rámci řízení v trestních věcech mladistvého je, aby PMS s ohledem na zvláštní povahu své činnosti přispívala k co možná nejdůslednější individualizaci a diferenciaci postupu ve věci mladistvého, vytvářela podmínky pro možnost řešení věci v některém ze zvláštních druhů řízení a přispívala ke spolupráci s dalšími subjekty, zainteresovanými na řešení trestních věcí mladistvých.

Spolupráce orgánů činných podle SZM s PMS je stanovena v § 36 tohoto zákona. Postupné budování PMS by mělo umožnit, aby se činnost kvalifikovaných mediačních a probačních pracovníků v ní působících soustředila především na individualizaci specifického zacházení s mladistvými a mladými dospělými.¹⁷³

¹⁷⁰ Schelle, K.: Trestní právo – současnost a perspektivy: Sborník z vědecké konference uspořádané vysokou školou Karla Engliš v Brně dne 30. ledna, Linie, Brno, 2002, str. 107.

¹⁷¹ Inciardi, J.A. Trestní spravedlnost, Praha: Victoria publishing, 1994, str. 669.

¹⁷² Jelínek, J. a kol. Trestní právo procesní, 5. aktualizované vydání, Linde Praha, Praha, 2007, str. 244

¹⁷³ Šámal, P., Váňková, H., aj.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, komentář, C.H.Beck, Praha, 2004, str. 407

6.3.1.2. Dohled probačního úředníka

Podstatou dohledu probačního úředníka je metoda převýchovy a pozitivního ovlivňování chování mladistvého, které je založeno na kombinaci prvků kontroly, pomoci a poradenství. Samotný dohled probačního úředníka, tj. jeho definice, účel a povinnosti mladistvého je upraven v § 16 ZSM. Dohled plní dvě funkce, především umožňuje po určitou dobu kontrolovat velice intenzivně chování mladistvého, byť mírnějšími formami, než je tomu ve vazbě nebo ve věznici během výkonu trestního opatření odnětí svobody, ale rovněž také pomáhá mladistvému při řešení jeho aktuální životní situace a jeho odborné vedení k životu bez konfliktu se zákonem. K vyslovení dohledu nad mladistvým v rozhodnutí ve věci samé se nevyžaduje souhlas mladistvého. Před rozhodnutím soudu pro mládež o vině mladistvého je však nutný jeho souhlas, a to nejdéle do jeho pravomocného rozhodnutí.

6.3.1.3. Programy probačního typu ve smyslu zákona o soudnictví ve věcech mládeže

Význam probačních programů je dán tím, že umožňují reagovat na velice široký okruh příčin trestné činnosti mladistvých a problémů v jejich běžném životě a rovněž mladistvé motivovat k žádoucím změnám v jejich chování, a tím předcházet recidivě jejich trestné činnosti.

ZSM rozlišuje dvě formy programů probačního typu:

- 1) první patří do okruhu výchovných povinností a právní rámec pro uplatnění této formy je upraven v § 18 odst. 1 písm. g) ZSM,
- 2) druhá forma je zakotvena v § 17 ZSM a představuje probační programy podrobené specifickému právnímu režimu vymezenému v tomto ustanovení.

Zatímco první z těchto forem je svou povahou obdobou přiměřené povinnosti uplatnitelné ve vztahu k mladistvým i dospělým též v minulosti podle předchozí právní úpravy, druhá z nich je s účinností od 1.1.2004 vymezena zcela nově.¹⁷⁴ Hlavním rozdílem je, že mezi vylučné probační

¹⁷⁴ Sotolář, A.: Programy probačního typu ve smyslu zákona o soudnictví ve věcech mládeže, *Trestněprávní revue*, 2006, č. 7, str. 189.

programy totiž patří výlučně programy schválené ministrem spravedlnosti postupem podle § 17 odst. 1 ZSM a zapsané do zvláštního seznamu probačních programů vedeného Ministerstvem spravedlnosti ČR a povinnost podrobit se jim nelze uložit jako formu výchovné povinnosti ve smyslu § 18 odst. 1 ZSM. Je tomu tak z toho důvodu, že jejich ukládání i výkon mají zcela specifický režim. Dalším rozdílem je, že podle § 17 ZSVM nelze za žádných okolností probační program uplatnit jinak, než se souhlasem mladistvého. Naproti tomu programy probačního typu dle § 18 odst. 1 písm. g) ZSM vyžadují jeho předchozí souhlas pouze ve stadiu řízení před rozhodnutím ve věci samé.

Programy probačního typu jako forma výchovných povinností

Jak už bylo uvedeno výše, povinnost podrobit se programu probačního typu je jednou z forem zákonem výslovně jmenovaných výchovných povinností. Svou povahou jsou výchovné povinnosti blízké přiměřeným povinnostem uplatnitelných v trestních věcech dospělých v souvislosti s podmíněným upuštěním od potrestání, s podmíněným odsouzením a podmíněným odsouzením s dohledem, s podmíněným propuštěním z výkonu trestu odnětí svobody, s odsouzením k obecně prospěšným pracím a k zákazu pobytu a s podmíněným zastavením trestního stíhání. V těchto případech lze v trestních věcech mladistvých užit výchovné povinnosti a rovněž i jiné druhy výchovných opatření.

Jelikož je výčet výchovných povinností v ustanovení § 18 odst. 1 ZSM demonstrativní, není vyloučeno, aby soud či státní zástupce uložil i jiné povinnosti v tomto ustanovení neuvedené. Je tedy možné uložit i jiný probační program, než program sociálního výcviku, psychologické poradenství, terapeutický program, vzdělávací, doškolovací a rekvalifikační, které jsou výslovně stanoveny v zákoně.

Co se týče ukládání programu probačního typu v průběhu řízení před rozhodnutím ve věci samé, tak i v rozhodnutí lze plně odkázat na výše uvedený obecný popis výchovných opatření.

ZSM nestanovuje žádné omezení ani žádné obecné předpoklady, v nichž lze mladistvému uložit program probačního typu. Určitou výjimkou formální

povahy je pouze, pro stadium řízení před rozhodnutím ve věci samé, požadavek souhlasu mladistvého s jejich uplatněním. Tento souhlas se naopak nepožaduje v meritorním rozhodnutí ve věci samé, avšak v praxi je žádoucí vždy zjišťovat jeho stanovisko k nim, neboť jestliže je negativní, zpravidla nelze očekávat, že by mohly splnit sledovaný účel.¹⁷⁵

Formulace uložené povinnosti, podrobit se programu probačního typu, musí být dostatečně určitá, aby bylo toto opatření vykonatelné a kontrolovatelné. Dostatečná konkretizace a individualizace této výchovné povinnosti je však velice obtížně dosažitelná bez jejich předběžného projednání se zařízeními, která je realizují. V tomto ohledu má tedy nezastupitelnou roli PMS ČR.

ZSM nestanoví žádné přímé důsledky v trestněprávní rovině z neplnění programů probačního typu v průběhu řízení před rozhodnutím ve věci samé. Naproti tomu v případech uložení povinnosti absolvovat program probačního typu ve spojení s podmíněným skončením trestního stíhání, vedle podmíněného trestního opatření a při podmíněném upuštění od uložení trestního opatření spojuje zákon s jejich nesplněním určité trestněprávní důsledky.¹⁷⁶

Pokud byl soudem či státním zástupcem předán výkon programu probačního typu probačnímu úředníkovi PMS, je povinností tohoto úředníka průběžně informovat soud či státního zástupce, jak jeho výkon probíhá a upozorňovat je na nedostatky v chování mladistvého, jemuž byla uložena povinnost jej absolvovat. Pokud mladistvý jednorázově poruší podmínky výkonu programu, je probační úředník oprávněn dát mladistvému výstrahu, aniž by předložil věc soudu či státnímu zástupci.¹⁷⁷

Probační programy ve smyslu § 17 ZSM

Tyto probační programy jsou zakotveny v § 17 ZSM a jejich smyslem je kompletní řešení problémů mladistvých provinilců. Důležité je zejména, aby

¹⁷⁵ Sotolář, A.: Programy probačního typu ve smyslu zákona o soudnictví ve věcech mládeže, *Trestněprávní revue*, 2006, č. 7, str. 191.

¹⁷⁶ Tak např. neplnění povinnosti podrobit se programu probačního typu ve zkušební době podmíněného zastavení trestního stíhání, může být důvodem k závěru, že se mladistvý nesvědčil a může tedy vést k rozhodnutí o pokračování v jeho trestním stíhání.

¹⁷⁷ Sotolář, A.: Programy probačního typu ve smyslu zákona o soudnictví ve věcech mládeže, *Trestněprávní revue*, 2006, č. 7, str. 191.

probační program odpovídal aktuálním životním problémům mladistvého, současně jde o to, aby metody práce, užívané při jeho realizaci, vyhovovaly osobnosti mladistvého, jeho duševnímu a rozumovému vývoji, aby tedy byly způsobily pozitivně ovlivnit jeho chování, jeho hodnotovou stupnici a jeho životní postoje. Aby byla zaručena kvalita poskytovaných programů, je nezbytné, aby tyto byly schváleny ministrem spravedlnosti. Jak jsem již tedy uvedla, povahu probačního programu mají jen programy zapsané ve zvláštním seznamu Ministerstva spravedlnosti ČR. Kontrolu jeho výkonu pak provádí probační úředník. Soud pro mládež a v přípravném řízení státní zástupce má dle zákona obligatorní povinnost pověřit probačního úředníka tímto dohledem. Dohledem se v tomto případě myslí sledování toho, jak mladistvý plní podmínky a pravidla režimu výkonu uloženého probačního programu.¹⁷⁸

V rozhodnutí, jímž se ukládá povinnost podrobit se probačnímu programu, musí soud či státní zástupce přesně specifikovat o jaký probační program, ze seznamu vedeného Ministerstvem spravedlnosti ČR, jde a na jak dlouhou dobu je povinnost podrobit se mu, ukládána. Musí tedy probační program v rozhodnutí přesně označit jeho jménem.

Zákonnými předpoklady pro uložení probačního programu je:

- 1) probační program odpovídá potřebám mladistvého i zájmům společnosti,
- 2) mladistvému byla poskytnuta dostatečná možnost seznámit se s obsahem probačního programu,
- 3) mladistvý souhlasí se svou účastí na něm.¹⁷⁹

Tyto požadavky musí být splněny všechny současně.

V případě neplnění probačního programu mladistvým provinilcem, informuje o tom probační úředník bez zbytečného odkladu soudce či státního zástupce. V případě méně závažného porušení pravidel programu je probační úředník oprávněn udělit mladistvému pouze výstrahu. Probační program končí uplynutím doby, na který byl uložen nebo jeho zrušením. Ukončení programu tedy není v pravomoci realizátora programu, tj. ten nemůže mladistvého

¹⁷⁸ Zákon sice obsah tohoto dohledu nijak blíže nevymezuje, ale je zřejmé, že nejde o dohled probačního úředníka podle § 16 ZSVM. Soudce či státní zástupce však může při svém rozhodnutí zkombinovat uložení povinnosti podrobit se určitému probačnímu programu podle § 17 ZSVM s vyslovením dohledu probačního úředníka dle § 16 ZSVM. V takovém případě probační úředník při jeho výkonu postupuje podle § 80 ZSVM a současně dohlíží nad výkonem uloženého probačního programu.

¹⁷⁹ Sotolář, A.: Programy probačního typu ve smyslu zákona o soudnictví ve věcech mládeže, Trestněprávní revue, 2006, č. 7, str. 193.

z žádného důvodu vyloučit z programu. Realizátor programu není rovněž oprávněn měnit podobu, obsah, zaměření a režim již akreditovaného probačního programu, to ovšem nepřísluší ani soudu či státnímu zástupci.

Probační program může být ambulantního typu s relativně malým zásahem do života mladistvého, tak i internátního typu, který může výrazně omezovat svobodu jeho pohybu.

Jedním z cílů probačních programů je rovněž uspořádání vztahů mladistvých provinilců s poškozenými. Zákon proto v § 17 odst. 1 ZSM zdůrazňuje povinnost nahradit podle svých sil způsobenou škodu. Jedná se prakticky o identickou povinnost stanovenou v § 18 odst. 1 písm. e) ZSM. Mladistvý je přitom povinen tuto škodu nahradit v rozsahu, v jakém to dovolují jeho majetkové a výdělečné poměry.

Jak již bylo uvedeno výše v části, týkající se programů probačního typu dle § 18 odst. 1 písm. g) ZSM platí i zde, že zákon výslovně nestanoví žádné důsledky nedodržení podmínek výkonu probačního programu. V tomto bodě tedy plně odkazují na již shora uvedené, neboť právní úprava je v tomto shodná a není třeba ji opakovat.

Po ukončení probačního programu probační úředník shrne výsledky své dohledové činnosti do zprávy, kterou bezprostředně poté předloží příslušnému předsedovi senátu, samosoudci či státnímu zástupci. Ve zprávě pak probační úředník zejména uvede, jak mladistvý dodržoval stanovená pravidla, zda se podařilo dosáhnout sledovaného cíle a zda mladistvý rovněž učinil nezbytné kroky k odčinění způsobené újmy, speciálně pak k náhradě škody.

Pro názornost je možné uvést „Učební program – mladiství“.¹⁸⁰ Cílem tohoto programu je minimalizovat rizika opakování trestné činnosti (provinění) mladistvých pachatelů, vést je k odpovědnosti a chránit společnost. Mladistvý je v rámci probačního programu konfrontován se svým kriminálním chováním, je veden k vytvoření a osvojení alternativních strategií chování, které mu umožní vyhnout se dalšímu kriminálnímu jednání. V tomto programu pak mladistvý navštěvuje probačního úředníka 1x týdně na dvě hodiny po dobu 12 týdnů. Další dvě schůzky absolvuje 4 až 8 týdnů po

¹⁸⁰ V Příloze k rigorózní práci bude připojen seznam všech akreditovaných programů ve smyslu zákona č. 218/2003 Sb.

ukončení programu. Každý tento běh tvoří uzavřený celek, který je klient povinen absolvovat od jeho počátku. V učebním programu je věnována pozornost těmto tématům:

- 1) trestný čin (bilance důsledků trestného činu),
- 2) emoce a provokace (rozeznávání tělesných signálů při emocích, kontrola emocí a vědomé rozhodování),
- 3) řešení problémů (porozumět stádiím konfliktu),
- 4) úspěšně jednat s lidmi (dosažení cíle za užití efektivních komunikačních metod),
- 5) schopnost porozumět pohledu druhých (pohled oběti a společnosti),
- 6) snížit riziko recidivy (naučené komunikační techniky a strategie chování převést do běžného dne klienta vytvořením individuálních nouzových plánů).

Shora uvedený probační program je určen výhradně pro mladistvého. Převážně by se mělo jednat o mladistvého, který páchá trestnou činnost opakovaně, mohou však být zařazeni i prvopachatelé. Trestná činnost musí být menší závažnosti (krádeže, porušování domovní svobody, poškozování cizí věci). Naopak tento program není určen pro mladistvého, který má závažnou psychiatrickou diagnózu, či se jedná o mladistvého, který je závislý na drogách či alkoholu.

Lektoři výše uvedeného programu jsou odborníci z oblasti sociálních služeb, kteří byli pro vedení uvedeného programu speciálně vyškoleni experty ze švýcarské Probační služby kantonu Curych, která tento program úspěšně realizuje již od roku 1999.¹⁸¹

6.3.1.4. Výchovné povinnosti

Výčet výchovných povinností je demonstrativní neboli příkladný, což znamená, že přichází v úvahu i uložení jiných výchovných povinností za splnění podmínky, že směřují k dosažení účelu uvedeného v § 9 odst. 1 a § 15

¹⁸¹ Doubravová, D.: „Učební program – mladistvý“, Učební programy – moderní metoda slibující úspěch při snižování recidivy, SPJ, 2005.

odst. 4 ZSM a že jde o povinnost, jejichž vymezení je dostatečně určité, jejich plnění kontrolovatelné a lze je vykonat.¹⁸²

Při ukládání výchovné povinnosti, aby mladistvý bydlel s rodičem či jiným dospělým, odpovědným za jeho výchovu, je rovněž nutno zohlednit, zda tento rodič či jiný dospělý je schopen na mladistvého výchovně působit. Důležité je pochopitelně i stanovisko rodiče či jiného dospělého k uložení tohoto výchovného opatření.¹⁸³

Výchovná povinnost zaplatit určitou částku se uloží, jestliže lze předpokládat, že částka bude zaplacená z peněžních prostředků, s nimiž může mladistvý samostatně nakládat. Uložení peněžitého opatření je tedy možné i v případě, že mladistvý není výdělečně činný, ale pouze disponuje určitými finančními prostředky. Soud či státní zástupce pak může stanovit, že peněžita částka bude zaplacená v přiměřených měsíčních splátkách. U tohoto opatření není stanovena ani minimální ani maximální hranice výchovné povinnosti, neboť v určitých případech by i zaplacení nepatrné částky mohlo dostatečně přispět k výchovnému působení na mladistvého.

Vykonání společensky prospěšné činnosti určitého druhu může být mladistvému uloženo jen tehdy, pokud nebude narušovat jeho přípravu na budoucí povolání, především plnění povinností, souvisejících se vzdělávacím programem školy, nebo výkonem povolání či zaměstnání, a to na dobu nejvýše čtyř hodin denně, osmnácti hodin týdně a šedesáti hodin celkem.¹⁸⁴

6.3.1.5. Výchovné omezení

Rovněž výčet výchovných omezení je stejně jako u výchovných povinností demonstrativní.¹⁸⁵

¹⁸² Dle ustanovení § 18 odst. 1 zák. č. 218/2003 může soud pro mládež uložit zejména výchovnou povinnost, aby mladistvý zejména bydlel s rodičem nebo jiným dospělým, který je odpovědný za jeho výchovu, jednorázově nebo ve splátkách zaplatil přiměřenou peněžitou částku, kterou zároveň určí na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti poskytovanou podle zvláštního zákona, vykonal bezplatně ve volném čase společensky prospěšnou činnost určitého druhu, usiloval o vyrovnání s poškozeným, nahradil podle svých sil škodu způsobenou proviněním anebo jinak přispěl k odstranění následků provinění, podrobil se léčení závislosti na návykových látkách, které není ochranným léčením podle trestního zákona a podrobil se ve svém volném čase vhodnému programu sociálního výcviku, psychologického poradenství, terapeutickému programu, vzdělávacímu, doškolovacímu, rekvalifikačnímu nebo jinému vhodnému programu k rozvoji sociálních dovedností a osobnosti mladistvého, který není probačním programem.

¹⁸³ Ščerba, F.: Výchovná opatření dle návrhu zákona o soudnictví ve věcech mládeže, Trestní Právo, 2003, č. 6, str. 11.

¹⁸⁴ Schelleová a kol.: Právní postavení mladistvých, Eurolex Bohemia, Praha, 2004, str. 64.

¹⁸⁵ Dle ustanovení § 19 zák. č. 218/2003 Sb. může být mladistvému uloženo výchovné omezení, aby zejména nenavštěvoval určité akce, zařízení nebo jiné pro mladistvého nevhodné prostředí, nestýkal se s určitými osobami.

K omezení, aby mladistvý neužíval návykové látky lze uvést, že aplikace tohoto opatření by měla připadat v úvahu jen v případech, kdy mladistvý není na návykových látkách závislý a je tedy jen občasným konzumentem. V opačném případě by totiž soud, popř. státní zástupce měl zvolit uložení výchovné povinnosti, spočívající v podrobení se léčbě závislosti na návykových látkách, anebo ochranného léčení.¹⁸⁶

6.3.1.6. Napomenutí s výstrahou

Jeho podstatou je výtka adresovaná mladistvému, která musí být učiněna jemu osobně v přítomnosti jeho zákonného zástupce. V tomto případě soud, popř. státní zástupce, mladistvému důrazně vytkne protiprávnost jeho činu a upozorní ho na konkrétní důsledky, jež mu dle zákona hrozí v případě opětovného spáchání provinění. Jeho vyslovení má v sobě vždy určitý sankční prvek. Je-li to účelné a vhodné, lze při tomto rozhodnutí přenechat postižení mladistvého jeho zákonnému zástupci, škole, jimž je mladistvý žákem, či jinému výchovnému zařízení, v němž žije. Soud i státní zástupce je v tomto ohledu povinen vyžádat si předem stanovisko toho, jemuž hodlá přenechat postih mladistvého a v zásadě by při jeho negativním vyjádření neměl postupovat v rozporu s jeho vůlí. Osoba, již byl mladistvý předán k postihu je následně povinna o výsledku vyrozumět soud nebo státního zástupce, jenž ve věci rozhodl, a to ve lhůtě, kterou jí stanoví.

Na tomto místě je nepochybně nutné připomenout, že ZSM zakotvuje dvě formy napomenutí mladistvého. První výše uvedená je jedním z typů výchovných opatření ve smyslu ustanovení § 20 odst. 1 ZSM. Druhá je specifickým opatřením uplatnitelným při upuštění od potrestání podle § 11 ZSM. Tato druhá forma má v zásadě stejnou povahu jako napomenutí s výstrahou podle § 20 odst. 1 ZSM. Rozdílem je, že zde zákon nevyžaduje,

nezdržoval se na určitém místě, nepřechovával předměty, které by mohly sloužit k páčání dalších provinění, neužíval návykové látky, neúčastnil se hazardních her, sázek a hraní na výherních hracích přístrojích, neměnil bez předchozího ohlášení probačnímu úředníkovi místo svého pobytu a neměnil bez předchozího ohlášení probačnímu úředníkovi bezdůvodně svoje zaměstnání.

¹⁸⁶ Šterba, F.: Výchovná opatření dle návrhu zákona o soudnictví ve věcech mládeže, *Trestní Právo*, 2003, č. 6, str. 13.

aby při jeho vyslovení mladistvému byl přítomen některý z jeho zákonných zástupců.¹⁸⁷

6.3.2. Ochranná opatření

Mezi ochranná opatření řadíme:

- a) ochranné léčení,
- b) zabránění věci,
- c) ochranná výchova.

Ochranná opatření jsou jedním z druhů trestněprávních sankcí. Ochranné opatření je možno uložit nejen trestně odpovědným mladistvým, ale také mladistvým, kteří nejsou trestně odpovědní (buď pro nepříčetnost nebo pro nedostatek věku). Ochranná opatření jsou určitou újmou a omezením osobní svobody a práv toho, komu jsou ukládána. Újma způsobená výkonem ochranných opatření však není jejich funkční složkou, ale jen nevyhnutelným účinkem. Ukládáním a výkonem ochranných opatření se sleduje především prevence, a proto do popředí vystupuje jejich složka terapeutická, výchovná, zabezpečovací a sociální.¹⁸⁸

Tato opatření jsou mladistvému ukládána výhradně zákonem pro mládež a jsou vynutitelná státní mocí. Potřeba uložení ochranného opatření není určena stupněm nebezpečnosti činu pro společnost, ale zejména potřebou léčení, výchovy a izolace.¹⁸⁹ Ochranná opatření mohou být uložena samostatně nebo vedle trestního opatření. Jejich výkon se nepromlčuje a ani nemohou být prominuta cestou milosti.

Z ochranných opatření upravuje ZSM ochranou výchovu. Ochranné léčení a zabránění věci jsou v zákoně pouze zmíněny a ohledně jejich uložení platí obecná právní úprava obsažená v TZ.

¹⁸⁷ Sotolář, A.: K možnosti přenechání postihu mladistvého zákonným zástupcům, škole a výchovnému zařízení, *Trestněprávní revue*, 2004, č. 11, str. 334.

¹⁸⁸ Šámal, P., Váňková, H., aj.: *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, komentář*, C. H. Beck, Praha, 2004, str. 260

¹⁸⁹ Šámal, P., Váňková, H., aj.: *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, komentář*, C. H. Beck, Praha, 2004, str. 261

6.3.2.1. Ochranné léčení

Ochranné léčení lze dle § 72 odst. 1 TZ obligatorně uložit mladistvému pachateli, který spáchal provinění ve stavu zmenšené přičetnosti nebo osobě, která není pro nepřičetnost¹⁹⁰ trestně odpovědná. jde-li o mladistvého pachatele činu jinak trestného, jehož pobyt na svobodě je nebezpečný. Uvedené především znamená, že pobyt mladistvého na svobodě musí být i pro budoucnost společnosti nebezpečný, pro zájmy chráněné TZ. Tato podmínka je splněna, je-li vysoce pravděpodobné, že nepřičetný mladistvý, který spáchal čin jinak trestný, spáchá znovu závažnější útok na zájmy chráněné TZ, a to pod vlivem duševní poruchy. Toto je nutno posoudit na základě posudku znalce z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie.¹⁹¹

Fakultativně lze ochranné léčení uložit dle ustanovení § 72 odst. 2 TZ mladistvému pachateli, který spáchal provinění ve stavu vyvolaném duševní poruchou a zároveň je jeho pobyt na svobodě nebezpečný nebo mladistvému pachateli, který se oddává zneužívání návykové látky, pokud spáchal provinění, buď pod vlivem návykové látky nebo v souvislosti s jejím užíváním. V obou případech je podmínkou uložení ochranného léčení spáchání provinění. V souvislosti se zneužíváním návykové látky je provinění spácháno tehdy, když mezi užíváním návykové látky a spáchaným proviněním je příčinný vztah. ZSM však umožňuje uložit ochranné léčení i takovému mladistvému, který v době činu nebyl pod vlivem návykové látky, avšak jeho trestná činnost byla zřejmým důsledkem jejího užívání.

Pokud není ochranné léčení nařizováno k výkonu ve věznici pro mladistvé, nebo bylo celé vykonáno během trestního opatření odnětí svobody, vykonává se ústavně v léčebném zařízení nebo ambulantně. Léčebným (zdravotnickým) zařízením je zpravidla psychiatrická léčebna. Vzhledem k povaze choroby a léčebným možnostem je v průběhu výkonu tohoto opatření možnost změny způsobu výkonu ochranného léčení z ústavního na ambulantní a naopak.

¹⁹⁰ Ustanovení § 12 TrZ rozumí nepřičetností (okolnosti vylučující trestní odpovědnost) stav, ve kterém někdo pro duševní poruchu, jež je zde v době spáchání činu, nemůže buď rozpoznat, že jeho jednání je pro společnost nebezpečné, anebo nemůže své jednání ovládat, přičemž postačí, že chybí jedna z těchto schopností. Samotná duševní porucha, aniž by vyvolala nedostatek schopnosti rozpoznávací nebo určovací, však nemůže být důvodem nepřičetnosti. Zmenšenou přičetností se pak rozumí chorobný stav, v němž byla v důsledku duševní poruchy výrazněji snížena (oslabena) schopnost mladistvého rozpoznat, že spáchaný čin je nebezpečný pro společnost, nebo schopnost ovládat své jednání (anebo byly sníženy zároveň obě uvedené schopnosti). Nemusí se jednat o duševní chorobu.

¹⁹¹ Šámal, P., Válková, H., aj.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, komentář, C H Beck, Praha, 2004, str. 261

Ochranné léčení se nenarizuje na určitou dobu, ale trvá tak dlouho, dokud to vyžaduje jeho účel. Zdravotnické zařízení, ve kterém se ochranné léčení vykonává, je povinno soudu pro mládež podat zprávu, jestliže pominou důvody pro další trvání ochranného léčení. O propuštění z léčení pak rozhoduje okresní soud, v jehož obvodu se ochranné léčení vykonává.

6.3.2.2. Zabráni věci

Zabráni věci je druhem ochranného opatření, jehož předmětem může být výlučně jen taková věc, která je k spáchanému činu v některém ze vztahů uvedených v § 55 odst. 1 písm. a) až d) TZ.¹⁹² Dle ustanovení § 239a odst. 1 TŘ nelze-li v řízení o zabráni věci zjistit vlastníka věci, jež má být zabráná, nebo není-li jeho pobyt znám, soud mu ustanoví opatrovníka, který má v tomto řízení stejná práva jako její vlastník.

6.3.2.3. Ochranná výchova

Účelem uložení ochranné výchovy je vhodnou výchovou odstranit nebo omezit vznik dalších, pro společnost nebezpečných následků zanedbané výchovy a umožnit tak jednotlivci jeho další rozvoj, aby se mohl stát řádným občanem. Uložení ochranné výchovy je subsidiární k uložení ústavní výchovy podle zákona o rodině. Soud pro mládež může uložit ochrannou výchovu samostatně, upustil-li od uložení trestního opatření nebo vedle trestního opatření, jestliže tu nejsou splněny podmínky pro upuštění od uložení trestního opatření. Ochrannou výchovu však nelze uložit vedle trestního opatření vyhoštění, naopak ji však lze uložit vedle nepodmíněného trestního opatření, přičemž je nutno respektovat skutečnost, že s výkonem ochranné výchovy nelze začít po dovršení osmnácti let.

¹⁹² Dle § 55 odst. 1 písm. a) až d) TrZ jde o věc, a) které bylo užito k spáchaní provinění, b) která byla k spáchaní provinění určena, c) kterou mladistvý pachatel získal proviněním nebo jako odměnou za něj nebo d) kterou mladistvý pachatel nabyl, byť je z části, za věc uvedenou pod písm. c), pokud hodnota uvedená pod písmenem c) není ve vztahu k hodnotě nabyté věci zanedbatelná. Věcí ve smyslu tohoto ustanovení se rozumí ovladatelný hmotný předmět, jež slouží potřebám lidí, a který proto může být předmětem vlastnictví

Základní podmínkou pro uložení ochranné výchovy je odsouzení, tj. jeho uznání vinným pro provinění. K tomu přistupují tři základní podmínky pro uložení ochranné výchovy:

- o výchovu mladistvého není náležitě postaráno,
- dosavadní výchova byla zanedbána,
- prostředí, ve kterém mladistvý žije, neposkytuje záruku náležité výchovy.

Uložení ochranné výchovy mladistvému znamená odnětí nezletilce z výchovy rodičů a jeho zařazení do kolektivní výchovy s přísnějším režimem. Výkon ochranné výchovy je upraven zákonem č. 109/2002 Sb. o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. Ochranná výchova se podle tohoto zákona vykonává ve speciálních školských zařízeních pro výkon ochranné výchovy v resortu ministerstva školství. Tato zařízení jsou společná pro výkon ochranné výchovy a ústavní výchovy nařízené podle zákona o rodině.¹⁹³ Uvedená školská zařízení se podle § 2 zák. č. 19/2002 Sb. dělí na:

- a) diagnostický ústav,
- b) dětský domov,
- c) dětský domov se školou,
- d) výchovný ústav,

přičemž výkon ochranné výchovy zpravidla začíná v diagnostickém ústavu.

Délka ochranné výchovy je omezena účelem ochranné výchovy, tj. pokud již bylo účelu dosaženo, musí být mladistvý propuštěn, i když ještě nedovrší osmnáctý rok svého věku a také věkem mladistvého. Věkem mladistvého je trvání ochranné výchovy omezeno jednak tím, že po dovršení osmnáctého roku věku již nelze začít s jejím výkonem a jednak také tím, že již uloženou ochrannou výchovu lze prodloužit pouze do dovršení jeho devatenáctého roku věku.

Ochranná výchova může být za splnění podmínek v § 23 ZSM kdykoliv změněna v ústavní výchovu a naopak. Podmínkou pro přeměnu ochranné výchovy ve výchovu ústavní je pokročení v převýchově mladistvého do té

¹⁹³ Šámal, P., Váňková, H., aj.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, komentář, C.H.Beck, Praha, 2004, str. 275

míry, kdy lze očekávat, že i bez omezení, kterým je podroben během výkonu ochranné výchovy, se bude řádně chovat a pracovat, avšak dosud nepominuly všechny okolnosti, pro něž byla ochranná výchova uložena a nelze proto dostatečně posoudit, zda mladistvý po propuštění z ochranné výchovy povede řádný život.

6.3.3. Trestní opatření

Pro ukládání trestních opatření platí obecná zásada, že mohou být užitá jen v případě, když jiná opatření (výchovná či ochranná) nebo zvláštní způsoby řízení by zřejmě nevedly k dosažení účelu zákona.¹⁹⁴ Trestními opatřeními jsou:

- a) obecně prospěšné práce,
- b) peněžité opatření,
- c) peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu,
- d) propadnutí věci,
- e) zákaz činnosti,
- f) vyhoštění,
- g) odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu (podmíněně odsouzení),
- h) odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem,
- i) odnětí svobody nepodmíněně.¹⁹⁵

Trestní opatření ukládají pouze soudy pro mládež a na rozdíl od výchovných a ochranných opatření v sobě obsahují negativní hodnocení spáchaného činu (provinění) a působí mladistvému pachateli určitou újmu. Tato újma však nikdy nesmí být cílem nebo smyslem tohoto opatření, ale měla by být pouze nezbytným prostředkem pro dosažení účelu zákona.

Uložení trestního opatření by pak v praxi mělo nastoupit až v případě, že nepostačila pohrůžka jejich uložením ani uložení výchovného nebo ochranného opatření. Trestní opatření se tedy ukládají „ultima ratio“.

¹⁹⁴ Srov. § 3 odst. 2 zák. č. 218/2003 Sb.

¹⁹⁵ Tento výčet trestních opatření je taxativní a nelze jej rozšiřovat (např. výkladem) ani s poukazem na žádné důvody.

Při ukládání trestních opatření je nutno respektovat především zásady humanismu, zákonnosti, individualizace a proporcionality. ZSM pak především zdůrazňuje, že trestní opatření mohou být ukládána pouze v jeho mezích, jejich druh a výměra musí korespondovat s osobou pachatele a rovněž okolnostmi případu. Výkonem těchto opatření pak nesmí být ponížena lidská důstojnost. Zásada individualizace představuje tzv. soudcovskou individualizaci, v jejímž rámci lze vymezit obecná kritéria pro stanovení druhu a výměry trestu jako účel trestního opatření, stupeň nebezpečnosti činu pro společnost, možnost nápravy mladistvého, poměry mladistvého, okolnosti polehčující a přitěžující a zvláštní podmínky pro ukládání jednotlivých druhů trestních opatření.¹⁹⁶

Zvláštnosti stupně společenské nebezpečnosti provinění je třeba posuzovat z hlediska charakteristiky osoby mladistvého, jeho pohnutek, míry zavinění, významu chráněného zájmu, způsobu provedení činu a jeho následků. Možnosti nápravy mladistvého pak bude nutno posuzovat především podle jeho dosavadního chování, podle sociálního prostředí v němž žije, podle toho, zda se již v minulosti dopustil protiprávního jednání a jaký je jeho postoj k vlastní trestné činnosti.

Nově jsou koncipovány i polehčující okolnosti. Přihlíží se např. ke skutečnosti, že provinilec již v průběhu řízení podstoupil probační či jiný výchovný program a důraz se mj. klade na to, do jaké míry se poškozenému od provinilce dostalo satisfakce a náhrady škody.¹⁹⁷ Polehčující okolností je nepochybně také chování mladistvého po spáchání provinění, ze kterého lze důvodně předpokládat, že se v budoucnu již trestné činnosti nedopustí.

V systému trestních opatření pak převažují ty, které nejsou spojeny s odnětím svobody a s izolací mladistvého od společnosti.

6.3.3.1. Obecně prospěšné práce

Tento druh trestu byl zaveden do TZ novelou provedenou zák. č. 152/1995 Sb. s účinností od 1.1.1996. U tohoto trestního opatření,

¹⁹⁶ Šámal, P., Váňková, H., sj.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, komentář, C.H.Beck, Praha, 2004, str. 295.

¹⁹⁷ Osmančík, O.: K některým kriminologickým a hmotněprávním aspektům zákona o soudnictví ve věcech mládeže, Buletin advokacie, 2004, č. 1, str. 33.

ukládáno podle ZSM platí přiměřené ustanovení § 45 a §45a TZ. Podstata tohoto opatření spočívá v provedení konkrétní obecně prospěšné práce, kterou odsouzený vykonává osobně, bezplatně a ve svém volném čase. Jedná se tedy o pracovní povinnost spočívající v údržbě veřejných prostranství, úklidu a údržbě veřejných budov a komunikací nebo v jiných obdobných činnostech ve prospěch obcí nebo jiných obecně prospěšných institucí, které se zabývají vzděláváním a vědou, školstvím, ochrannou zdravotní, požární ochranou, ochranou životního prostředí, podporou a ochranou mládeže, ochranou zvířat, humanitární, sociální, charitativní, náboženskou, tělovýchovnou a sportovní činností.¹⁹⁸ Základní podmínkou uvedených prací je tedy jejich obecná prospěšnost. Tyto práce je mladistvý povinen vykonat v čase, nejpozději do jednoho roku ode dne, kdy soud pro mládež nařídil výkon tohoto trestního opatření. Soud pro mládež může uložit toto trestní opatření mladistvému, odsuzuje-li ho za provinění, na které TZ stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let, jestliže vzhledem k povaze spáchaného činu a možnosti nápravy mladistvého uložení jiného trestního opatření k dosažení účelu TZ není třeba. Horní hranice sazby tohoto trestního opatření u mladistvých nesmí převyšovat polovinu horní hranice stanovené v trestním zákoně, tj. mohou být ukládána v rozsahu od 50 do 200 hodin. U sazby tohoto trestního opatření nepřichází v úvahu mimořádné snížení ani zvýšení.¹⁹⁹

Vedle tohoto trestu může soud pro mládež uložit i vhodná výchovná opatření. Důležité je, že u obecně prospěšných prací ZSM vyžaduje, aby před jejich uložením bylo zjištěno stanovisko mladistvého, obligatorně však jeho souhlas k uložení těchto prací nevyžaduje. Pokud se tedy mladistvý k uvedenému postaví spíše negativně, je pravděpodobné, že toto trestní opatření nebude řádně vykonáno a že zřejmě bude vhodnější opatření jiné. Soud pro mládež při ukládání tohoto opatření musí rovněž přihlídnout ke zdravotní způsobilosti mladistvého. Výkon těchto prací nesmí ohrožovat zdraví, bezpečnost nebo mravní vývoj mladistvého.

Zda odsouzený mladistvý vykonává řádně uložené obecně prospěšné práce kontroluje PMS, která se zaměřuje, jak na výkon provedených prací, tak na to, zda odsouzený vede řádný život a případně dbá uložených výchovných

¹⁹⁸ Srov. ustanovení § 45 odst. 3 trestního zákona

¹⁹⁹ Šámal, P., Váňková, H., aj.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, komentář, C H Beck, Praha, 2004, str. 310

opatření. Zároveň by tato kontrola ze strany PMS měla být doprovázena nabídkou pomoci v řešení aktuálních životních problémů mladistvého a jeho vedením k životu v souladu s platnými právními normami.²⁰⁰ Toto je v praxi poměrně problematické s ohledem na stále nedostatečně personálně obsazený aparát PMS.

Jestliže mladistvý zaviněně nevykonal ve stanovené době obecně prospěšné práce nebo nevedl řádný život, rozhodne soud pro mládež o přeměně obecně prospěšných prací nebo jeho zbytku na trestní opatření odnětí svobody a rozhodne o jeho výkonu, přitom každé i jen započaté dvě hodiny nevykonaného trestního opatření obecně prospěšných prací se počítají za jeden den odnětí svobody.²⁰¹

6.3.3.2. Zákaz činnosti

Podstatou tohoto opatření je povinnost zdržet se výkonu určité činnosti. Smyslem je tedy především zabránit mladistvému v páchání další trestní činnosti, a to jeho vyřazením z možnosti zastávat a vykonávat určité zaměstnání, povolání nebo funkce nebo vykonávat činnosti, k nimž je zapotřebí zvláštního povolení nebo jejichž výkon upravují zvláštní předpisy.²⁰² U tohoto trestního opatření, ukládaného podle ZSM platí přiměřeně ustanovení § 49 a §50 TZ. Mezi zakázanou činností a spáchaným proviněním musí být souvislost, což znamená, že lze zakázat jen tu činnost v souvislosti s níž se mladistvý dopustil provinění. Toto opatření může být mladistvému uloženo jen pokud mu není na překážku v přípravě na jeho povolání, přičemž horní hranice sazby nesmí převyšovat pět let. Trestní sazba tak u mladistvých činí jeden rok až pět let, přičemž nejnižší ani nejvyšší hranici nelze překročit. Zmírnit lze toto opatření jen při podmíněném upuštění od výkonu zbytku tohoto trestního opatření.²⁰³ Rovněž je možno uložit vhodná výchovná opatření.

²⁰⁰ Šámal, P., Válková, H., aj.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, komentář, C. H. Beck, Praha, 2004, str. 313

²⁰¹ Srov. ustanovení § 45a odst. 4 trestního řádu.

²⁰² Šámal, P., Válková, H., aj.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, komentář, C. H. Beck, Praha, 2004, str. 315

²⁰³ Srov. ustanovení § 61 odst. 2 trestního zákona.

6.3.3.3. Vyhoštění

Vyhoštění může soud pro mládež uložit jen na základě podmínek stanovených v TZ ve výměře od jednoho roku do pěti let. Soud pro mládež tedy může vyhostit z území České republiky mladistvého, který není jejím občanem ani osobou, které bylo přiznáno postavení uprchlíka. Přitom přihlédne i k rodinným a osobním poměrům mladistvého a bude dbát, aby mladistvý nebyl tímto trestem vydán zpustnutí.

6.3.3.4. Peněžité opatření

Peněžité opatření je vhodné uložit zejména v případě, kdy se mladistvý dopustil provinění majetkové povahy nebo provinění, ke kterému mladistvý potřeboval určité finanční prostředky, ačkoli tyto činy nemají majetkovou povahu, byť mohou být páčány za úplatu. V tomto případě slouží toto opatření jako zábranná funkce, kdy jsou mladistvému odčerpány finanční prostředky potřebné k dalšímu páčání trestné činnosti, např. pro výrobu omamných a psychotropních látek.

Peněžité opatření je možné uložit mladistvému ve výměře od 1000,- Kč do 500 000,- Kč, a to za podmínek stanovených v ustanoveních § 53 a § 54 odst. 1,2 TZ, je-li mladistvý výdělečně činný nebo jeho majetkové poměry uložení takového trestního opatření umožňují. První podmínkou je tedy, aby byl mladistvý výdělečně činný, přičemž jeho výdělek musí být tak velký, aby postačoval k úhradě vyměřeného peněžitého opatření. Druhou podmínkou je, že majetkové poměry mladistvého uložení tohoto opatření umožňují, tj. mladistvý bude schopen uhradit plnění z prostředků, s nimiž smí samostatně nakládat. Soud pro mládež může při uložení peněžitého opatření rozhodnout o jeho zaplacení ve splátkách. Soud je pak povinen stanovit splátky přiměřené osobním a majetkovým poměrům mladistvého.

Vedle tohoto opatření je možno mladistvému uložit i vhodná výchovná opatření.

Nově je možno stanovit výši peněžitého opatření také formou denní sazby s přihlédnutím k jeho dennímu výdělku, a to ve výši od 100,- Kč do 1000,- Kč na den a na dobu 5 až 500 dnů. Opatření stanovené formou denní

sazby však neznamena, že by měla být částka splácena každý den. Tato forma peněžitého opatření může být uložena pouze výdělečně činnému mladistvému. nikoli tedy tomu, u něhož uloženi peněžitého opatření odůvodňovaly jeho majetkové poměry.²⁰⁴

Jestliže bylo mladistvému uloženo peněžité opatření, je soud pro mládež povinen stanovit pro případ jeho nesplnění náhradní trestní opatření odněti svobody. Náhradní trest odněti svobody by ale nastoupil pouze v případě, že by peněžité plnění nebylo ve stanovené lhůtě úmyslně vykonáno. Pokud by se ovšem u mladistvého změnila majetkové poměry (např. s ohledem na jeho zdravotní stav) a vymáhaná částka by se stala nedobytnou, soud od výkonu peněžitého opatření upustí. Pokud by ale potíže mladistvého byly jen přechodného charakteru, může soud rozhodnout o odkladu výkonu peněžitého opatření nebo o povolení splátek, u těch ovšem s podmínkou, aby toto opatření bylo zapláceno do jednoho roku od jeho uložení. Náhradní trestní opatření odněti svobody má stanovenou jen horní hranici a může činit nejvýše jeden rok.²⁰⁵

Po právní moci rozhodnutí může soud pro mládež, po vyjádření mladistvého, rozhodnout, že zaplacení peněžité částky či jejího zbytku, bude nahrazeno vykonáním obecně prospěšné činnosti v rámci probačního dohledu.²⁰⁶

Výkon peněžitého opatření může soud podmíněně odložit, jestliže vzhledem k osobě mladistvého, s přihlédnutím k jeho životu a prostředí, ve kterém žije a pracuje, lze mít důvodně za to, že účelu trestního opatření bude dosaženo i bez jeho výkonu nebo i na základě záruky, kterou za provinilce převezme ten, kdo na něho má výchovný vliv.²⁰⁷ Podstatou tohoto opatření je pak to, že soud pro mládež vynese odsuzující rozsudek a uloží peněžité opatření, ale jeho výkon odloží pod podmínkou, že se mladistvý bude ve stanovené zkušební době řádně chovat a vyhová uloženým podmínkám. Horní hranice zkušební doby činí tři léta a je to výměra nepřekročitelná. Dolní hranice není stanovena. Pokud se mladistvý ve zkušební době řádně choval a

²⁰⁴ Šámal, P., Válková, H., aj.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, komentář, C. H. Beck, Praha, 2004, str. 333

²⁰⁵ Šámal, P., Válková, H., aj.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, komentář, C. H. Beck, Praha, 2004, str. 334

²⁰⁶ V tomto případě se probačním programem myslí program ve smyslu ustanovení § 17 ZSM a nikoli programy probačního typu ve smyslu ustanovení § 18 odst. 1 ZSM.

²⁰⁷ Schellová a kol.: Právní postavení mladistvých, Eurolex Bohemia, Praha, 2004, str. 69

vyhověl uloženým podmínkám, soud pro mládež rozhodne, že se osvědčil a peněžité opatření se tedy nevykoná.

Závěrem je nutno ještě říci, že ukládání tohoto opatření v praxi je dosti omezené, neboť mladistvý zpravidla nedisponuje dostatečnými finančními prostředky.

6.3.3.5. Odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu (podmíněně odsouzení)

Podstatou tohoto trestního opatření je, že soud pro mládež sice vynese odsuzující rozsudek a uloží trestní opatření odnětí svobody, ale jeho výkon odloží pod podmínkou, že se mladistvý bude ve stanovené zkušební době řádně chovat a vyhoví uloženým podmínkám. Tímto trestním opatřením se poskytuje mladistvému možnost, aby dokázal, že je schopen i bez izolace od společnosti, vést řádný život a dosáhnout osvědčení, po němž nebude výkon podmíněně odloženého trestního opatření odnětí svobody nařízen a nastane fikce neodsouzení, bude se tedy na mladistvého hledět, jako kdyby odsouzen nebyl.

Mladistvému může být rovněž uloženo podmíněně odsouzení s dohledem, které v sobě navíc zahrnuje kontrolu ve spojení s vedením a pomocí.

U obou typů podmíněného odsouzení se u mladistvých stanoví zkušební doba na jeden rok až tři léta. Tato slouží zejména k tomu, aby se ukázalo, zda lze dosáhnou účelu trestního opatření i bez nařízení výkonu odnětí svobody. Podmíněně odložit výkon trestního opatření odnětí svobody lze přitom pouze pokud nepřevyšuje dvě léta.²⁰⁸ Při současném uložení probačního dohledu lze odložit výkon trestního opatření odnětí svobody nepřevyšujícího tři léta.²⁰⁹

Soud pro mládež je povinen se předně zabývat zejména tím, zda může být účelu trestního opatření dosaženo i bez výkonu trestního opatření odnětí svobody, jednak z hlediska okolností, vztahujících se k spáchanému činu a jednak z hlediska osoby mladistvého.

²⁰⁸ Srov. ustanovení § 58 odst. 1 trestního zákona.

²⁰⁹ Srov. ustanovení § 60a odst. 1 trestního zákona.

Pokud se mladistvý ve zkušební době osvědčil, tedy vedl řádný život po celou zkušební dobu a vyhověl uloženým podmínkám a opatřením, hledí se na něho jako by nebyl odsouzen. V opačném případě, pokud tedy nesplní uvedené podmínky je na soudu, aby rozhodl o výkonu podmíněně odloženého trestního opatření odnětím svobody. Výjimkou je, že lze ponechat podmínku v platnosti i tehdy, kdy mladistvý zavinil příčinu k nařízení výkonu tohoto opatření. Místo toho může být nařízen dohled, prodloužena zkušební doba či stanovení dosud neuložených výchovných opatření.²¹⁰ Vždy je však nutno uložit alespoň jedno ze zmíněných opatření, není tedy možné, aby soud ponechal toto trestní opatření v platnosti bez dalšího, tedy aniž by uložil alespoň jedno z těchto opatření.²¹¹

6.3.3.6. Odnětí svobody nepodmíněné

Nepodmíněné trestní opatření odnětí svobody je v této škále opatření posledním prostředkem postihu, tedy ultima ratio a soud jej mladistvému může uložit jen tehdy, jestliže by s ohledem na osobu mladistvého, okolnosti případu nebo předchozí použitá opatření uložení jiného trestního opatření zjevně nepostačovalo k dosažení účelu zákona.²¹²

Trestní sazba odnětí svobody je u mladistvých snížena na polovinu, přičemž je stanovena maximální horní hranice na pět let i dolní hranice na jeden rok. V případě, že ale mladistvý spáchal provinění, za které TZ ve zvláštní části dovoluje uložení výjimečného trestu, a že stupeň nebezpečnosti takového provinění pro společnost je vzhledem k zvlášť zavrženíhodnému způsobu provedení činu nebo k zvlášť zavrženíhodné pohnutce nebo k zvlášť těžkému a těžko napravitelnému následku mimořádně vysoký, může soud pro mládež uložit mladistvému odnětí svobody na pět až deset let, pokud má za to, že by odnětí svobody v rozmezí do pěti let nepostačovalo. U mladistvých delikventů je možné i mimořádné snížení trestu odnětí svobody pod dolní hranici trestní sazby zákonem stanovené bez omezení uvedeného v TZ. K tomuto snížení trestního opatření může soud pro mládež přistoupit

²¹⁰ Osmančík, O: K některým kriminologickým a hmotněprávním aspektům zákona o soudnictví ve věcech mládeže, Buletin advokacie, 2004, č. 1, str. 34.

²¹¹ Šámal, P., Válková, H., aj.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, komentář, C. H. Beck, Praha, 2004, str. 347

²¹² Srov. ustanovení § 31 odst. 2 zák. č. 218/2003 Sb.

v případě, jestliže tomu nasvědčují okolnosti případu nebo poměry mladistvého, jako např. jeho zdravotní stav. Takto může soud rozhodnout, ale pouze v případě, že by použití snížené trestní sazby odnětí svobody bylo pro mladistvého nepřiměřeně přísné a účelu trestního opatření lze dosáhnout i odnětím svobody kratšího trvání, tedy uložením trestu pod dolní hranici trestní sazby.²¹³ Mimořádné snížení trestního opatření odnětí svobody je dále možné u přípravy a pokusu, a to v případě, jestliže příprava nebo pokus nedosahují v konkrétním případě takového stupně společenské nebezpečnosti, jakému odpovídají sazby uvedené v TZ za dokonání činu.

Toto opatření se vykonává ve věznicích nebo ve zvláštních odděleních pro mladistvé.²¹⁴ U mladistvých provinilců není na rozdíl od dospělých pachatelů upraveno zařazování mladistvého pro výkon trestního opatření do čtyř typů věznic, tedy do věznice s dohledem, dozorem, ostrahou a se zvýšenou ostrahou. Vnitřní diferenciaci ve věznicích pro mladistvé je provedena na základě charakteristiky osobnosti a spáchaného provinění ve věznicích pro mladistvé, podle kterých se mladiství rozdělují do čtyř základních diferenciacních skupin označených A, B, C a D.²¹⁵ Do těchto skupin jsou mladiství zařazováni na základě svého chování, jednání, postojů ke spáchanému činu a výkonu trestního opatření.²¹⁶

6.4. Zvláštní způsoby řízení

I přes to, že jsem se ve své rigorózní práci nezabývala řízením v trestních věcech mladistvých, považuji za důležité se v této kapitole věnovat zvláštním (alternativním) způsobům řízení, neboť tyto způsoby řízení a v rámci nich přijímaná opatření, představují jednu z právních forem reakce na trestnou činnost mladistvých.

Celková právní úprava zvláštních způsobů řízení proti mladistvým je obsažena v desátém oddílu sedmé hlavy ZSM.

Mezi tyto zvláštní (alternativní způsoby řízení) řadí ZSM:

²¹³ Šámal, P., Válková, H., aj.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, komentář, C.H.Beck, Praha, 2004, str. 369

²¹⁴ Výkon trestního opatření nepodmíněného odnětí svobody upravuje zvláštní zákon č. 169/1999 Sb., o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů.

²¹⁵ Uvedené rozdělení mladistvých do čtyř základních skupin upravuje vyhláška č. 345/1999 S., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody.

²¹⁶ Šámal, P., Válková, H., aj.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, komentář, C.H.Beck, Praha, 2004, str. 360

- a) podmíněné zastavení trestního stíhání,²¹⁷
- b) narovnání,²¹⁸
- c) odstoupení od trestního stíhání²¹⁹.

Tento výčet však není taxativní, ZSM na jiných místech zmiňuje i další druhy zvláštních řízení upravených trestním řádem, a to řízení proti uprchlému, řízení před samosoudcem a řízení po zrušení rozhodnutí nálezem Ústavního soudu.

Tyto instituty se uplatní především v případech, kdy spáchaný čin je převážně projevem konfliktu mezi mladistvým a poškozeným. přičemž vzhledem k jeho povaze i osobě mladistvého není ve veřejném zájmu trvat na trestním postihu.²²⁰ Tyto instituty jsou tedy prostředkem k usmíření mezi mladistvým pachatelem a poškozeným a k tomu, aby se mladistvý vypořádal se škodlivými následky svého činu. Důvodová zpráva uvádí, že hlavním smyslem alternativních způsobů řešení trestních věcí mladistvých je odstraňování konfliktních stavů po objasnění příčin trestné činnosti, tedy především vypořádání vzájemných vztahů mezi obviněným a poškozeným, pozitivně motivující působení na obviněného a dosažení satisfakce poškozeného.

Ustanovení § 68 ZSM obsahuje obecné podmínky pro využití zvláštních způsobů řízení, tj. odklonů. Dle tohoto ustanovení se podezření ze spáchaní provinění musí jevit, na základě dostatečného skutkového objasnění stavu, zcela důvodným a mladistvý je připraven nést odpovědnost za spáchaný čin, vypořádat se s jeho příčinami a přičinit se k odstranění škodlivých následků provinění. Fakultativní podmínkou pak je možnost, aby na mladistvém bylo požadováno, aby se zavázal k chování, omezujícímu možnost spáchaní dalších provinění.

Při uplatnění zmíněných alternativ může být užito i celé škály výchovných opatření, kdy tato můžou být užita samostatně nebo i v nejrůznějších vzájemných kombinacích. Při podmíněném zastavení trestního stíhání lze výchovné opatření uložit nejdéle na dobu současně stanovené zkušební doby. Ta může činit šest měsíců až dva roky. Při uložení

²¹⁷ Srov. § 307 a § 308 trestního řádu.

²¹⁸ srov. § 309 a násl. trestního řádu.

²¹⁹ srov. § 70 a 71 zák. č. 218/2003 Sb.

²²⁰ Šámal, P., Váňková, H., aj.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, komentář, C.H. Beck, Praha, 2004, str. 598

výchovného opatření v souvislosti se schválením narovnání či s odstoupením od trestního stíhání, pak může být uloženo maximálně na dobu tři let.

6.4.1. Podmíněné zastavení trestního stíhání

Tento institut byl do trestního řádu zaveden novelou z roku 1993. Podmíněné zastavení trestního stíhání lze uplatnit pokud jde o řízení o provinění, na které TZ stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let, obviněný mladistvý se k činu doznal, nahradil škodu, pokud byla činem způsobena nebo s poškozeným uzavřel o její náhradě dohodu nebo učinil jiná potřebná opatření k náhradě škody, projevil souhlas s takovým vyřízením spáchaného provinění a vzhledem k jeho osobě, s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a k okolnostem případu, lze důvodně takové rozhodnutí považovat za dostačující.²²¹ Podmíněně zastavit trestní stíhání lze i v řízení o trestném činu, kterým nebyla způsobena škoda. V rozhodnutí o podmíněném zastavení trestního stíhání se stanoví zkušební doba na 6 měsíců až dva roky.²²²

6.4.2. Narovnání

Institut narovnání byl do trestního řádu zaveden novelou z roku 1995. Podstatou narovnání je urovnání všech vztahů dotčených spáchaným proviněním. Narovnání lze uplatnit pokud jde o řízení o provinění, na které trestní zákon stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje pět let, obviněný mladistvý prohlásí, že spáchal skutek, pro který je stíhán, nahradil škodu, pokud byla činem způsobena nebo učinil jiná potřebná opatření k náhradě škody, složí na účet peněžní částku určenou konkrétnímu adresátovi k obecně prospěšným účelům²²³ a takové plnění není zřejmě nepřiměřené závažnosti činu, mladistvý a poškozený uzavřou dohodu o narovnání a souhlasí s rozhodnutím o schválení narovnání a takový způsob

²²¹ Šámal, P., Váilková, H., aj.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, komentář, C. H. Beck, Praha, 2004, str. 604

²²² Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní, 5. aktualizované vydání, Linde Praha, Praha, 2007, str. 658.

²²³ S účinností od 1.1.1998 bylo do TŘ zákonem č. 209/1997 Sb., o poskytnutí peněžité pomoci obětem trestné činnosti a o změně a doplnění některých zákonů, doplněno ustanovení § 312 odst. 2 TŘ, podle něhož z peněžní částky k obecně prospěšným účelům musí obviněný určit nejméně 50% státní na peněžitou pomoc obětem trestné činnosti, poskytovanou podle zvláštního zákona č. 209/1997 Sb.

vyřízení spáchaného provinění vzhledem k jeho osobě, s přihlédnutím k jeho dosavadnímu životu a k okolnostem případu, lze důvodně považovat za dostačující.²²⁴ Narovnání je možné pouze mezi obviněným a poškozeným ve smyslu § 43 odst. 1 TŘ a nikoliv mezi obviněným a tím, na koho pouze přešel nárok na náhradu škody.²²⁵

6.4.3. Odstoupení od trestního stíhání

ZSM. v rámci snahy o posílení výchovného vlivu řízení na osobu mladistvého a rozšíření alternativních postupů, uplatňovaných vůči mladistvým, zavedl nový druh odklonu označovaný jako odstoupení od trestního stíhání, který je určen speciálně pro mladistvé obviněné.

Tento institut spočívá v tom, že za splnění zákonem stanovených podmínek může v přípravném řízení státní zástupce a v řízení před soudem soud mládeže odstoupit od trestního stíhání mladistvého a současně zastavit trestní stíhání z důvodu neexistence veřejného zájmu na dalším stíhání mladistvého. Tento odklon se v některých směrech liší od odklonů upravených v trestním řádu. Významným rozdílem je důsledek pro obviněného. Odstoupení od trestního stíhání totiž postrádá určité sankční prvky, které jsou spojeny s podmíněným zastavením trestního stíhání (sledování obviněného v průběhu zkušební doby) a s narovnáním (zaplacení peněžité částky k obecně prospěšným účelům). Tím se odstoupení od trestního stíhání svou podstatou dostává na hranici mezi odklonem a fakultativním zastavením trestního stíhání.²²⁶ Odstoupení od trestního stíhání je tedy nejmírnějším typem odklonu. ZSM vyžaduje splnění pěti základních podmínek pro rozhodnutí o odstoupení od trestního stíhání:

1) Jde o provinění, na které TZ stanoví trest odnětí svobody, jehož horní hranice nepřevyšuje tři léta.

2) Neexistuje žádný veřejný zájem na dalším stíhání mladistvého. Touto podmínkou se odstoupení od trestního stíhání fakticky neliší od

²²⁴ Srov. ustanovení § 309 TŘ.

²²⁵ Jelínek, J. a kol.: Trestní právo procesní, 5. aktualizované vydání, Linde Praha, Praha, 2007, str. 661

²²⁶ Ščerba, F.: K právní úpravě odklonů uplatňovaných v řízení proti mladistvým, Trestní právo, 2005, č. 5, str. 19

ostatních odklonů. Odklony jsou totiž charakteristické právě neexistencí veřejného zájmu na dalším pokračování stíhání, zakončeného až rozsudkem či jiným meritorním rozhodnutím.²²⁷

3) Orgán rozhodující o odstoupení od trestního stíhání přihlíží k nebezpečnosti provinění pro společnost a k osobě mladistvého.

4) Trestní stíhání není účelné.

5) Potrestání není nutné k odvrácení mladistvého od páchaní dalších provinění.

Ustanovení § 70 odst. 3 ZSM pak uvádí další fakultativní podmínky, jejichž naplnění může být jedním z faktorů odůvodňujících závěr, že byly splněny výše uvedené obligatorní podmínky pro odstoupení od trestního stíhání. Takto lze odstoupit od trestního stíhání zejména tehdy, když mladistvý úspěšně vykonal vhodný probační program. Problémem v praxi je skutečnost, že vykonání probačního programu trvá nějaký čas, a proto i kdyby jej mladistvý započal vykonávat teoreticky hned na počátku trestního řízení, v době jeho ukončení bude řízení proti němu většinou již v pokročilejší fázi. Jde tedy o podmínku, která může výrazně omezovat výhodu odklonů v trestním řízení, spočívající v rychlém vyřízení věci.²²⁸ Druhou fakultativní podmínkou je, aby byla úplně či alespoň částečně nahrazena škoda způsobená proviněním a poškozený s takovým odškodněním souhlasil. V tomto případě však z díkce zákona nevyplývá nutnost, aby škodu nahradil sám mladistvý. Tato úprava je tedy značně rozdílná oproti podmíněnému zastavení trestního stíhání a narovnání, u nichž trestní řád svou formulací výslovně vyžaduje, aby škodu nahradil obviněný.²²⁹ Tato formulace je však vhodná právě vzhledem ke skutečnosti, že odstoupení od trestního stíhání je institut určený pouze pro řízení proti mladistvým, kteří často nebudou disponovat vlastními peněžními prostředky a byli by tedy v tomto směru znevýhodněni oproti dospělým obviněným.²³⁰ Třetí alternativou při které lze podle § 70 odst. 3 ZSM odstoupit od trestního stíhání je situace, kdy již bylo mladistvému vysloveno

²²⁷ Ščerba, F.: K právní úpravě odklonů uplatňovaných v řízení proti mladistvým, *Trestní právo*, 2005, č. 5, str. 19

²²⁸ Ščerba, F.: K právní úpravě odklonů uplatňovaných v řízení proti mladistvým, *Trestní právo*, 2005, č. 5, str. 21

²²⁹ Slov. ust. § 307 odst. 1 písm. b), § 309 odst. 1 písm. b).

²³⁰ Ščerba, F.: K právní úpravě odklonů uplatňovaných v řízení proti mladistvým, *Trestní právo*, 2005, č. 5, str. 21

napomenutí s výstrahou a takové řešení lze považovat z hlediska účelu řízení za dostatečné.²³¹

Usnesení o odstoupení od trestního stíhání může být učiněno již v průběhu přípravného řízení, dále pak při předběžném projednání obžaloby, resp. po přezkoumání obžaloby samosoudcem, v hlavním líčení a rovněž mimo hlavní líčení. Podobně jako podmíněné zastavení trestního stíhání a narovnání, ze stejných důvodů nepřichází v úvahu odstoupení od trestního stíhání v rámci odvolacího řízení.

Odstoupení od trestního stíhání mladistvého není na rozdíl od odklonů, upravených trestním řádem, podmíněno souhlasem obviněného. Toto však neznamená, že by bylo možné tento typ odklonu uplatňovat i proti vůli mladistvého. Pokud totiž mladistvý do tří dnů ode dne, kdy mu bylo usnesení o odstoupení od trestního stíhání oznámeno, prohlásí, že trvá na projednání věci, v trestním stíhání se pokračuje. O tom je třeba mladistvého poučit.²³² V praxi se z touto možností setkáváme zejména v případech, kdy je mladistvý přesvědčen o své nevině, pak tedy bude pro něj projednání věci příznivější, než napadnutí usnesení o odstoupení od trestního stíhání stížností, protože orgány činné v trestním řízení budou muset v dalším stíhání pokračovat automaticky, z úřední povinnosti. V takovéto situaci tedy bude probíhat trestní stíhání standardním způsobem, a to až do okamžiku vynesení rozsudku.

Jak již jsem zmínila výše, mladistvý má možnost proti usnesení o odstoupení od trestního stíhání podat stížnost. Pokud bylo toto rozhodnutí učiněno v řízení před soudem, může podat stížnost také státní zástupce. Ve prospěch mladistvého pak může stížností usnesení napadnout také OSPOD, příbuzný v pokolení přímém, jeho sourozenec, osvojitel, manžel a druh. Dále pak mohou stížnost podat osoby, kterých se usnesení o odstoupení od trestního stíhání přímo dotýká (např. škola či výchovné zařízení). Stížnost má vždy odkladný účinek.

²³¹ Napomenutí s výstrahou je jeden z typů výchovných opatření (§ 20 ZSM) a spočívá v tom, že soud pro mládež anebo v přípravném řízení státní zástupce mladistvému v přítomnosti jeho zákonného zástupce důrazně vytýká protiprávnost jeho činu a upozorní ho na konkrétní důsledky, jež mu podle zákona hrozí v případě, že by v budoucnu páchal další trestnou činnost. Je-li to účelné a vhodné, může soud pro mládež, resp. v přípravném řízení státní zástupce, za podmínek § 20 odst. 2 ZSM současně přenechat postižení mladistvého jeho zákonnému zástupci, škole, v níž je mladistvý žákem, nebo výchovnému zařízení, v níž žije.

²³² Srov. ustanovení § 70 odst. 5 zák. č. 218/2003 Sb.

7. Závěr a úvahy de lege ferenda

Domnívám se, že ZSM výrazně přispěl k řešení závažného celospolečenského problému, kterým kriminalita mládeže nepochybně je. Tento zákon nabyl účinnosti dne 1.1.2004. Za tuto dobu se v praxi ukázaly některé problémy, které tento nový kodex přinesl, zároveň ale mnohé, delší dobu přetrvávající, problémy odstranil.

Za největší problém v současné době pokládám stále nedostatečné materiální a personální zabezpečení prosazování zákona o soudnictví ve věcech mládeže v praxi. Ač si velice vážím práce probačních úředníků, musím konstatovat, že je jich stále tak málo a bez dostatečného vybavení, že to na některých místech republiky vyvolává situaci, že uložení dohledu probačního úředníka soudem pro mládež je pouze formálním rozhodnutím bez možnosti reálné kontroly v místě bydliště, ve škole či v zaměstnání delikventa a vše se pak redukuje pouze na „papírový“ proces formou vyžádání zpráv a předvolávání delikventů na schůzky s probačním úředníkem. Žádoucí by přitom bylo navštěvovat i rodiny dětí, to ovšem není možné, protože probační úředníci povětšinou nedisponují dopravními prostředky. Domnívám se tedy, že je žádoucí personálně a materiálně posílit všechny složky justice, které se zabývají kriminalitou mládeže, především však Probační a mediační službu ČR.

Rovněž je stále problematické ukládání probačních programů, což pokládám za velký nedostatek, jelikož jsou to právě probační programy, které umožňují reagovat na velice široký okruh příčin trestné činnosti mladistvých a motivovat mladistvé k žádoucím změnám v jejich chování a předcházet recidivě jejich trestné činnosti. Těchto programů je stále málo, zejména pak v některých lokalitách republiky a dojíždění pro mladistvé je rovněž velmi problematické. Zároveň je pak problém, že pokud už vhodný probační program pro určitého mladistvého v dané lokalitě existuje, nemusí se sejít potřebný počet mladistvých, aby mohl probíhat, nebo jich je naopak nadbytek a tak není možné již mladistvého do tohoto programu zařadit.

Rovněž stále postrádáme tzv. rekvalifikační programy, kde by se mohl mladistvý učit vařit, plést apod.

Zároveň ale musím uvést, že situace se stále zlepšuje, neboť stoupa počet akreditovaných programů a v praxi jsou pak pilotovány a postupně rozšiřovány nové typy probačních programů. Výborné zkušenosti se projevily u probačních programů Mentor, Právo pro každý den, Restart.

Pozitivum je možné spatřovat také u rozvíjejících se multidisciplinárních týmů, které mají za úkol monitorovat stávající praxi, shromažďovat relevantní informace a data o kriminalitě mládeže v dané lokalitě. Dále vyhodnocují data, stanovují strategie a způsoby práce vedoucí ke snížení kriminality mládeže, poskytují informace a poradenství odborné a laické veřejnosti a koordinují součinnost participujících subjektů.

S výše uvedeným souvisí i otázka ukládání výchovných omezení, neboť u většiny těchto opatření prakticky neexistuje systém jejich kontroly a spoléhá se na náhodné kontroly ze strany policie. Jelikož v mnoha případech nelze předpokládat, že mladiství je budou sami dodržovat, bylo by vhodné v budoucnu se zaměřit i na následnou kontrolu života mladistvých odsouzených. K tomu by bylo nepochybně účelné využít rovněž probační úředníky, ale jak jsem již uvedla shora, je jich stále málo. V praxi jsem se rovněž setkala s názorem, že by bylo vhodné počet opatření ještě rozšířit, a to o opatření „uvedení do původního stavu“, které by bylo praktické zejména v případě provinění poškozování cizí věci (včetně tzv. sprejerství). Toto je, dle mého názoru, možné i za současné právní úpravy, neboť výčet výchovných povinností a omezení je pouze demonstrativní. Problém bych viděla opět při zpětné kontrole tohoto opatření, které souvisí opět s nedostatečně personálně vybavenou probační a mediační službou.

Závažným nedostatkem právní úpravy obsažené v ZSM je absence oprávnění poškozeného podat stížnost proti usnesení o odstoupení od trestního stíhání v přípravném řízení. Poškozený totiž může na základě ustanovení § 62 odst. 3 ZSM podat stížnost proti usnesení o odstoupení od trestního stíhání, pokud bylo učiněno po předběžném projednání obžaloby (po přezkoumání obžaloby samosoudcem), v hlavním líčení nebo mimo hlavní líčení, ale tuto možnost nemá, bylo-li od trestního stíhání odstoupeno již v přípravném řízení. Toto výrazně oslabuje pozici poškozeného v porovnání s jinými druhy odklonu a je to v rozporu se zásadou uspokojení zájmů poškozeného obsažené v ustanovení § 3 odst. 7 ZSM.

Dalším problémem je dosud nejasná otázka uložení ochranného léčení mladistvému, který nedosáhl potřebné rozumové a mravní vyspělosti. Dospělému nepřičetnému pachateli ve smyslu ustanovení § 12 TZ, který je tedy trestně neodpovědný, lze uložit ochranné léčení podle § 72 odst. 2 TZ. Dle uvedeného ustanovení lze ochranné léčení uložit pachateli, který není pro nepřičetnost trestně odpovědný a jehož pobyt na svobodě je pro společnost nebezpečný. Jak již bylo shora několikrát zmiňováno dle ustanovení § 5 odst. 1 ZSM mladistvý není za trestný čin trestně odpovědný, pokud v době spáchání činu nedosáhl potřebné rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat nebezpečnost činu pro společnost nebo ovládat své jednání. Dle navazujícího odstavce § 5 ZSM dopustí –li se mladistvý uvedený v odst. 1 činu jinak trestného, nebo není –li z jiných zákonných důvodů trestně odpovědný, lze vůči němu obdobně použít postupů a opatření uplatňovaných podle ZSM u dětí mladších patnácti let, jimiž dle ustanovení § 93 ZSM jsou: dohled probačního úředníka, zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče, ochranná výchova. Z uvedeného tedy vyplývá, že mezi těmito opatřeními ochranné léčení není a tudíž ani nelze uložit mladistvému, který nedosáhl potřebné rozumové a mravní vyspělosti. S ohledem na zásadu speciality zákona o soudnictví ve věcech mládeže k trestnímu zákonu, nelze ochranné léčení nepřičetnému mladistvému uložit. Důležité je rovněž upozornit na skutečnost, že žádné ze shora jmenovaných opatření, ve smyslu ustanovení § 93 odst. 1 ZSM, nelze považovat za ochranné léčení, neboť toto má zcela jiný účel.²³³

Ke konci této práce bych se také ráda zmínila o návrhu nového trestního zákoníku, který by přinesl i změny do zákona o soudnictví ve věcech mládeže. V době sepsání této práce projednávají nový trestní zákoník legislativní orgány vlády.

Přijetím nového trestního zákoníku, kde se v systému sankcí předpokládá začlenění i dalšího, v ČR dosud nepoužívaného trestu „domácí vězení“, a to včetně možnosti elektronického sledování, by mohla být vyřešena zpětná kontrola uložených opatření. Trest domácí vězení by bylo

²³³ Jelínek, J.: K trestní odpovědnosti mladistvého (Několik poznámek k ustanovení § 5 zákona o soudnictví ve věcech mládeže), Praha, 2005, č. 2.

možno po novelizaci zákona č. 218/2003 Sb. uložit i mladistvému, který by byl jako alternativní trest ukládán a vykonáván podle obecné úpravy obsažené v trestním zákoníku a v trestním řádu. Kontrolu tohoto trestu by zajišťovala buď Probační a mediační služba nebo by bylo zavedeno elektronické sledování za použití tzv. náramků. Dle důvodové zprávy k novému trestnímu zákoníku si zavedení elektronického dohledu (tzv. náramků) pro cca 700 osob vyžádá na základě zahraničních poznatků v prvním roce pořízení částku 559 mil. Kč. Při počtu 700 sledovaných osob by pak roční náklady činily přibližně 50 mil Kč. Podle výroční zprávy GRVS za rok 2006 činí denní průměrné náklady na jednoho odsouzeného ve výkonu trestu odnětí svobody 872 Kč, (tedy roční náklady ve výši 318 280 Kč). Náklady na kontrolu jednoho odsouzeného k trestu domácího vězení v systému elektronického dohledu představují přibližně 71429 Kč. Tato částka představuje více než 3/4 úsporu oproti ročnímu nákladu na odsouzeného ve výkonu trestu odnětí svobody.²³⁴

Nový trestní zákoník by ovšem přinesl ještě další změny v zákoně o soudnictví ve věcech mládeže, především tedy v současné době hojně diskutované snížení trestní odpovědnosti z patnácti na čtrnáct let věku. Dále pak předpokládá nahradit pojem společenské nebezpečnosti činu pojmem protiprávnost činu, což bezpochyby souvisí s přechodem z materiálního na formální pojetí provinění, tzn. orgány činné v trestním řízení upouštějí od zkoumání společenské nebezpečnosti trestného činu. Zákoník ale zachovává materiální východisko při určení, co má být trestným činem a co nikoliv. S přechodem z materiálního pojetí na formální pojetí trestného činu je spojeno i zpřísnění skutkových podstat těchto trestných činů. Z porovnání stávající a navrhované právní úpravy je patrné, že došlo nejen k zpřísnění skutkových podstat, ale rovněž k nárůstu počtu trestných činů, přičemž část z nich byla vytvořena rozdělením dřívějších skutkových podstat na dva samostatné trestné činy.

Závěrem mohu říci, že jsem se ve své rigorózní práci věnovala problematice mladistvých delikventů, tedy těm, kteří v době spáchání dovršili patnáctý rok věku a nepřekročili osmnáctý rok věku. Podrobně jsem rozebrala jejich trestní odpovědnost a také jednotlivé druhy opatření, kterými je možno

²³⁴ Publikováno na
<http://portal.justice.cz/ms/ms.aspx?o=23&j=33&h=1&q=trestni%u00ed+z%u00e1kon%u00edk.&page=2&d=1605>
15

reagovat na spáchané provinění. Na tomto místě bych však chtěla ještě zmínit, že ani ten nejpropracovanější systém justice nad mládeží na světě nemůže nahradit sociální prostředí, ve kterém mladistvý žije, bydlí, pracuje a komunikuje. Je to rodina, která je považovaná za hlavního činitele, který ovlivňuje kriminální jednání mladistvých, neboť právě tam si mladistvý utváří svůj základ hodnotového systému. Proto se domnívám, že by bylo do budoucna vhodné zaměřit pozornost nejen na propracovaný systém justice nad mládeží, ale soustředit se také na rodiny, ve kterých dnes mladiství vyrůstají, na školy, kde tito tráví většinu svého času a především pak řešit drogovou problematiku, která se stává celospolečenským problémem.

Literatura:

- 1) Asguith,S.: Children and Justice, Edinburg, University Press, 1983
- 2) Cisařová,D.: Několik poznámek k zákonu č. 218/2003. (Zákon o soudnictví ve věcech mládeže), Buletin advokacie, 2004, č. 6, str. 35-38.
- 3) Crha, L.: Tři poznámky k zákonu č. 218/2003 Sb. (Zákon o soudnictví ve věcech mládeže), Státní zastupitelství, 2004, č. 2-3, str. 7-9.
- 4) Doubravová,D.:“Učební program - mladistvý“, Učební programy - moderní metoda slibující úspěch při snižování recidivy,SPJ,2005.
- 5) Fenyk,J.: Několik úvah o právní povaze odstoupení od trestního stíhání podle § 70 zákona č. 218/2003 Sb., Státní zastupitelství, 2004, č. 2-3, str. 2-6.
- 6) Hulmáková,J: Nad slovenským trestním právem mládeže. Trestněprávní revue, 2007, č.4., str. 93-99.
- 7) Hrušáková, M: Ochrana soukromí mladistvých a dětí v řízení dle zákona o soudnictví ve věcech mládeže a publikace obrazových snímků, Trestněprávní revue, 2006, č.6.
- 8) Inciardi, J.A. Trestní spravedlnost, Praha: Victoria publishing, 1994.
- 9) Jelínek,J.:Kriminalistika, č.3-4.
- 10) Jelínek,J.: K trestní odpovědnosti mladistvých (Několik poznámek k ustanovení § 5 zákona o soudnictví ve věcech mládeže). Kriminalistika,2005,č.2.
- 11) Jelínek,J.: Soudnictví ve věcech mládeže a změny v trestním řízení. Praha, Buletin advokacie, č. 11-12, str. 34-54.
- 12) Jelínek, J., Melicharová, D.,: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, Linde Praha, a.s. Praha 2004.
- 13) Jelínek,J.: Trestní právo procesní, 5.vydání, Linde, Praha,2007.
- 14) Kacařková,M.: Věrohodnost výpovědí nedospělých a mladistvých osob v trestním řízení, Trestní právo, 2002, č.10, str. 20-24.
- 15) Kovářová,D.: Obhájce mladistvého, opatrovník dítěte (podruhé nad zákonem č. 218/2003 Sb.), Buletin advokacie, 2004,č.10, str. 39-42.

- 16) Lortie,S.,Polanski,M.,Sotolář,A.,Válková,H.: Soudnictví pro mladistvé v Kanadě a ČR, Institut MS ČR pro další vzdělávání soudců a státních zástupců a MS Kanady, Praha,2000, 319 stran.
- 17) Marešová, A.: Kriminalita mládeže, Trestní právo. 2005. č. 4. str. 14-20.
- 18) Marešová,H.: Trendy kriminality mládeže, Trestní právo 9/1999, str. 18-20 a trestní právo 11/1999, str. 16 -21.
- 19) May,J.: Justice, Welfare and juvenile delinquents, Fabian Tract. 1983.
- 20) Madliak,J., Drozdík,P.: Trestnoprávne postavenie mladistvých podľa nových trestných kódexov, Buletin advokacie, 2003, č.3.
- 21) Matoušek,O., Kroftová,A.: Mládež a delikvence, Praha, Portál, 1998.
- 22) Miříčka,A.,Schulz,O.:O trestním soudnictví nad mládeží, Československý kompus, Praha, 1932, 309 stran.
- 23) Osmančík,O.: Trestní soudnictví nad mládeží v USA a naše rekonstrukce, Právní praxe, časopis české justice 3/1998, str. 130-145.
- 24) Osmančík,O.: K některým kriminologickým a hmotněprávním aspektům zákona o soudnictví ve věcech mládeže, Buletin advokacie, 2004,č.1, str. 27-35.
- 25) Pokrupová,A, Středisko PMS Havířov: Zpráva ze zahraniční cesty, Velká Británie – Londýn, Transition Facility – Parole.
- 26) Rozum,J.: Právní úprava trestního soudnictví nad mládeží v Československu z roku 1931, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha 1996, 53 stran.
- 27) Říha,J.: Ještě k nepřičetnosti podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže (zejména ke vztahu § 5 odst. 1,2 ZSM a § 12 TrZ), Trestněprávní revue, 2006, č. 10, str. 293-299.
- 28) Schelleová a kol.: Právní postavení mladistvých, Eurolex Bohemia, Praha, 2004.
- 29) Schelle,K.: Trestní právo – současnost a perspektivy: Sborník z vědecké konference uspořádané vysokou školou Karla Engliše v Brně dne 30.ledna, Linie, Brno, 2002.

- 30) Schelle, K., Větrovec, V a kol.: Státní zastupitelství. historie a současnost a perspektivy, Eurolex Bohemia, Praha, 2002.
- 31) Sotolář, A.: Programy probačního typu ve smyslu zákona o soudnictví ve věcech mládeže, *Trestněprávní revue*, 2006, č. 7.
- 32) Sotolář, A.: K probačnímu dohledu nad mladistvými a dětmi mladšími patnácti let, *Trestněprávní revue*, 2004, č. 12, str. 356-357.
- 33) Sotolář, A.: K možnosti přenechání mladistvého zákonným zástupcům, škole a výchovným zařízením, *Trestněprávní revue*, 2004, č. 11.
- 34) Sotolář, A.: K uplatnění výchovných opatření vůči mladistvým v průběhu trestního řízení a v rámci odklonů od standardního trestního řízení, *Trestněprávní revue*, 2004, č. 9, str. 276-279.
- 35) Sotolář, A.: K zániku trestnosti činu spáchaného mladistvým podle § 7 zákona o soudnictví ve věcech mládeže a k jeho procesním důsledkům, *Trestněprávní revue*, 2004, č. 5, str. 156-158.
- 36) Sotolář, A., Augustinová, P.: K trestní odpovědnosti mladistvých a možnostem reakce na činy jinak trestné spáchané trestně neodpovědnými mladistvými, *Trestněprávní revue*, 2007, č. 7, str. 196-2001.
- 37) Sotolář, A., Válková, H., Voňková, J.: Ohrožené děti a mladiství v současné a budoucí české právní úpravě, *Právní rozhledy* 12/1998, str. 602-608.
- 38) Suchý, O.: Rakouský spolkový zákon o soudnictví v trestních věcech mládeže, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha, 1995, 43 stran.
- 39) Šámal, P.: K soudnictví ve věcech mládeže, *Trestněprávní revue* 9/2003.
- 40) Šámal, P.: K podmíněné či relativní odpovědnosti mladistvého, *Právní rozhledy*, 2004, č. 2, str. 47-52.
- 41) Šámal, P., Kůrková, V., Šámalová, M., Bláha, J.: K možnosti ukládat ochranná opatření nepřičetnému mladistvému podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže, *Trestněprávní revue*, 2007, č. 6, str. 162-170.

- 42) Šámal, P., Válková, H., Sotolář, A., Hrušková, M.: Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, Komentář, C.H. Beck, Praha, 2004.
- 43) Ščerba, F.: Výchovná opatření dle návrhu zákona o soudnictví ve věcech mládeže, Trestní právo, 2003, č. 6., str. 8-14.
- 44) Ščerba, F.: K právní úpravě odklonů uplatňovaných v řízení proti mladistvým, Trestní právo, 2005, č. 5, str. 16-24.
- 45) Šoukal, J., Drápal, D., Lukovský, Z., Řízení a rozhodování v trestních věcech mladistvých, IFEC, Praha 2000.
- 46) Štern, P.: Vyjádření k analýze útěků dětí a mladistvých ze zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy, dopis adresovaný odboru legislativy, Ministerstva spravedlnosti ČR, 2004.
- 47) Válková, H., Dünkel, F.: Trestní zákonodárství nad mládeží v historické a srovnávací perspektivě, Praha-Friebund, 1991-1992.
- 48) Válková, H., Sotolář, A.: Čin jinak trestný a možné reakce na něj v systému soudnictví ve věcech mládeže, Trestněprávní revue, 2004, č. 7, str. 197-203.
- 49) Válková, H.: K 60. výročí čs. Zákona o trestním soudnictví nad mládeží a potřebným změnám, Právo a zákonnost 6/1991, str. 358-363.
- 50) Válková, H.: Mezinárodní zásady prosazování v oblasti trestního soudnictví nad mládeží, právní rozhledy 6/1995, str. 261-264.
- 51) Válková, H.: Ochrana soukromí a osobnosti mladistvého versus právo na informace, svoboda projevu a zásada veřejnosti, Trestněprávní revue, 2006, č. 4.
- 52) Válková, H.: Trestní postih mladistvých v ČR ve srovnání s mezinárodními trendy, Právní rozhledy 12/1995, str. 477-481.
- 53) Válková, H.: Soudnictví nad mládeží ve Velké Británii, Právní praxe, časopis české justice 7-8/1997, str. 503-508.
- 54) Válková, H.: Proč byla reforma trestního soudnictví ve věcech mládeže odložena a jaké byly její cíle?, Trestní revue č. 5/2002.
- 55) Vito, G. F., Wilson, D. G.: The American juvenile justice system, Sage publication, 1985.

- 56) Zborník, F., Kotulan, P., Rozum, J.: Trestní soudnictví nad mladistvými v ČR a v zahraničí, Institut pro kriminologii a sociální prevenci, Praha, 1996.
- 57) Zedulová, J.: Řízení trestních věcí mladistvých ve znění zákona č. 218/2003 Sb., Státní zastupitelství, 2003, str. 2-7.
- 58) Zedulová, J., Růžička, M.: Aktuální problémy zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, Státní zastupitelství, 2005, č. 9, str. 14-20.
- 59) Zoubková, I.: Kontrola kriminality mládeže, vydavatel Aleš Čeněk. Dobrá Voda, 2002.

Zákony a důvodové zprávy:

- a) zákon č. 218/2003 Sb.
- b) zákon č. 140/1961 Sb.
- c) zákon č. 141/1961 Sb.
- d) zákon č. 293/1993 Sb.
- e) Důvodová zpráva k zákonu č. 218/2003 Sb.
- f) Důvodová zpráva k zákonu č. 253/2006 Sb.

<http://www.cbc.ca/news/background/crime/ycja.html>

<http://www.best.spi.cz>

Příloha:

Seznam akreditovaných probačních programů ve smyslu zákona č.
218/2003 Sb.

Seznam akreditovaných probačních programů ve smyslu zákona č. 218/2003 Sb.

Pořad. č.	Název probačního programu	Místní příslušné středisko PMS spolupracující s úřadem	Poskytovatel	Adresa poskytovatele	Základní charakteristika programu	Časová dotace programu
1	PSYCHOSOCIÁLNÍCH DOVEDNOSTÍ - PROBAČNÍ A RESOCIALIZAČNÍ PROGRAM	Opava	Pomádky pro rodinu, manželství a mezilidské vztahy - příspěvková organizace	Týřkova 29 682 01 www.nauvedeny	Program se zaměřuje na procvičení interpersonální péče, komunikaci, sebepoznání a schopnost sebepřehledu, zvládnutí záživových situací. Řešení vztahů v rodině.	Podrobně nauvedeno, program je sítě rozdělen do 9 tematických celků
2	Probační a resocializační program pro mladistvé "KROK ZA KROKEM"	Opava	Armáda Spásy	AS - Azylový dům Samaritán, Opava, Nákladní 24, 746 01 www.armadaspasy.cz	Cílem psychoterapie zaměřené na posilování motivace a změnu postoje je hodnota, posiluje rozhodování klienta a zlepšuje sebevědomí. Zaměřuje se na změnu kognitivního stylu myšlení. Téma programu: mapování rizik a potřeb klienta, bilance dovedností žvota, postoj k trestnému činu a vlně, řešení následků trestného činu a postoj k poskytnutým, řešení rizikových situací.	Časová dotace není třeba specifikována, délka programu vychází z potřeb klienta a z individuálních plánů, struktura programu je rozdělena do 5 celků.
3	PSYCHOSOCIÁLNÍ VÝCVIK	Jihlava	Pedagogicko-psychologická poradna - příspěvková organizace	Jihlava Legionářů 6, 595 www.nauvedeny	Program je zaměřen na řešení obtíží a podporu vytvoření lepšího sociálního návyku, cílem je získání náhledu na vlastní jednání. Jedná se o skupinovou formu práce (max. 12 osob). Téma programu: vztah ke světu a společnosti, hodnoty, pojetí a jacta, moje rodina, můj životní příběh, jak se vidím, moje plány.	Program tvoří 15 setkání, frekvence: 1x za 14 dní po 1. hod.
4	PŘÁVO PRO KAŽDÉHO	Mělník	Občanská sdružení LEPSÍ ŽIVOT	Mělník Bazurova 715, 278 01 www.nauvedeny	Posílání právního vědomí a uvědomění si osobní odpovědnosti za protiprávní jednání, rozvoj sociálních dovedností a kompetencí pro zvládnutí proces resocializace (teorii budou proškoleni o.p.s. Partneři Czech - autorem programu "Právo pro každý den"). Téma lekcí jsou z oblasti pracovního, rodinného, občanského a trestního práva.	Program tvoří celkem 8 lekcí v délce 2,5 hod., program probíhá během 4-5 měsíců.
5	ŠANCE S NADĚJÍ	Třebíč	Zařízení sociálně výchovné činnosti organizační složka města Třebíč	Třebíč Karlovo náměstí 104/55, 674 01 www.trebic.cz	Program poskytuje sociálně výchovnou činnost, rozvíjí sociální dovednosti a nabízí alternativní možnosti využití volného času. Nabízí škálu služeb - klubové schůzky (fototerapie, muzikoterapie, sociálně výchovná činnost), individuální práci s klientem, víkendové pobývky (zážitková pedagogika spojená s pobývkou v přírodě)	Klubové schůzky probíhají 2x týdně po 2-3 hod., víkendové pobývky po 2-3 dnech. Přesná délka programu je stanovena na základě individuálních potřeb klienta.
6	DENNÍ CENTRUM	Domálice	Diecézní charita Píseň - ústečské zařízení církevní katechetické, Poradna pro občany při farní charitě	Diecézní charita Píseň 5. května 8, 301 www.charita.cz/pizen	Program nabízí individuální a skupinovou formu práce, další informace k programu nalezou uvedeny.	Program nabízí individuální a skupinovou formu práce, další informace k programu nalezou uvedeny.
7	SLON	Chomutov	Občanská sdružení NA LOUCE	Chomutov Přemyslova 5394, 430 01 www.sweb.cz/na-louce	Program interaktivní formou rozvíjí komunikaci a sociální dovednosti, rozšiřuje právní vědomí (trestní, rodinné, občanské, pracovní právo), prosadit vlivem výchovného působení nabízí zabezpečení prostředí za současně vzdělávání a návky modelových situací.	Program je rozdělen do 20 bloků, skupinová sezení probíhají 1x týdně po 90 minutách (15 - 17,30 hod.). Skupinová forma práce je doplněna podle potřeby individuálními sezeními.
8	"REPP" - RESOCIALIZAČNÍ A PROBAČNÍ PROGRAM	Cheb	Občanské sdružení KRÁSKO	Horní Slavkov Krásko 2 357 31 www.nauvedeny	Program poskytuje psychologické a sociální právní poradenství v kombinaci s možností vykonání společenských prací (pomocná a úklidová práce) za doplnění programu možnými víkendovými pobývkami (sebeobrázková pedagogika).	Skupinová forma práce (max. 10 osob), program je rozdělen do 3 etap: 1. etapa - poradenství, 2. etapa - efektivní trávení volného času (sportovní, kulturní možnosti), 3. etapa - týdenní pobývky v přírodě.

Seznam akreditovaných probácních programů ve smyslu zákona č. 218/2003 Sb.

9	PROVINĚNÍ	Praha, Beroun, Kladno	Občanské sdružení STREP - Centrum pro samoci rodiny	Praha 3 Buková 2540Z4, 130 00 www.strep.cz	Program je specificky zacilen na práci s divky - matkami (nebo lehkovrnní divkami) ve věku 15 - 25 let a je zaměřen na podporu jejich rodičovského chování, posílení odpovědnosti za sebe a za dítě, a na prevenci dalšího nechtěného. Klíčové tématy programu: motivace a pozitivní změna chování, rodičovské dovednosti práce o zdraví a o dítě, komunikační dovednosti zaměřené na komunikaci matka - dítě, posílení odpovědnosti za svůj život, vedení domácnosti, podpora pozitivních sociálních vztahů.	Program je rozložen do 20 setkání po 1,5 hod. cca 2 x měsíčně. Program využívá individuální formu práce v domácnosti probácní klientek. Cílové dátky programu vychází z individuálních potřeb klientů, individuální kontakt lze doplnit skupinovou formou práce.
10	PROBÁCNÍ SKUPINA	Kladno	Středisko výchovné péče Sluny - příspěvková organizace	Diagnostický ústav Dobřehovice, Pražská 151 www.neuverdeny	Program nabízí klientům pomoc zvládat závažné situace sociálně přijatelným způsobem. Využívá křesťanské skupinové formy práce, sociální terapeutické ústní, nácvik modelových situací, používá sebestaršání klienta formou vedení deníku. Téma programu: Kdo jsem, já a pravdě, vlastní pocity, krizové situace, záruky životní sty, vztah k autoritám, partnerské vztahy, má přítel, vztah k drogám.	Cíle programu jsou stanoveny během prvních 3 setkání a to na základě individuálních potřeb klientů. Cílové dátky programu mají stanovené. Délka jednoho skupinového setkání je 90 min.
11	PROBÁCNĚ RESOCIALIZAČNÍ PROGRAM	Havlíčkův Brod	Občanské sdružení pro péči o duševně nemocné FOKUS Vysočina	Havlíčkův Brod Rozkošská 2331, 590 01 Pracoviště: Kontaktní centrum pro pomoc v problému s drogami, ul. 5 května 356, Havlíčkův Brod www.fokusvysočina.cz	Program je zaměřen na změnu životního postojů klienta, na rozvoj pozitivních vzorců chování, pomoc při začlenění do vzdělávacího procesu, rozvoj a nácvik pracovních návyků. Program zahrnuje poradenství, poskytování informací, individuální konzultace, skupinové formy práce.	Délka programu je 6 měsíců, strukturu tvoří: 48 hod individuální práce (2 hod. týdně), 24 hodin skupinové práce, (4 hod. měsíčně), 24 hod. školení směřující k rozvoji k posílení pracovních návyků (2 hod. 1x za 14 dní). Program nabízí na dobrovolné bázi zapojení rodin a to v rozsahu 24 hodin (2 hod. 1x za 14 dní).
12	PROBÁCNÍ PROGRAM "PROSPEKT"	Zdár nad Sázavou	Kolpingovo dílo ČR	Kontaktní nízkoprahové centrum Spektrum Žitkova 8 Zdár nad Sázavou 591 01 www.kolping.cz	Tématikou zaměření programu: zrychlení schopnosti najít a udržet si práci, rozvoj komunikačních dovedností, zvládnutí impulzivní konstativní řešení konfliktů a krizových situací, posílení sociálních dovedností a kompetencí, obnovení sociálních vztahů, rozvoj sebestaršání.	Program má podobu psychosociálního výcviku uzavřené skupiny pro 8-12 účastníků, délka skupinové práce je 6 měsíců - zahrnuje 50 hod skupinové práce a 15 hodin teoretických vstupů zaměřených na zvýšení právního vědomí. Program probíhá formou 14 setkání po 5 hodinách (13 - 18 hodin).
13	PROGRAM RESOCIALIZACE MLADÝCH OBVIŇENÝCH NEBO ODSOUZENÝCH	Semily	Občanské sdružení REP	Chvalčovice 25, Billa, Česky Dub P. O. BOX 50, Turnov 511 01 http://rep-os.lk/	Program probíhá individuální a skupinovou formou a je zaměřen na: mnapování rodiny, hledání klientových slabých a silných stránek, definování potřeb a motivací ke změně chování. V rámci výukové práce jsou využívány neverbální a prožikové techniky.	Program je strukturován do 3 fází: orientální (3 týdny), výuková (3 měsíce), závěrečná (1-2 setkání). Setkání probíhají: individuální 1x za 14 dní, společně s rodinou 1x za měsíc, skupinové 1x za 14 dní. Program lze doplnit dalšími volnočasovými aktivitami.
14	PORADENSKÝ PSYCHOLOGICKÝ PROGRAM OBNOVY A RŮSTU SOCIÁLNÍCH KOMPETENCÍ	Tachov	Fyzická osoba - soukromý psycholog + psychologické poradenství	PaedDr. Milán Pfeifer Bezajmanná 634 Mansinské Lázně, 353 01 www.neuverdeny	Program využívá psychodiagnostických metod a postupů s cílem poznat klientovu osobnost za účelem vedení jej k sebestaršání, náhledu na vlastní chování, nápravy fixovaných stereotypů jednání. Program učí klienta vyhodnotit reálné situace života a nabízí možnosti osvojení si nových zkušeností se způsobem řešení životních situací. Program je poskytován individuální formou, zahrnuje nácvik komunikace, nácvik asertivních forem jednání, přehrávání řešení modelových situací.	Program využívá metody individuální, skupinové a rodinné psychoterapie a socioterapie. Skupinová psychoterapie - 1x týdně 1,5 hod., rodinná psychoterapie - 1x měsíčně 2 hod., individuální psychoterapie a socioterapie - 1x týdně 1 hod. Program je rozložen do 6 měsíčního bloku (cca 25 skupinových, 6 rodinných a 25 individuálních setkání).
15	ZAČÍT ZNOVU	Ústí nad Labem	Občanské sdružení - centrum krizové intervence Sphéra	Ústí nad Labem - Skorořice K chalám 22, 403 40 www.volny.cz/sphera_csk	Program se zaměřuje na motivaci pachatelů k převzetí odpovědnosti za trestný čin, vede ho k eliminaci následků jeho chování, posiluje jeho sociální dovednosti a schopnost zvládat závažné situace, združuje jeho povinnost akceptovat společenské normy, rozvíjí zdravé vzorce chování, snáží se o snížení napětí a agreseivity, rozvíjí pozitivní mezilidské vztahy klienta a jeho schopnost smysluplně trávit volný čas.	

Seznam akreditovaných probácních programů ve smyslu zákona č. 218/2003 Sb.

16	STRÁPKY PRO ŽIVOT	Hymburk	Příspěvková organizace - pedagogicko psychologická poradna	Masarykova 865 Hymburk, 286 00 poradna.nymburk.cz	Program rozvíjí sociální dovednosti a osobnost mladistvého a cílem minimálněvali dalšího rozvoje. Program je postaven na výkon vnitřní skupiny - ve skupině jsou vedeni klienti zařazení jako dobrovolníci střední školy studenti se zájmem o psychologii. Program je zaměřen na nácvik sociálně psychologických dovedností, nácvik komunikace, přetváření modelových situací, přednášky, techniky rozvíjející pozitivní vztahy ve skupině.	Program je strukturován na úvodní část - individuální konzultace, diagnostika, nebo eticodiatyckých studentů do skupiny. Hlavní část představují výjezdní soustředění a v následujících 4 měsících 4x2,5 denní výjezdní setkání a poté závěrečná část - 2x1 den pro vyústění individuální konzultace, diagnostiku a ukončení programu.
17	PYRAMIDA	Paroubice	Občanské sdružení PYRAMIDA	K Rozvodné 92 Paroubice, 530 09 volny.cz/evp_pyramida	Program je zaměřen na reflexi a kontrolu každodenních starostí a povinností klienta, sebepoznání a posílení sociálních dovedností a schopnosti adekvátních reakcí na závažné a problémové situace, posílení schopnosti akceptovat společenské pravidla a normy. Téma setkání: práce ve skupině, arteterapie, právo, sportovní zážitková terapie, relaxace Program rozvíjí sociálně psychologické dovednosti klienta, snaží se o dodezání zmluvy chování klienta prostřednictvím individuální a skupinové terapie, věnuje se nácviku komunikáčních dovedností, zvyšování agresivity, konstruktivního řešení konfliktů, rozvoji sebezpoznání, získání pohledu klienta na jeho sílu a stabilní stránky.	Program je sestaven ze 6 ambulačních individuálních setkání vždy v rozsahu 5 hod. + jeden závažový víkend (využití zážitové pedagogiky).
18	PROBAČNÍ PROGRAM ROZVOJE SOCIÁLNĚ PSYCHOLOGICKÝCH DOVEDNOSTÍ	Prostějov	Fyzická osoba - vedoucí Poradny pro rodinu, manželství a mezilidské vztahy v Prostějově, psycholog	Mgr. Pavel Pokorný Slamodružnická 7 Olomouc, 772 00 www.nauvedeny	Program se zaměřuje na změnu rizikových faktorů v chování klienta, jako je impulzivita, agresivní způsob řešení konfliktů, konzumní požitky k životu, neasertivnost a nezdůvodněnost, snaha vynout se povinnostem a závazkům. Program rozvíjí schopnost mladistvého reflektovat své chování, vede ho k sebepoznání a zvýšení sebedůvěry, posílila jeho odpovědnost za chování. Program také pracuje s hodnotovým systémem klienta, rozvíjí jeho komunikační dovednosti, posílila jeho zdravé vztahy k druhým lidem, rozvíjí pracovní návyky a dovednosti a schopnost smysluplného trávení volného času.	Program pracuje skupinovou formou, s využitím techník sociodrama, psychotry a ergoterapie. Program trvá 6 měsíců a frekvence setkání 1x za 14 dní, tj. celkem 12 setkání po 1,5 hodinách. Psychoterapie je doplněna ergoterapií - docházka 1x týdně na 2-4 hodiny do zookroužku (obšťovalelé práce se zvířaty).
19	DŮVĚRU SI	Třebíč	Pedagogicko - psychologická poradna - příspěvková organizace	Vilavinská 1289 Třebíč, 674 01 www.nauvedeny	Program je specifický zaměřen na mladistvé - experimentátory nebo uživatele omamných a psychotropních látek včetně alkoholu a léků. Program rozvíjí sociální dovednosti klienta a vede ho ke zvýšení běžného způsobu života bez drogy, zaměřuje se na prevenci relapsu, sociální stabilizaci, rozvoj pracovních návyků, posílení pozitivních rodinných a partnerských vztahů.	Program je realizován jako multisytemická terapie, zahrnuje individuální, rodinnou a skupinovou psychoterapii. Intervizní setkání vychází z potřeb klienta, počítá se příbuzné 1x týdně 4 hod práce s klientem. Celková délka programu zohledňuje potřeby klienta.
20	MOST	Třebíč	Diecézní charita Brno - oblasní charita Třebíč, K - centrum NOE - víceúčelové zařízení pro	Hybešova ul. 10 Třebíč, 674 01 www.volny.cz/kacocir	Program je zaměřen na změnu životního stylu klientů - uživatelů drog. Program využívá metod: motiváční rozhovory (zvyšování motivace klienta ke změně nežádoucího chování), poradenství (intervence zaměřená na řešení problémů klienta + zvyšování klientových kompetencí řešit problémy), sociální práce, lékařské skupiny (prevence relapsu, hledání zaměstnání, nácvik sociálních dovedností, trénink komunikace a řešení konfliktů), skupinová terapie. Nabídka pro rodiče klientů - docházka do svépomocné skupiny rodičů.	Program je sestaven jako šestičtyřná dolečovací, jeho struktura je následující: 3 úvodní individuální setkání, poté je klient zařazen do skupiny (dočasné 1x týdně po dobu 6 měsíců) - součástí je náhodné testování na přítomnost drog v těle. Po té následuje 8-9 měsíční blok sestavený pouze z individuálních setkání klienta s pracovníkem. Součástí programu jsou 2 výjezdní víkendové pobývy.
21	PROBAČNÍ PROGRAM O.S. LAXUS	Hradec Králové	Občanské sdružení LAXUS	Okružní 899, P.O. BOX 21 Hradec Králové, 500 03 www.laxus.cz	Program si klade dva hlavní cíle: mladiství si má vytvořit náhled na společenské skupiny a na základě toho má změnit své chování pozitivním směrem. Program se zaměřuje na zlepšení komunikačních dovedností, na posílení sociálních kompetencí, na zvyšování agresivity a emoci a na zlepšení schopnosti řešit běžné konflikty v životě.	Program je složen ze skupinového výcviku, praktické činnosti (muzikoterapie, výcvikové činnosti), zážitkové pedagogiky (sportovní a víkendové činnosti) a individuálních konzultací. Délka programu je 3 měsíce, skládá se z 10 setkání (8x v centru, 3x víkendový výjezd a 1x
22	FLASH	Zdár nad Sázavou	Diecézní charita Brno - oblasní charita Zdár nad Sázavou, centrum prevence Poroukka	DCHB - Oblasní charita Zdár nad Sázavou, Horní 22, Zdár nad Sázavou 591 01 www.zdar.charitas.cz		

Seznam akreditovaných proběhých programů ve smyslu zákona č. 218/2003 Sb.

23	ŘEMESLA - CESTA ZPĚTKY	Jihlava	Diocézni charita Brno - oblastní charita Jihlava	Obstelní charita Jihlava, Štěp. 2 Jihlava, 586 01 www.jihlava.cz/charita	Programové aktivity jsou zaměřeny na vzdělávání, komunikaci, zvyšování kvalifikace, orientaci mladistvého na trhu práce a jeho sociální integraci jak do společnosti, tak i na pracovní trh. Program má aktivní rozdělení do tří základních částí - téma orientace, téma kvalifikace a téma integrace. Program poskytuje mobilitu mladistvého uplatnit se na trhu práce, zvyšuje jeho znalosti a dovednosti (dovednostní a rekvalifikační kurzy) a pomáhá mu vyhledat pracovní a společenské uplatnění.	Program je rozdělen do 6 měsíců a využívá odborné pracovníky a psychologické pracovníky. Program nabízí 70 hod. motivace, orientace a pracovních zkušeností, 700 hod. je věnováno rekvalifikačnímu (oborový majitel - nástavba, stávající tržní a kvaderní) a 70 hod. je věnováno hledání vhodného pracovního uplatnění mladistvého v regionu.
24	KOTVA	Kutná Hora	Obstelní charita Kutná Hora - komunitní edukativní centrum Maják	Časová část 1-3 Kutná Hora, 264 01 www.charita.kh.cz	Program je zacílen na to, aby mladiství přijali odpovědnost za své chování, posílili jeho schopnost respektovat společenské normy, rozvíjeli sociální dovednosti a schopnost mladistvého sdělovat své názory na závažné situace, vede ho k sebepoznání a posílení pozitivních sociálních vztahů a pracovních návyků. Program nabízí aktivity v rámci výchovného programu, pracovní terapie a psychosociálního poradenství.	Program trvá 6 měsíců a mladiství se v rámci programu setkávají 1x týdně na 2 hod. Program nabízí motivace, sebepoznání, sociální dovednosti, vzdělávací seminář, rekvalifikační kurz v pracovních dnech, praktičtější v práci s PC a možnost, aby si mladiství v centru zahrnovali, odpracovali i případně učené úkoly opatření - O.P.P.
25	LEŽKA A PREVENČNÍ SOCIÁLNĚ PATOLOGICKÝCH JEVŮ MLÁDEŽTÝCH V SOUVISLOSTI S DROGOVOU PROBLEMATIKOU	České Budějovice	Přílepková organizace - zdravotní ústav, poradna drogových závislostí	L. B. Schmejdara 32 České Budějovice, 370 21 www.zuch.cz	Program rozvíjí komunikační, sociální a pracovní dovednosti a návyky mladistvých. Nabízí pomoc při řešení rodinné situace, poskytl mladistvého v sebepoznání, sebepříjímání a vytvoření náhledu na své chování. Program může zprostředkovat odbornou psychologickou léčbu, nabízí aktivity v rámci dokování. V rámci individuální terapie nabízí práci s osobnostní mladistvého, v rámci skupinové terapie nabízí rozvoj komunikačních dovedností, v rámci arteterapie nabízí možnost vyjádření problémů klientů výtvornými technikami.	Program trvá 24 týdnů, celková týdenní časová doba je 6 hod., z toho povinná je min. 4 hod. Program je složen: 2x týdně individuální terapie (1,5 hod.), 1x týdně skupinové sezení (1,5 hod.), 1x týdně arteterapie (1,5 hod.), 1x týdně docházka do klientistického klubu (1,5 hod.), 1x měsíčně rodinná terapie (1 hod.), Program poskytuje v případě potřeby klienti i krizovou intervenci.
26	LABYRINTH	Most	Občanské sdružení MOST K NADELI	Jiřimnického 1829 Most, 434 01 www.k-centrum.com	Program poskytuje prostřednictvím individuální a skupinové práce možnost smysluplného využití volného času, umožňuje mu seberealizaci, nasměruje jeho sebepoznání, rozvíjí schopnost konstruktivně řešit konflikty, vede ho k vytvoření náhledu na chování. Mladiství vytváří v rámci programu dvojici a dobrovolníkem - studentem, je v individuálním kontaktu s odborným konzultantem a dochází na některé aktivity realizované ve skupině.	Mínimálně díky programu je 6 měsíců. Po tuto dobu je mladiství 2 - 4 hod týdně v kontaktu s dobrovolníkem (volnočasové aktivity), 1 x týdně dochází na individuální sezení ke konzultantovi a 1x za 14 dní se účastní skupinového setkání.
27	PROBAČNĚ REŠOCIALIZAČNÍ PROGRAM KC KROK	Praha	Občanské sdružení PROXIMA SOCIÁLE - komunitní centrum KROK	Ratkovského 3138 Praha 4, 143 00 www.proximasociale.cz	Program usiluje o kontrolu každodenních povinností a činností klienta, o vytvoření pravidelného režimu, nabízí trénink sociálních a komunikačních dovedností, poskytl klientovy pozitivní vztahy, rozvíjí neformální vzorce chování, vede klienty k sebepoznání a akceptaci společenských pravidel a norm, poskytl klientovy pracovní návyky.	Program trvá 6 měsíců, obsahuje 26 sezení a 2 výjezdní programy (výjezdní a vikendový). Po úvodní 5 až 6-ti výjezdní práci a klientem následuje týdenní výjezdní setkání, poté probíhají pravidelné skupinové sezení a v rámci posledního měsíce se uskutečňují závěrečné vikendové setkání.
28	CESTA PRO MNE	Chab	Občanské sdružení PROLOMIT VLNY	Lesní 18 Chab, 350 02 www.nauvedary	Program prostřednictvím individuální a skupinové formy práce podporuje interpersonální vztahy mladistvého, rodinné zázemí, pomáhá mu v orientaci v komunitě a ve vstřícné skupině. Používá metod hodnocení potřeb, modifikace chování - behaviorální terapie, nabízí poradenství.	Program je koncipován jako 6-ti měsíční, probíhá formou pravidelných schůzek 1x za 14 dní (středí se aktivity - pracovní program, psychologické poradenství, volnočasové činnosti). Následuje 3x vikendový pobyt se zaměřením na sebepoznání, zvládnutí závažných situací a trávení volného času. Počítá následující opatření skupinové setkávání, v rámci kterých bude probíhat ergoterapie formou společensky prospěšné činnosti.
29	P-CENTRUM VALAŠSKÉ MEZÍČCI	Vasíln	Charita Valašská Mezičci - církevní právnická osoba	kpl. Zavadila 1345 Valašská Mezičci 757 04 www.valmez.caritas.cz	Program nabízí mladistvému sociální podporu a pomoc v obtížné situaci, sociálního výkon, vede klienta k přehlednosti životních priorit a ke znění jeho pohledu na společnost, poskytl psychologické a vzdělávací poradenství (dokování, rekvalifikace), poskytl schopnost klienta orientovat se v legislativě a na trhu práce.	Program probíhá individuálním způsobem se zúčastněním prvku reálné terapie. Setkávání probíhá 1x týdně v době od 13 - 15 hod. Další informace nejsou uvedeny.

seznam akreditovaných probádních programů ve smyslu zákona č. 218/2003 Sb.

30	SIT	Yseňin	Phšpěvkova organizace - poradna pro manželství, rodinu a mezilidské vztahy a drogovou problematiku	Smetanova 1050 Yseňin, 755 01 www.nauvedeny	Program je zaměřen na rozvoj osobnosti a sociálních dovedností mladistvého, přetváření jeho hodnotové orientace a na ověření jeho postoje k sobě a ke společnosti. Program pracuje se skupinou mediálních - témat: sebezpečovací techniky, rozvoj komunikace, zdravý způsob života, hodnotová orientace, řešení konfliktů, zvýšení právního vědomí, partnerské vztahy. Program také nabízí možnosti zapojení rodičů klientů a to formou rodičovské skupiny - témat: dopisování v rodině, komunikace v rodině, řešení mediálních situací.	Program je sestaven jako 6-ti měsíční v rámci kterých probíhají skupinové setkávání 1x za 14 dní. V mezdích probíhají individuální konzultace s klientem a činnost rodičovské skupiny, popřípadě individuální konzultace s rodiči podle potřeby.
31	KROK ZA KROKEM	Hodonín	Občanská sdružení KROK - agentura pro občany	Komančákovo 2124 Kylov, 697 01 www.nauvedeny	Program rozvíjí sociální dovednosti klientů, posiluje jeho schopnosti přijímat společenská pravidla a normy, zaměřuje se na řešení konfliktů, podporuje sebezpečování klienta, vede ho k převzetí odpovědnosti za své chování, rozvíjí pracovní návyky a dovednosti, umožňuje rekrutaci a vzdělávání.	Program je sestaven z individuálních konzultací (2-4 setkání měsíčně), skupinové terapie (8-24 setkání po dobu 6 týdnů - 6 měsíců), rodinné terapie (2-4 setkání po dobu 6 týdnů - 6 měsíců), reintegrace, reaktivitace (30-60 setkání po dobu 6 týdnů - 6 měsíců). Jedno setkání má délku 45 - 60 minut.
32	RESOCIALIZACE MLADISTVÝCH A MLÁDEŽE S ALTERNATIVNÍMI TRESTY A	Olomouc	Dům dětí a mládeže - školní zařízení v síti MSMT ČR	Il. 17, Hltopadu 47 Olomouc, 771 00 www.ddmolomouc.cz	Program nabízí rozvoj pracovních dovedností a návyků, sociálních dovedností a komunikace, posiluje sociálně právní vědomí mladistvých, vede mladistvé k uvědomění si sebe sama, snaží se ovlivnit zabývat hodnoc.	Program je sestaven: 1. část (50hod.) - tj. 10 hod. (1x týdně 2 hod.); - rozvoj sociálních dovedností, zvýšení sociálně právního povědomí, 8 hod. - individuální výchovné působení, 2. část - 2x2dny po 8 hod. - socioterapie: nácvik komunikace, řešení konfliktů, zvládnutí záložných situací.
33	NOVÝ ZAČATEK	Jeseník	Občanské sdružení VIRTUS	Hájkova 485 Česká Ves, 790 81 www.nauvedeny	Program poskytuje cílenou výchovnou práci s klientem, která je postavená na osobním vztahu, kombinující prvky pracovní výchovy, terapie a nácviku sociálních dovedností. Téma programu: rozvoj sebezpečování, poskytování reflexe nežádoucího chování, vedení k převzetí odpovědnosti, posilování schopnosti pracovat v týmu.	Struktura programu: pracovní výchova (4x týdně), terapie (1x týdně), nácvik sociálních dovedností (4x týdně).
34	NA ROZCESTI	Zlín	Občanská sdružení UNIE KOMPAS	Pod Stráněmi 2505 Zlín, 760 01 www.unko.cz	Program usiluje o zlepšení osobního náhledu mladistvého, posiluje jeho dovednosti umožňující zvládnutí tlaku vrstevnické skupiny, posiluje pozitivní vztahy k vrstevníkům, usiluje o zlepšení vztahu k formálním autoritám a zlepšení školních výsledků, vede mladistvé ke zlepšení školní docházky nebo k nastavení vhodné práce či zájmu do rekvalifikačních kurzů. Program zahrnuje výcvikovou skupinu psychosociálních dovedností, individuální konzultace a psychologem, pracovní terapii, organizované aktivity volnočasové (arteterapie, dramaterapie), prožité aktivity v přírodě, sociální poradenství a asistenci.	Skladba programu: výcvikové skupina psychosociálních dovedností (8 hod.), individuální konzultace a psychologem (6 hod.), ergoterapie (12 hod.), organizované volnočasové aktivity - arteterapie, dramaterapie (12 hod.), prožité aktivity (5 hod.), sociální poradenství a asistenci zaměřené na školu, zaměstnání (8 hod.), konzultace se sociální pracovníci (3 hod.).
35	PRAVO PRO KAŽDÝ DEN	Praha, Praha východ	Občanská prospěšná společnost PARTNERS CZECH	Lomná 515/B Praha 6, 162 00 www.partnersczech.cz	Program je založen na skupinové práci, během které jsou využívány metody interaktivní výuky, které podporují efektivní učební strategii a zároveň rozvíjí sociální dovednosti, dovednosti spolupráce s ostatními ve skupině. Lektori (právnik a metodik) využívají lekce z učebnice "Právo pro každého", jež byla doplněna MSMT jako učební materiál pro ZŠ a SŠ. Lekce jsou zaměřeny na právo rodinné, občanské, pracovní a trestní. Program je rozdělen do jednotlivých 80 min lekcí, které jsou doplněna cvičeními a nácviky modelových situací.	Program je sestaven jako dvou variantách: VARIANTA A) 15 x 3 hod. setkání vždy 1-2x týdně, setkání probíhají během pracovního týdne VARIANTA B) 14 x 4 hod. setkání vždy 1x za 1-2 týdny, setkání probíhají během víkendů.
36	UČEBNÍ PROGRAM - MLADISTVÍ	České Budějovice, Cheb, Praha	Občanské sdružení - SDRUŽENÍ PRO PRÁCI A MEDIACI V JUSTICI (SPJ)	Školní 26 Praha 2, 120 00 www.spj.cz	Program pracuje kognitivně behaviorální metodou, která zahrnuje práci mladistvých ve skupině, při které je využívána řízná diskuse, zprostředkování nových informací, přímá aktivita klientů, písemné projevy klientů, nácvik nové strategie chování. Program je doplněn i individuálními způsoby práce s mladistvými.	Časové dotace programu je 16 x 2 hod. setkání, které budou probíhat 1 - 2x týdně. Program je sestaven z 5 částí: 1. - bilance důležitých aspektů provázaní, 2. - emoce a provokace (práce se zvládnutím emp. emoce a rozhodování), 3. - právní aspekty, 4. -

Seznam akreditovaných probácních programů ve smyslu zákona č. 218/2003 Sb.

37	MENTOR	České Rudňovice, Mladá Boleslav, Nymburk	Odbanské sdružení PRO PROBACI A MEDIACI V JUSTICI (SPJ)	Sokolská 26 Praha 2, 120 00 www.spj.cz	Program je nabízen jako individuální práce vykonávané osobou "mentora" za účelem jeho práce a mladistvým, jež se blíží k romskému etniku, klientům by uloženo smluvní ústní ODP nebo dohoda v rámci podmíněného odsouzení (popřípadě podmíněného propuštění). Vykonávaný mentor poskytl individuální osobní kontakt motivuje klienta k převzetí odpovědnosti a k nalezení zdrojů k vyřešení vzniklé situace. Mentor poskytl pracovní návyky klienta, rozvíjí jeho sociální dovednosti a rovněž i komunikační dovednosti pro řešení konfliktů, usiluje o zlepšení vztahů klienta s okolím. Mentor musí před svou prací s klientem absolvovat vzdělávací kurz v rozsahu 100 hodin a během své práce s klientem je pod pravidelnou supervizi. Práce mentora obsahuje prvky dobrovolnictví a lo vzhledem k pozici mluvitelů finanční odměně za jeho práci s klientem.	Časová dotace programu je nejvýše 3 max. 6 měsíců a množství kontaktu mladistvého s mentorem v rozsahu min. 10 hod. měsíčně (tj. celkem 30 - 60 hod.).
38	NOVA ŠANCE	Hodonín, Jihlava, Písek, Brno, Blatcav, Vyškov	akciová společnost CC SYSTEMS	Národní třída 101 Hodonín, 695 01 www.ccsystem.cz	Program poskytl komunikační dovednosti, poskytl možnost sebepoznání a zvýšení sebevědomí, učil klienty získat strasové a konfliktní situace, poskytl sociální dovednosti a kompetence, zvyšuje právní vědomí a kulturní a sociální grování klientů, poskytl základní znalosti a dovednosti v hrmatálních technologiích. Program využívá skupinové metody práce (10-12 osob) a zahrnuje: psychosociální řízení aktivity, společenské setkání s osobnostmi, vikemlové aktivity, poskytování občanských dovedností a právního povědomí, osvojení základních dovedností v oblasti IT.	Program je koncipován jako 66 hodinový a zahrnuje 32 hod teorie a 36 hod. praxe; zvýšení právního povědomí (12 hod teorie, 2 hod praxe), psychosociální aktivity (6 hod. teorie, 4 hod. praxe), poskytování občanských dovedností (7 hodín teorie, 7 hod. praxe), IT dovednosti (5 hod. teorie, 5 hod. praxe), vikemlové aktivity (12 hod. praxe), individuální závěrečný rozhovor (2 hod.), další aktivity (6 hod. praxe).
39	CESTA	Hradec Králové	Dětský diagnostický ústav a Středisko výchovné péče Hradec Králové - příspěvková organizace	Říšková 277 Hradec Králové, 503 01 www.nauvedeny	Program je zrealizován na to, aby mladiství prostřednictvím individuálního, skupinového a rodinného terapie pracovali na svém posilování klasičných osobnostních stránek, převzali odpovědnost za své chování, porozuměli důvodům a přičinám páchání provinění a pokusili se je odstranit. Program poskytl rodinné vztahy a podporuje prohlášení rozvoje mladistvého. Program využívá metod jako je rozhovor, práce s emocemi, komunikačních technik ve skupině, práce s rodinou, práce s emocemi mladistvého, snaží se zvýšit odpovědnost klienta vůči jeho okolí.	Program je rozdělen do 5 skupinových setkání, jeřlmitě tématy jsou: rodina, odpovědnost, emoce, vztahová skupina, profesní kariéra. V rámci programu probíhá také 10 individuálních sezení. Další informace o časové dotaci programu nejsou uvedeny.
40	SEBEÚOTA - ŘEKNI TO PŘIMO	Praha	Starokatolická církev v ČR COMMUNIO - humanitární organizace cíkve	Na Batořích 83/27 Praha 6, 162 00 www.comunio.cz www.starokatolici.cz	Program je zaměřený na vytvoření dovedností přímé komunikace, vyvíjí problémé prostřednictvím tělesných zážitků, kdy se mladiství učí vnímat, rozumět a respektovat signály svého těla.	Vyvíjí problémé formou 5 až 6-11 3 hod. skupinových setkání, celková časová dotace je 15 až 18 hod. Další informace nejsou uvedeny.
41	PROBAČNÍ PROGRAM ZAMĚŘENÝ NA UŽIVATELE NÁVYKOVÝCH LÁTEK	Prostějov	Organizace cíkve Občanské sdružení PODANĚ RUČE - všeučebné kontaktní centrum ŽELVA	Vrahovická 83 Prostějov, 796 01 www.podanene.cz	Program poskytl mladistvému, který je ohrožen návykovými látkami, dlouhodobý poradenský proces, který probíhá individuální formou, doplněný případnými rodinnými sezeními. Program motivuje mladistvého k získání vhodného sociálního zázemí a k získání perspektivního společenského uplatnění. V rámci programu mohou probíhat tély na přilomost drog v těle klienta. Klíčovými tématy setkávání jsou: užívání drog, motivace ke změně chování, hledání podpůrných zdrojů, zvýšení právního povědomí, vytvoření si náhledu, důlnv.dů budování se.	Setkávání probíhá formou 50-11 minutových konzultací vedených 1x za 14 dní. Intenzita se může měnit podle potřeby klienta. Klčovými tématy jsou: užívání drog.
42	NOVÁ CESTA	Karlíná - Iavřov	Středisko vojného řasu KOTVA - organizační složka města Orava	Energetiků 940 Orava Lúhřná, 735 14 www.mesto-orava.cz	Program je zaměřený na vytvoření dovedností a návyky mladistvého, jeho komunikační a sociální dovednosti, poskytl jeho sebedůvěru a právní vědomí, snaží se posílit motivaci zdrojů klienta, povinná při obnově prostředí, obnově vztahů k autoritám a zafixování mladistvého do kolektivů.	Struktura a témata jednotlivých setkávání jsou předemlem dohodou poskytovatele a klientem. Další informace neuvodeny.

Seznam akreditovaných probačních programů ve smyslu zákona č. 218/2003 Sb.

43	PROBAČNĚ RESOCIALIZAČNÍ PROGRAM PRO MLADISTVĚ A MLADÉ DOSPĚLÉ PACHATELE TRESTNÝCH ČINŮ	Brno	Oddělení sociální rehabilitace Magistrátu města Brna - rozpočtová organizace	Časní 3 Brno, 639 00 www.brno.cz-nmb	Program nabízí výchovné a terapeutické působení na mladistvého za účelem dosažení pozitivní změny jeho osobnosti, změny ve vztazích a ostatními lidmi a ve způsobu života. Program je sestaven na základě potřeb klienta, nabízí například techniky pro získání smoci a agrese, řešení konfliktů v rodině, motivaci k získání vzdělání, zaměstnání, strukturování volného času.	Program trvá 6 měsíců a je sestaven z individuálních sezení (2 hod. 1x za 14 dnů - dobrovolná účasť), skupinových setkávání (2-3 hod. 1x týdně - povinná účasť), katechetických pobytů (2 dny 3x za 6 měsíců - povinná účasť), katechetických pobytů (6 - 7 dní 1x za 6 měsíců - povinná účasť), práce a rodinou (2 hod. 1 x měsíčně - dobrovolná účasť), nabídkou volnočasových aktivit (2 hod. 2 x týdně - dobrovolná účasť).
44	JUNIOR CAMP - 05	Pízeň	Centrum sociálních sestavení - obecně prospěšná společnost	Božkova 20 Pízeň, 326 00 www.nejsem zřizany	Program usiluje o dosažení změny v chování a sociálních postojích mladistvého, kontroluje mladistvého a následky společného provázení, snaží se o posílení volních vlastností klienta. Program pracuje se skupinou 6 -12 účastníků, využívá přitom strategických her, techniky sociometrie, zaměrného vytváření zážitkových situací, které je nucen klient žít. Skupinové setkávání jsou doplněována zážitkovými příběhy v rámci.	Program je sestaven z pravidelných týmatových skupinových setkání (1x týdně) doplněných individuální konzultacemi, skupinovými vikendovými akcemi v přírodě (1x za 2 měsíce) a účastní klienti na veřejné prospěšné činnosti (6 hod. v měsíci).
45	CESTA BEZ MŘÍŽÍ	Litoměřice	Občanská sdružení - Dům křesťanské pomoci BETHEL	Pražská 14 Litoměřice, 412 01 www.bethel.cz	Program připraví k posílení sociálních dovedností mladistvého, k jeho osobnostnímu rozvoji zaměřen na charakter a na morální cíle, k učení se řešení a zvládnutí aktuálních životních situací, ke zlepšení orientace mladistvého v jeho sociálním okolí a k posílení jeho schopnosti empatičtě užívat volný čas. Program tvoří jednotlivé kurzy s tématy: pravice psychologických jevů, sociální dovednosti, profesionální orientace a uplatnění se, právní povědomí, finanční hospodaření, partnerství - rodčovství - sexualita, sebezpečně	Program se může sestavit z jednotlivých kurzů, které tvoří ucelené vzdělávací části a které na sebe mohou navazovat. Klientova účasť v kurzu probíhá 15 hod. v měsíci a to v dopoledních nebo odpoledních hodinách.
46	PREVENČE ZNEUŽÍVÁNÍ DROG	České Budějovice	Občanská sdružení PREVENT - pobočka Jihomoravský sveatwork	Kralická 20 Strakonice, 386 01 Lanovna 63 České Budějovice, 370 www.06-prevent.cz	dovodnosti, práce na BC. Program je určen mladistvým, kteří experimentují nebo již prověřené užívají drogy. Program probíhá formou skupinového sezení, z metod používá rozhovor, sebereflexi, zadávání domácích cvičení, práce s příběhem mladistvého.	Informace nejsou uvedeny.